

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA FILOZOFIE A PATROLOGIE

Alenka Panáková

SPIRITUALITA KŘEŠŤANSKÉ VDOVY
VE VYBRANÝCH OBDOBÍCH CÍRKVE

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Vít Hušek, Th.D.

Obor: Křesťanská výchova

OLOMOUC 2011

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem při tom jen uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci 16. listopadu 2011

.....

Děkuji Mgr. Vítu Huškovi, Th.D. za odborné vedení mé práce, trpělivé a laskavé jednání a za poskytnutí cenných pramenů.

Velký dík patří i Mons. Josefu Nuzíkovi, za vše, čím obohatil můj život, nejen v době mého studia na CMTF UP.

Rovněž děkuji P. Vojtěchu Kodetovi, Th.D, O.Carm a P. Benediktu Křižanovi, O.Carm za povzbudivá slova, moudré vedení a hlavně přímluvné modlitby po celou dobu trvání mého vdovství.

Poslední dík patří mým drahým, manželovi a dceři, kteří i na věčnosti zůstávají největšími přímluvci u Boha.

Obsah

Úvod.....	6
1. Vdovy v Bibli.....	10
1.1. Úvod.....	10
1.2. Pohanka Rút (Rt 1,1–4,22)	10
1.2.1. Postavení knihy a její obsah.....	10
1.2.2. Rút projevila obdivuhodnou rozhodnost odložit svoji minulost.....	12
1.2.3. Rút je vzácným příkladem příbuzenské lásky a oddanosti.....	13
1.2.4. Pracovitost a skromnost přinášejí Rút velkou naději.....	13
1.2.5. Rút naplňuje své poslání a stává se matkou v novém manželství	14
1.2.6. Poselství nejen pro vdovy (závěr).....	15
1.3. Hrdinka Judit (Jdt 1,1–16,25)	16
1.3.1. Postavení knihy a její obsah.....	16
1.3.2. Judit – věrná a ctnostná vdova, hodná následování.....	17
1.3.3. Judit – plná důvěry a zcela oddaná Bohu	18
1.3.4. Judit – chytrá a nezlomné vůle	18
1.3.5. Judit – heroická záchránkyně svého lidu	19
1.3.6. Závěr	20
1.4. Naimská vdova (Lk 7,11–17)	21
1.4.1. Postavení úryvku v evangeliu a jeho obsah.....	22
1.4.2. Naimská vdova pokorně a trpělivě snáší těžký úděl.....	23
1.4.3. Důvěra a naděje vedou vdovu k odevzdanosti do rukou Ježíšových.....	24
1.4.4. Otevřenost Bohu vede ke chvále	25
1.4.5. Závěr	26
1.4.6. Exkurz.....	26
2. Pohled na život vdovy očima otců doby patristické	28
2.1. Sv. Jan Zlatoústý.....	29
2.1.1. Úvod dopisu.....	29
2.1.2. Slovo vdova	30
2.1.3. Chvála věčnosti.....	31
2.1.4. Lidské utrpení patří k životu.....	32
2.1.5. Být s těmi, kteří odcházejí na věčnost	33
2.1.6. Osvobodit se od ducha světa.....	34
2.1.7. Bohatý jen těžko vejde do Božího království (srv. Mk 10,23).....	34
2.1.8. Závěr	35
2.2. Sv. Ambrož, milánský biskup.....	37
2.2.1. Úvod.....	38
2.2.2. Zbožné a důvěryplné vdovy mohou očekávat naplnění Božích příslibů	39
2.2.3. Jsou tři stupně ctnosti čistoty a o ně mají ženy usilovat	40
2.2.4. Apoštolské nařízení a ustanovení pro vdovy podle 1 Tim 5,3–16.....	42
2.2.5. Druhý sňatek a problémy s ním spojené.....	44
2.2.6. Závěr	45
2.3. Sv. Aurelius Augustinus	46
2.3.1. Úvod.....	47
2.3.2. Dobro vdovství je ušlechtilé, ale věrnost manželství má také svá dobra	48
2.3.3. Sňatek po složení slibu zdrženlivosti.....	50
2.3.4. Vdovy nelze stejně posuzovat, protože nemají stejné zásluhy	50
2.3.5. Vše, čím je vdova obdarována, je milost.....	51

2.3.6. Vdova se má ctnostným životem zalíbit Bohu	52
2.3.7. Vdovy mají mít rozkoše duchovní místo tělesných.....	53
2.3.8. Závěr	54
2.4. Shrnutí doby patristické	56
2.4.1. Úvod.....	56
2.4.2. Jan Zlatoústý – zástupce vrcholné řecké patristiky	58
2.4.3. Svatý Ambrož, biskup milánský – nejstarší velký církevní otec latinské patristiky	60
2.4.4. Augustin Aurelius – největší otec latinské patristiky	61
2.4.5. Exkurz.....	63
3. Vdovy v dnešním světě.....	64
3.1. Letmý pohled na postavení vdov v jiných údobích církve	64
3.2. Postavení člověka v dnešním světě.....	65
3.2.1. Postavení žen a vdov dnešní doby	66
3.2.2. Pomoc církve vdovám	66
3.3. Údobí ovdovělé ženy	68
3.3.1. Nechat srdce plakat.....	68
3.3.2. Přijmout Boží záměr s námi.....	69
3.3.3. Povstání z temnot.....	71
3.3.5. Hledání nového povolání ke službě	72
3.3.6. Nalezení nového místa v církvi	74
Závěr	77
Použité zkratky	82
Bibliografie	83
Primární literatura	83
Sekundární literatura	83

Přílohy:

- Juditina modlitba
- sv. Augustin: Tole, lege!
- Marie Ventová
- prosba o pokoru
- grafické znázornění vztahů a vazeb člověka
- sv. Jan Zlatoústý: *Dopis mladé vdově*

Úvod

Vdova, witwe, widow, veuve, vedova, viuda, vidui, almana, chera..., slova různě znějící na naší planetě, ale významově stejná. Slova zahrnující v sobě téměř bezbřehé množství různých situací, pocitů, stavů i myšlenek samotné nositelky. Nikdy se nelze na tuto nečekanou roli bytostně připravit, podobně jako nejde prožít si „na zkoušku“ vlastní smrt. I v těch případech, kdy se z lékařského hlediska dá odchod manžela očekávat, jsou všechny úvahy vždy jen v rovině představ.

Biblickým pohledem se nám může částečně odkrýt vysvětlení, proč je tato událost pozůstalým partnerem prožívána vždy tak bolestně. Když Bůh stvořil ženu, říká první člověk Adam, byla to *kost z mých kostí a tělo z mého těla* (Gn 2,23), a dále, *proto opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem* (Gn 2,24). To Bůh rozhodl a „vybudoval ženu z mužova nitra“.¹ I apoštol Pavel myslí na ženu ve spojení s mužem, vždyť byla stvořena z muže a pro muže a má být odleskem jeho slávy. Je-li hlavou každého muže Kristus, hlavou ženy je muž (srv. 1 Kor 11,2–9). Zdá se, že s manželem umírá polovina jejího „já“, její vlastní bytí je ořeseno ve svém základu. Vše, co tvoří její lidskou přirozenost, její myšlenky, city, vnímání, skutky i projevy těla jsou zasaženy, ovládány nesmírným zármutkem.

Postoj veřejnosti k manželství procházel v dějinách mnoha proměnami. Od úcty v dávnověku až po určitou lhostejnost minulého století. Proto lze s povděkem hodnotit zájmy a pozorování některých současných členů církve, kteří vidí v této svátosti analogii s Eucharistií, „protože se v ní zjevuje Kristus. Chléb a víno každodennosti jsou obětími dary manželské liturgie (...), pravdivou každodenní bohoslužbou manželů je ‚svaté přijímání‘ osoby toho druhého.“² Pokud věřím, že Eucharistie je Božským pokrmem pro duši člověka a manželství je k ní připodobňováno, pak lze lépe porozumět utrpení, které je se ztrátou partnera spojeno. I současný papež v posynodální apoštolské exhortaci *Sacramentum caritas* poukazuje na podobnost jedinečného vztahu lásky mezi mužem a ženou a Eucharistií jako svátostí lásky. Poukazuje na vnitřní pouto Ježíše Krista a církve, žité ve svátostném křesťanském manželství (srv. SC 27).³ Ztrátou partnera je toto pouto proti vůli pozůstalého zpřetrháno a vyvolává v něm nejen „hlad těla“, ale i duše.

¹ BALABÁN, M. *Jímavé portréty biblických žen*. Praha: Kalich, 2009, s. 5.

² UMLAUF, M. *Fórum pastorálních teologů VII*. Olomouc: Centrum Aletti – Refugium, 2008, s. 146.

³ Podobné srovnání najdeme i v apoštolské exhortaci Jana Pavla II. *Familiaris consortio* 11.

Se slovem, které mi až v průběhu let postupně dávalo poznat své významové odstíny, jsem se poprvé setkala jako malé děvče u své babičky. Až dnes mohu plně pochopit, proč jsme byli vedeni k úctě a ohleduplnosti k ní. Byla „chudák dvojnásobná vdova“. První světová válka a nedostačující lékařská péče na počátku minulého století jí bez slůvka rozloučení vzaly oba manžely. Ani desítky let mi nevymazaly z paměti její smutné oči, skromnou domácnost a ruce ztvrdlé těžkou dřinou na poli. Nechápala jsem, proč u sebe stále nosí růženec a dlouho do noci svítí. Ještě před svou šedesátkou ovdověla naprosto nečekaně i moje maminka. Nikdy jsem ji neviděla se modlit, ale obdivovala jsem její odvalu a rozhodnost, se kterou odloučení od mého otce zvládala. Stojí za úvalu a je pozoruhodné, že stejnou nepřízeň osudu jsem byla nucena před deseti lety přijmout i já. I přes dlouhou a těžkou manželovu nemoc a z ní pramenící vyčerpanost byl nástup do nové životní role šokující a bolestný.

Otázka, jak žít dál, jak znovu, i přes vzniklou traumatizující situaci najít vnitřní rovnováhu, ztracenou radost, pokoj, naději a schopnost milovat, byla mým společníkem dlouhé měsíce. Bezradné, občas rozporuplné reakce okolí, zaručeně spolehlivé rady nebo přílišná starost byly mnohdy spíše přítěží. Přestože je člověk „zakoušející bytost“, naše společnost rozhodně nevychovává jedince k citlivosti, umění naslouchání, vnímavosti a vcítění se do druhého. Každý je většinou pohlcen starostmi o vlastní světské radovánky, směřující většinou jen k uspokojení smyslů. „Ani sociální vědci nemohou rozumět jednání a vztahům lidí, pokud si neuvědomí podstatu jejich duševních hnutí a stavů, což se neobejde bez vnímavosti k charakteristikám jejich života.“⁴

Hledala jsem tichá místa a odpovědi na vtíravé otázky. Hledala jsem hlavně nějakou publikaci, která by mi pomohla pochopit zmatek v mém nitru a zorientovat se v novém způsobu života. Bohužel bezvýsledně. Dokonce ani tak produktivní nakladatelství, jako je Karmelitánské, mi v té době nemohlo nabídnout víc než velmi cenné osobní rozhovory s duchovními otci. Mezi slovy, která často zapadla nenávratně neznámo kam, však byla rada, která se mi začala opakovaně vracet, a trůfám si říci, že byla určitým evangelním poselstvím: „Uč se žít!“ (srv. Mt 11,28–30). Jak, kde začít, kde vzít sílu apod., jsem se tenkrát od kněze nedozvěděla. Teprve časem jsem poznávala, že ani nemůže existovat nějaká spolehlivá brožura, která by ženu rychle přivedla ke zmírnění nebo odstranění vnitřní bolesti, která by jí brzy pomohla získat ztracený pokoj a rovnováhu. Skutečnost, že „já“ jsem já a „jiný“ je skutečně jiný ve svém myšlení, cítění, či-

---

⁴ FAY, B. *Současná filosofie sociálních věd*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, s. 42.

nech, prostě prožívání života, i když jej pro poznání a nalezení sebe potřebujeme, je nutné přijmout.⁵ Ušetříme si možná mnohá zklamání.

V prvním období stěží porozumíme skutečnosti, že tento stav je určitým tajemstvím Boha, kterým začne, právě přes bolest, hovořit k člověku. Pokud však přijmeme tuto výzvu, může se tento čas stát příležitostí k osobnostnímu růstu. Ve zdánlivě omezeném prostoru můžeme postupně odkládat vše, co doposud spoutávalo naši vnitřní svobodu. Není to období tance života v rytmu dovádivé polky, ale pomalé kráčení typu krok, přísun, stůj.

Je pravdou, že vyžaduje velkou odvahu jít se svou kůží na trh a odhalit svoji niternost. Ať jsou to naše pády nebo povstání, naděje i zklamání, pokusy o začlenění se do společnosti, ale i dlouhá doba hledání ztracené lásky, znovunalezení vlastního žensství, to vše může sdělením pomoci jiným ovdovělým ženám. Nikoho nelze kopírovat, ale při svědectví mě může oslovit něco, co se dotkne mého srdce, a já začnu tímto dotekem znovu naplno žít. Podobně jako emauzští učedníci potřebovali otevřít oči, aby jim zahořelo srdce a konečně poznali Toho, o kterém zatím pouze hovořili (srv. Lk 24,31–32).

Byla a stále jsem přesvědčena, že duševní i duchovní vyprahlost a temnota, stejně jako mnohé jiné újmy a problémy, se kterými se musí nečekaně osamocená žena vyrovnat a zvládnout je, jsou ve své podstatě po staletí podobné. Je třeba jen odsunout fiktivní tabu, kterými je vdovství, podobně jako smrt, zvláště v dnešní době zahaleno. Stojí za úvahu, zda by církev, která se věnuje mládeži, rodinám, manželům i seniorům, mohla nabídnout vdovám větší všestrannou péči než doposud. Podle nahodilých svědectví katolíků jsou vdovy nejen málo zapojovány do života farností, ale dokonce zcela opomíjeny. Nabízí se otázka, jak by se mohl využít potenciál, kterým disponují. Vždyť utrpení probouzí citlivost vůči projevům života a tu si dnešní doba – pro záchranu lidství – doslova vyžaduje. Ženy, jakkoliv psychologicky, sociálně a kulturně komplikované, budou vždy svými životy vyzařovat „ženský jemný a něžný Hospodinův a Kristův příklon k lidem“.⁶ Nejinak to vnímají i současní starší bratři ve víře, vyjádřeno slovy rabínky Lynn Gottlieb⁷: „Bůh má Ženskou přítomnost. Tato Ženská přítomnost je ve vyhnanství. Do-

---

⁵ Srv. FAY, B. *Současná filosofie sociálních věd*, s. 45–65.

⁶ BALABÁN, M. *Jimavé portréty biblických žen*, s. 7.

⁷ Lynn Gottlieb je americká rabínka. V roce 1981 byla pověřena vedením hnutí za obrodu židovského národa – Jewish Renewal movement. Byla jedinou Židovkou v delegaci za smíření při návštěvě Iránu v r. 2008. <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/biography/Gottlieb.html>.

kud ji nezachráníme a nepřivedeme ji domů, aby spočinula uvnitř nás, nebude celý svět zachráněn.“⁸

Právě tyto úvahy mě vedly k tématu mé diplomové práce. Jestliže byla v prvních staletích křesťanství věnována vdovám péče a měly výsadní i výsostné postavení, poslední doba vůči nim zaujímá spíše pozici mrtvého brouka. Je pravdou, že se pomalu začínají objevovat první písemné práce o životě vdov, ale je to spíše výkřik o pomoc vdov samotných. Bohu díky i za ně, Bohu díky za pomalé otevírání prostoru pro možný všestranný dialog na téma vdova, vdovství.

Není v moci jednoho člověka zpracovat všechny ty kategorie, skupiny a oblasti, které se v této problematice nacházejí. Je to oblast nesmírně rozsáhlá a bude možná vyžadovat i různé vědecké studie (psychologie, sociologie, katechetiky aj.), ale bytostně vnímám především potřebu vhodného pastoračního přístupu. Samo Písmo svaté nám uchovává život některých vdov. Pokusím se zamyslet nad obdivuhodnou postavou starozákonní Rút, nad odvážnou bojovnicí Judit a z Nového zákona představím vdovu z Naimu. Dále chci předložit pohled na vdovy a jejich život očima tří církevních velikánů doby patristické, sv. Jana Zlatoústého, sv. Ambrože, biskupa milánského, a sv. Augustina. V poslední části chci načrtnout první kroky církve k vdovám a některé aspekty současné spirituálně-psychologické roviny. Pokusím se najít a vyzvednout myšlenky autorů knih o hledání a nalezení smyslu, prožívání utrpení, pomoci osamoceným a dalších momentech, které nějak souvisejí s novou rolí, do níž je vdova postavena, a které by jí mohly být nějak nápomocny.

---

⁸ DUBINOVÁ, T. *Ženy v Bibli, ženy dnes*. Praha: Židovské muzeum, 2008, s. 7.

1. Vdovy v Bibli

1.1. Úvod

Osobnost ženy, se svými charakteristickými vlastnostmi a svým posláním, je biblickým pohledem předurčena Bohem. Především má být nositelkou života (srv. Gn 1,27–28) a pomocnicí muže (srv. Gn 2,18). Jen naplňováním těchto úradků může být skutečným obrazem samotného Boha. Není to ale jen jediný vyvolený muž, pro kterého byla stvořena. „Žena totiž vyzařuje Boží mateřství, které nás kojí, vychovává, učí *létat*, podobně jako orlice svá mláďata. Vnáší do světa soucit a výhled do budoucnosti.“⁹

V Bibli nacházíme mnoho různých postav žen, od těch biblicky i historicky významných až po mnohé bezejmenné, méně výrazné. Přesto všechny mají své nezastupitelné místo v „Písmu svatém, které je Boží řečí, písemně zaznamenané z vnuknutí Ducha svatého“ (DV 9). Mohou nás natolik oslovit, že se rozhodneme pro jejich následování.

Zcela specifickou skupinu tvoří vdovy. Tím, že svůj dosavadní život každá z nich naplňovala především vztahem k muži, posléze k dětem, byla nucena zcela nečekaně vyvinout často nadlidské úsilí k celkové proměně zaběhnutých zvyků, postojů i potřeb. Právě Rút, Judit a vdova z Naimu jsou představitelkami tří typů těchto žen. Zatímco první chce prožít své mateřství v novém sňatku, Judit naplno žije své vdovství a s Boží pomocí zachrání ohrožené město. Poslední, novozákonní žena z Naimu, se setkává s Ježíšem, který je *věrný obraz neviditelného Boha* (Kol 1,15) a který proměňuje její utrpení v jásoť.

1.2. Pohanka Rút (Rt 1,1–4,22)

1.2.1. Postavení knihy a její obsah

Příběh o Rút najdeme v samostatné knize Bible, která nese v názvu toto jméno. Autor je neznámý a doba vzniku se klade do 12.–11. st. př. Kr. Kniha, která má i etic-

---

⁹ BALABÁN, M. *Jímavé portréty biblických žen*, s. 5.

kou hodnotu, je vložena mezi knihy Soudců a Samuelovy a tvoří jakýsi spojující článek doby soudcovské s nástupem prvních izraelských králů.¹⁰ V hebrejské Bibli je tento romanticky laděný příběh částí tzv. Spisů, sestávajících mimo jiné i 5 svátečních svitků, které byly a dodnes jsou čteny v synagogách o vybraných židovských svátcích.¹¹ Tento svitek se stal bohoslužebnou četbou o svatodušních svátcích – Letnicích, protože se pojí s oslavou hojné úrody a vzpomínkou na krále Davida, potomka jejího rodu.¹² „Pravou úrodou“ Letnic jsou však lidé (srv. Sk 2,1–36), duchovní žně, které šíří spásu a Boží sílu do všech příbytků. Právě Rút „je úžasnou ilustrací stvořitelského vanutí Hospodinova (a Kristova) ducha“.¹³

Postava Rút je neodmyslitelně spojena s vdovou Noemi (*Rozkošná*), která se svým mužem Emílekem a dvěma syny odešla v době hladu z judského Betléma,¹⁴ aby se usadila v moábských končinách. Její manžel záhy umírá a synové se brzy ožení s Moábkami, žel bezdětní umírají také.¹⁵ Trpce zkoušená Noemi se rozhodne pro návrat do původní vlasti, kde se mezitím „vrátil do rodin chléb“. Spolu s ní se na cestu vydávají i její dvě nevěsty, ale na hranicích moábské země se Orpa zviklá a vrací se ke svému lidu. Pouze Rút vytrvá a odchází společně s ní z míst smutku. Přetrhne „pupeční šňůru“, pouť se svým moábským rodem, a jde vstříc neznámé budoucnosti. Bůh odměňuje její odvahu a nechá v jejím srdci vytrysknout hluboké a oddané lásce k její tchyni.

V novém domově neúnavně pracuje a zabezpečuje živobytí pro obě ženy. Svou pílí, ač nevídaná cizinka, si brzy získá přízeň Boáze, příbuzného Noemi, který jí slibuje zastání. Je totiž dobře informován o všem, co po smrti svého muže učinila pro svou tchyni (srv. Rt 2,11). Slib dodrží a Rút se stává jeho ženou, přijímána i okolním lidem. Protože Rút nepřijala trpně svůj osud, ale rozhodla se učinit krok do neznáma, je v ději-

---

¹⁰ Bible. Ekumenický překlad. Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih).

Praha: Česká biblická společnost, 1995, úvod ke knize Rút.

¹¹ Mezi tyto svitky patří Rút, Pís, Est, Kaz, Pláč, srv. VLKOVÁ, G. I. *Slovo Boží a slovo lidské*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2007, s. 44.

¹² Srv. Mt 1,5–6.17 – výčet Ježíšových předků dosvědčuje, že Rút patří do Mesiášova rodu.

¹³ BALABÁN, M. *Jímavé portréty biblických žen*, s. 165.

¹⁴ Jméno města se vykládalo jako „dům chleba“, přesto na město dolehl hlad, aby na pozadí lidské bídy vynikla Hospodinova moc, srv. BIČ, M. *Výklady ke SZ II*. Kostelní Vydří: Kna, 1996, s. 138. Hlad byl způsobem nepřítelem, který porobil zemi a spásl vše, co se v okolí zelenalo, srv. HEJČL, Jan, *Bible česká, díl I*. Praha: Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1917, komentář k Rút, s. 717.

¹⁵ Moábcí byli sice potomci Lotovi (srv. Gn 19,37, incestní spojení Lota a starší dcery), ale se svými pohanskými zvyky a tradicemi byli Izraelcům úplně cizí. Proroci v nich viděli nebezpečí pro Boží lid, srv. BIČ, M. *Výklady ke SZ II.*, s. 139.

Smrt obou synů je podle rabínských komentářů trestem za hřích odchodu z vlasti a sňatku s pohankou, srv. DUBINOVÁ, T. *Ženy v Bibli, ženy dnes*. s. 145.

nách Izraele zapsána jako „pramáti“ vyvoleného národa podobně jako Lea a Ráchel (srv. Rt 4,11).

1.2.2. Rút projevila obdivuhodnou rozhodnost odložit svoji minulost

Rút přemohla přirozenou touhu svého srdce po dětech v novém manželství s Moábem, neodolala naléhání Noemi k návratu do její domoviny a odešla po jejím boku k duchovnímu zrození. Její ženství bylo schopné překročit hranice zavedených představ a zvyků a přidat se k tomu, co je duchovně pevné.¹⁶ Podobně jako Abraham vyšla na neznámou cestu, jakoby naplněna v nitru své duše ujištěním, že *Bůh je milosrdný a milostivý, svrchovaně laskavý a věrný* (srv. Ž 86,15), a zaslíbením *je-li Bůh s námi, kdo proti nám?* (Ř 8,31) S obdivuhodnou vnitřní silou se vymanila ze svého smutku a setrvávání v bolesti a s neúnavnou smělostí šla vstříc novému zítřku. Nepropadla sebelitosti, jak by se od mladé a bezdětné vdovy mohlo očekávat, ani se nezraňovala vzpomínkami na dřívější šťastná léta. Odmítla přijmout trpně a odevzdaně svůj úděl, překročila s odhodlaností sebe samu a tento pohyb vpřed Bůh vysoce odměnil, protože *On sám je pramenem života* (Ž 36,10), *On může všechno, žádný záměr mu není neproveditelný* (Jb 42,2). Tím, že od základů změnila svůj život, prožila si svoji „metanoiou“, kterou „vyzpívala“ ve svém vyznání (Rt 1,16). Ve slovech *at' se mnou Hospodin udělá, co chce* (Rt 1,17), dává jasně najevo, kdo bude od toho dne jejím skutečným Bohem. Své rozhodnutí spoléhat se už jen na *Hospodina, Boha zástupů* (Ž 24,10; Iz 6,3) pronáší slavnostním, téměř liturgickým způsobem.¹⁷

Pro Rút, která byla moábskou princeznou,¹⁸ nebylo vůbec jednoduché opustit *dům své matky* (Rt 1,8), kde cítila bezpečí a ochranu celého společenství. Rút je velká právě tím, že ví, že její skutečný domov je jinde. Nikoliv „Blut und Boden“ (krev a země), nýbrž víra, duch a cíl.¹⁹

---

¹⁶ Srv. BALABÁN, M. *Živavé portréty biblických žen*, s. 170.

¹⁷ Srv. BIČ, M. *Výklady ke SZ II.*, s. 141.

¹⁸ Tamtéž, s. 147.

¹⁹ Srv. BALABÁN, M. *Živavé portréty biblických žen*, s. 170.

1.2.3. Rút je vzácným příkladem příbuzenské lásky a oddanosti

Po celou dobu svého manželství se Rút učila ctít Zákon, který uctívali Židé. Vnímala, že rodina je pro ně sídlem vzájemné lásky a úcty.²⁰ Sama určitě oplácela tuto láskyplnou atmosféru svou laskavostí, a tím si získala srdce nejen svého manžela, ale i své tchyně. Přilnula k ní láskou tak silnou, že toužila být vedle ní i po své smrti (Rt 1,17). Snad jen v manželském slibu zaznívají tak závažná slova, jakými se Rút zaslíbila své tchyni. Takový vztah je výrazem touhy po obecenství, které přesahuje hranice smrti. Rút se k Noemi přimkla, podle některých překladů doslova „přivinula“, čímž se ocitáme v oblasti, která je v Novém zákoně vyjádřena slovem následování.²¹ Láska v srdci Rút nezemřela, ale darovala ji právě své tchyni. Ve vztahu těchto dvou žen zazářila plně potřeba každé lidské bytosti lásku dávat a přijímat, což je zvláště pro vdovy příznačné. Bůh neuzavřel Rútino srdce, ale odměnil její oddanost a sám tuto lásku střežil a „živil“. On nejlépe zná naše srdce a ví, že pouze bolestí vykřesané poznání o Božích pravdách může vstoupit do čekajícího nitra. Tak se mohly dvě osamělé a životem zkoušené ženy vydat na cestu plnou nebezpečí a strádání. Noemi, která si plně svůj *trpký úděl uvědomovala a cítila, že na ni dolehla Hospodinova ruka* (Rt 1,13), a oddaná a věrná Rút.

1.2.4. Pracovitost a skromnost přinášejí Rút velkou naději

Návrat do Betléma (Bét-lechemu) vyvolal zájem celého města. Noemi žádá, aby ji nazývali Mara (to je *Trpká*), protože nevidí smysl svého života. Bůh své vyvolené neopouští a naplňuje svůj záměr. Vždyť do města přicházejí právě v době žní.

Láska a jídlo spolu souvisejí a dostatek jídla je i výrazem Hospodinovy přízně. Je to Rút, která se rozhodla zabezpečovat živobytí pro obě ženy. Snad poznala, že chce-li člověk získat lásku, nesmí dlouho hladovět.²² Odešla, aby sbírala zbylé klasy ječmene,²³ na pole, které díky Boží prozřetelnosti patřilo Boázovi,²⁴ Noeminu příbuznému.²⁵ Přestože pocházela z pohanského královského rodu, nezpychla, ale pilně, téměř bez oddechu celý den paběrkovala mezi snopy (srv. Rt 2,6–7), ani nelaškovala se ženci a nedováděla

²⁰ Srv. HEJČL, J., *Bible česká, díl I.*, s. 719.

²¹ Srv. BIČ, M. *Výklady ke SZ II.*, s. 141.

²² BALABÁN, M. *Jimavé portréty biblických žen*, s. 170.

²³ Paběrkování bylo v Izraeli dovoleno Zákonem, zvláště chudíně, srv. BIČ, M. *Výklady ke SZ II.*, s. 142.

²⁴ Levý sloup před jeruzalémským chrámem, postaveným Šalomounem, se nazýval Boáz, srv. 1 Kr 7,21 a BALABÁN, M. *Jimavé portréty biblických žen*, s. 173.

²⁵ Podle rabinů šlo o syna Elímelekovu bratra, srv. DUBINOVÁ, T. *Ženy v Bibli, ženy dnes*, s. 148.

s děvečkami, jak bylo běžně zvykem. Svoji skromností a ušlechtilostí si tím více naklonila Boázovo srdce. Než se sám nadál, proměnila se její laskavost v jeho srdci v lásku.²⁶ Dovolil jí dokonce, že může pojíst s ostatními a ponechat něco i pro svou novou matku. Svou vděčnost k němu projevila Rút tím, že *padla na tvář a poklonila se až k zemi. Byla překvapena, že se jí ujímá jako cizinky a jedná s ní přívětivě, daleko lépe než s otroky-němi* (Rt 2,10.13) Boáz jí přál *odměnu od Hospodina, pod jehož křídly hledala Rút ochranu* (srv. Rt 2,12). Její upřímné a čisté chování čekalo na svou velkou odměnu.

1.2.5. Rút naplňuje své poslání a stává se matkou v novém manželství

Ve starozákonní době bylo zvykem, že rodiče svým dětem zajistili sňatek, aby byl zachován rod. V případě bezdětné mladé vdovy se uzavíralo levirátní²⁷ manželství. Snad tato skutečnost nebo starost o budoucnost vedla Noemi k radikálnímu rozhodnutí. Poslala Rút k riskantnímu nočnímu setkání s Boázem na humno, kde se v době žní zdržoval (Rt 3,3). Umytá a natřená vonnými mastmi, zcela poslušná její rady,²⁸ odejde Rút na mlat a dokonce podstupuje riziko pohanění a zneuctění. Snad ani netuší, že její počínání může být vykládáno jako velmi pochybný čin, odporující nejen citění Izraele, ale přímo smyslu Zákona.²⁹ S úžasnou odvahou a mimořádnou ženskou citlivostí³⁰ chce zajistit pokračování rodu zesnulého manžela. Není vedena pohlavní vášní ani nehodlá svést Boáze ke hříchu, ale touží najít v něm zastánce a uléhá k jeho nohám. Toto pokorné gesto podřízenosti umocní slovy: *Jsem tvá služebnice, rozprostři nade mnou křídlo svého pláště, vždyť jsi můj zastánce* (Rt 3,9). Boáz je ohleduplný. Rútina ctnost i cudnost a příkladná láska k zemřelému manželovi i příslušníkům rodiny, pracovitost a skromnost vyvážily její chudobu a cizí příslušnost.³¹ *Už se neboj, má dcero, udělám pro tebe všechno, oč si říkáš* (Rt 3,11), slibuje Boáz. Hospodin s Rút učinil velkou věc, *naplnila ji radost* (srv. Ž 126,3).

²⁶ Srv. BALABÁN, M. *Jímavé portréty biblických žen*, s. 173.

²⁷ Tzv. levirátní (švagrovské) manželství, běžné ve starověku, které mělo zajistit bezdětnou vdovu a kontinuitu rodu, se týkalo sňatku pozůstalé ženy s bratrem zemřelého. Stojí za zmínku, že asyrské zákony rozlišovaly mezi vdovami zajištěnými a vdovou nezajištěnou, která potřebuje finanční pomoc a zvláštní ochranu zákona. Srv. DUBINOVÁ, T. *Ženy v bibli, ženy dnes*, s. 72. O této péči se hovoří i v NZ, *církev má pomáhat osamělým vdovám* (1 Tim 5,16); viz také nařízení v Dt 25,5–6.

²⁸ Podle midraše bylo tehdy Boázovi 80 let a Rút teprve 40, srv. DUBINOVÁ, T., *Ženy v bibli, ženy dnes*, s. 148.

²⁹ Srv. BIČ, M. *Výklady ke SZ II.*, s. 145.

³⁰ BALABÁN, M. *Jímavé portréty biblických žen*, s. 172.

³¹ HEJČL, J. *Bible česká, díl 1.*, s. 726.

Po vyřízení potřebných právních formalit³² si vzal Boáz Rút a stala se jeho ženou. Vešel k ní a Hospodin jí dopřál, že otěhotněla a porodila syna (Rt 4,13) Obéda (to je ctitel Hospodinův, Rt 4,17), který se stal radostí i pro Noemi a vynahradil jí i smrt jejich vlastních synů. S vděčností se stala jeho chůvou. Svým příkladným chováním přestala být Rút bezdětnou vdovou, ale sama vnesla světlo do života Boázova, Noemina i svého. Bez Rút by nebylo ani Davida a mesiášské naděje by byly iluzí. Švédský náboženský spisovatel Robert Fur píše, že „Pán se zmocňuje všech hledajících duší a uvádí je do onoho podivuhodného spojení s Kristem. Jsou-li jimi Židé nebo pohané, je vedlejší.“³³

1.2.6. Poselství nejen pro vdovy (závěr)

Rút byla ženou orientovanou na budoucnost. Odhodláním opustit Moábsko a přimknout se k izraelské tradici pomohla připravovat Hospodinovu „záchranu lidstva“.³⁴ Cizinka, a přesto vstoupila do života izraelského lidu tak silně, že se stala babičkou Davidovou, ze kterého vzešel předpovídaný Mesiáš.³⁵ Zařadila se mezi *Leu a Ráchel*, které obě zbudovaly izraelský dům (Rt 11). K pravým známkám jejího ženství patří i vědomí odpovědnosti nejen k těm, kteří jí byli na její cestě nápomocní, ale hlavně k příštím generacím.

Její oddanost k Noemi a jejímu Bohu byla panensky čistá. Nepřátelství a žárlivost, běžné mezi snachou a tchyní i v dnešní době, neměly v jejím srdci místo. Projevované milosrdenství (*chesed*)³⁶ nebylo v její přirozenosti, ale bylo odměnou za obdivuhodnou vůli a pokorné chování. Je to právě pokora, kterou Písmo často vyzdvihuje jako vlastnost, která se líbí Bohu. A také proto se stala kamínkem vloženým „do překrásné mozaiky rodokmenu Ježíše Krista“.³⁷

Osamělé ženy často rezignují na svůj život s tvrzením, že není možné dosáhnout té či oné ctnosti potřebné k proměně jejich života. Přitom stačí jen „mít vůli a naše při-

---

³² V případě levirátního sňatku bylo třeba zachovat pořadí příbuzných. Boáz při „veřejném jednání v městské bráně“ vše dořeší a přiznává svůj úmysl oženit se s Rút, srv. BÍČ, M. *Výklady ke SZ II.*, s 147.

³³ BALABÁN, M. *Jimavé portréty biblických žen*, s. 174.

³⁴ Srv. tamtéž, s. 175–6.

³⁵ RAVASI, G. *Biblické postavy*. Kostelní Vydří: Kna, 2009, s. 285.

³⁶ Srv. DUBINOVÁ, T. *Ženy v Bibli, ženy dnes*, str. 148.

³⁷ *Misál na každý den liturgického roku*. Kostelní Vydří: Kna, 2003, s. 1456.

rozenost se může změnit ‚silou‘, jež v nás působí“ (srv. Ef 3,20).³⁸ Rút pro nás bude stále výzvou k následování.

1.3. Hrdinka Judit (Jdt 1,1–16,25)

1.3.1. Postavení knihy a její obsah

Knihy nesoucí stejné jméno jako hlavní hrdinka³⁹ byla sepsána v Palestině kolem poloviny 2. st. př. Kr., v ovzduší národního a náboženského zápalu, jež vyvolalo povstání makabejských válek.⁴⁰ Spolehlivý a dobrý řecký text najdeme ve čtyřech kodexech.⁴¹ Judit patří mezi deuterokanonické neboli druhokanonické knihy.⁴² Je jí věnováno i více židovských pojednání (midrašů), týkajících se svátků „channúká, slavených na památku znovuposvěcení chrámu r. 164 př. Kr., tři roky po jeho znesvěcení Antiochem IV. Epifanem.“⁴³ Autor, patrně palestinský Žid, není znám, napsal knihu s cílem posílit odpor Židů proti utiskovatelům.⁴⁴ Každý znalec izraelských a judských dějin brzy prohlédne historické nesrovnalosti týkající se časových a zeměpisných údajů a pochopí, že se zde jedná o smyšlený příběh.⁴⁵

Ve středu příběhu stojí krásná, zbožná, moudrá i odvážná vdova Judit (*Židovka*) proti zpupnému mocipánu Nebúkadnesarovi a jeho veliteli vojsk a druhému muži v národě (srv. Jdt 2,4), náboženskému likvidátoru Holofernovi. Pustoší a porobuje si vše, co se mu postaví na odpor, lid, dobytek i území (srv. Jdt 2,25). Cílem jeho počínání bylo donutit všechny, aby vzdávali božské pocty výlučně Nebúkadnesarovi a jen jeho uctíva-

³⁸ NEWMAN, J. H. *Ipokus se počítá*. Kostelní Vydří: Kna, 2010, s. 47.

³⁹ Kniha nesoucí totožný název se jménem hlavního hrdiny není v Bibli mnoho. Můžeme jmenovat např. Rút, Ester, Tobiáš, Jób, Samuel.

⁴⁰ Srv. *Jeruzalémská bible*. Praha: Krystal OP; Kostelní Vydří: Kna, 2009–2010, úvod ke knize Judit.

⁴¹ V řeckém jazyce se jedná se o Vatikánský, Sixtinský, Alexandrijský a tzv. Benátský kodex, srv.

GRUNDMANN, W. *Das evangelium nach Lukas. Theologische Handkommentar zum Neuem Testament*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, s. 58.

⁴² Uvádí se 9–15 spisů, jež některé církve řadí mezi knihy SZ nebo jsou uváděny mezi SZ a NZ. Někdy se jim nepřesně říká apokryfy, srv. NOVOTNÝ, M. *O Bibli*. Praha: Dinger, 2010, s. 5.

V době reformace se otevřela diskuse o zařazení deuterokanonických knih do kánonu, ale tridentský koncil a později 1. a 2. vatikánský koncil jejich užívání v liturgii potvrdily. Srv. VLKOVÁ, G. I. *Slovo Boží a slovo lidské*, s. 92–93.

⁴³ *Bible*, úvod ke knize Judit.

⁴⁴ Srv. BALABÁN, M. *Jímavé portréty biblických žen*, s. 203.

⁴⁵ Srv. KAISER, O., *Odkaz alexandrijských Židů*. Praha: Vyšehrad, 2006, s. 69. Tato publikace připomíná, že král Nebúkadnesar nebyl ani králem Ašúru, ani nesídlil v Ninive, ani nezvítězil nad Médy, jak se v Písmu popisuje. Stejně fiktivní je informace o době návratu ze zajetí a znovuposvěcení chrámu.

li jako boha.⁴⁶ Mnoho měst se mu vzdávalo bez boje. I samařské horské město Betúlie (Dům Hospodinův),⁴⁷ strategicky významné pro vstup do Judska, propadlo panice nad jeho řáděním. Nepřítel město odřízl od vody a zásoby v cisternách pomalu docházely. A právě v té chvíli vstupuje na scénu Judit, půvabná vdova, která nejprve zburcuje odvahu krajanů, podepře jejich víru a posléze se sama chopí záchrany obyvatel. Modlí se, vychází z Betúlie a nechává se uvést před Holoferna. Využívá proti němu svého půvabu a chytré lsti a o samotě mu usekne hlavu. Asyřané propadají panice a dávají se na útěk. Betúlané plení jejich tábor. Lid velebí Boha a oslavuje i Judit, která se znovu stáhla do samoty.

1.3.2. Judit – věrná a ctnostná vdova, hodná následování

Neodolatelně krásná Judit (od Judejka = Židovka) se dlouho netěšila z manželství s Manasem. Jako vdova si postavila stan na střeše svého domu, vzala si na bedra žíněné roucho a na ně si oblékla vdovské šaty. Po všechny dny svého vdovství se postila kromě dne před sobotou a soboty, ve dnech před a v novoluní a všech ostatních svátků a slavností izraelského domu (Jdt 8,5–6). Vyšla ze svého přepychu, který jí její muž zanechal,⁴⁸ do ústraní a nikdo o ní nemohl říci špatné slovo, neboť byla velmi bohabojná (Jdt 8,8). Dodržovala přísnou poslušnost Zákonu, v němž lze objevit stopy raného farizeismu.⁴⁹ Svě vdovství naplňovala láskou k Bohu, která záleží právě v tom, že zachováme jeho přikázání (srv. 1 Jan 5,3).

Když král David těžce zhřešil a nechal zabít Uriáše, vyznal svůj hřích, hledal Boha a tvrdě se postil. Jeho mysl nebyla zatemněna a vyznal, že zhřešil proti Hospodinu (2 S 12,13–16). Kajícími úkony prosil o odpuštění. Juditina situace však byla naprosto jiná. Tato mladá půvabná žena toužila už jen po jiném, nebeském světle. Touto – pro nás dnes jen stěží představitelnou – askezí si uchovala nerozdělené srdce. A všechny tyto oběti Bůh bohatě odměnil.⁵⁰ Svou ctností a bohabojným životem si získala velkou úctu lidu a v pravý čas dokonce vyburcovala k důvěře i zoufalé muže. V příběhu je vy-

⁴⁶ BIČ, M. *Výklady ke SZ V*. Kostelní Vydří: Kna, 1996, s. 52.

⁴⁷ Srv. GROSS, H. *Tobit. Judit*. Würzburg: Echter Verlag, 1987, s. 58; KAISER, O. *Odkaz alexandrijských Židů*, s. 69.

⁴⁸ Smrtící úpal, na který manžel zemřel, přináší do těchto míst ostrý horký květnový vítr. Podle hrobky, do které byl manžel uložen, pocházel z bohatého rodu, protože lidé nízkého původu byli pohřbíváni do společné hrobky. Srv. STUMMER, F. *Das Alte Testament – Das Buch Judit*. Würzburg: Echter Verlag, 1950, s. 23.

⁴⁹ Srv. BALABÁN, M. *Jimavé portréty biblických žen*, s. 204.

⁵⁰ Srv. STUMMER, F. *Das Alte Testament – Das Buch Judit*, s. 24.

zvednuta její výjimečná věrnost zemřelému choti, která šla až za hrob.⁵¹ Tím, jak statečně přijímala svůj úděl, naplnila povolání k vdovství jako pokračování manželského života (srv. GS 48).

1.3.3. Judit – plná důvěry a zcela oddaná Bohu

Jakmile se Judit dozvěděla o nebezpečí, které hrozilo městu, i o malomyslnosti lidu, spěchala a neváhala okamžitě zasáhnout. Odsoudila jejich rozhodnutí ke kapitulaci města, protože dobře věděla, že *Bůh má moc je zachránit, kdy bude chtít, nebo je zahubit před tváří nepřátel* (Jdt 8,15). Přesvědčivě domlouvala radě města a vyzývala je, aby malověrností nepokoušeli svého Boha. Vzpomněla skutky milosti, které jim v dějinách země projevil, a připomněla, že *Hospodin švihá ty, kdo se mu přibližují, aby jim dal výstrahu* (Jdt 8,27).⁵² Judit svou bezmeznou důvěrou v Boží pomoc zcela zvrátila postoj starších. Bible nezmiňuje okamžik, ve kterém uzrálo její pevné rozhodnutí zabít Holoferna. Můžeme se domnívat, že se k tomu došlo poté, co jí projevíli úctu a uznali cele pravdivost jejích slov. Připravila se na kající modlitbu a takto hlasitě volala k Bohu: *Ó Bože, můj Bože, vyslyš mne, ubohou vdovu (...), dej mé vdoví ruce sílu, na kterou myslím (...), vždyť ty jsi Bohem pokorných, pomoci utiskovaných, oporou slabých, útočištěm opuštěných, zachráncem zoufajících (...), dej, ať všechen lid a každý kmen pozná, že ty jsi Pán, Bůh veškeré moci a veškeré síly, a že izraelský lid nemá jiného ochránce než tebe* (Jdt 9,4,9,11 JB). Judit s hrdostí vzpomněla na své předky a Boží pomoc, o kterou teď zase úpěnlivě prosila. Volala k Pánu, aby při ní stál, až uskuteční svůj zamýšlený čin. Nezaváhala ve svém rozhodnutí ani na chvíli, vždyť Holofernes „připravoval smrt a zkázu jejímu lidu, proto smrt za smrt“.⁵³ Juditino srdce nepřestalo věřit v Boží pomoc. Byla si jistá, že „tyran, který ohrožoval všechno a všechny, musí být odstraněn“.⁵⁴ Její proměna byla obdivuhodná.

1.3.4. Judit – chytrá a nezlomné vůle

Juditino pevné rozhodnutí uskutečnit svou představu vycházelo z jejího čistého charakteru a nezlomné víry v jediného a pravého Boha – Pomocníka a Zachránce sou-

---

⁵¹ Srv. tamtéž, s. 24.

⁵² Srv. NZ Jak 1,2–4; Lk 4,12; SZ Sir 2,5; Ž 66,10.

⁵³ Srv. BIČ, M. *Výklady ke SZ V.*, s. 62.

⁵⁴ BALABÁN, M. *Jímavé portréty biblických žen*, s. 208.

žených. Neviděla nic jiného než vnější nebezpečí svého národa a naléhavou potřebu pomoci. Judit ztělesňuje centrální ideu celého Starého zákona.⁵⁵

Odložila smutek a ozdobená šperky vešla v nádherných šatech se svou komornou do nepřátelského tábora. Zdánlivě to byl čin morálně pochybný, ale Judit se přece chtěla obětovat pro Boží věc.⁵⁶ Použila zbraně, kterých si je vědoma každá krásná žena a kterými snadno upoutá pozornost muže, aby ho donutila splnit její přání (srv. Est 7,2–4). A skutečně, nad její krásou, která připomíná milou z Písni písní (Pís 4,1–11),⁵⁷ žasne celý tábor a *pro ni obdivovali i Izraelity. „Kdopak by mohl ještě pohrdat lidem, který má takové ženy?“ říkali jeden přes druhého* (Jdt 10,19 JB). Stejně ohromila i nic netušícího velitele, kterému své přeběhnutí zdůvodnila porušením Zákona. Se slovy *měj důvěru, ženo, ničeho se neboj* (Jdt 11,1 JB) ji přivítal ve svém stanu. Její vnější krása začala pomalu vítězit nad ztělesněním Zla.

1.3.5. Judit – heroická záchránkyně svého lidu

Judit si Holofernovu přízeň získala nejdříve výmluvným pochlebováním o jeho moudrosti a statečnosti (Jdt 11,8) a teprve potom přešla na „Istivou pravdu“ o lidu svého města. Důvtipem a obratným jazykem uspokojila jeho nadutost a pýchu tak, že byl dokonce schopen konvertovat na víru v jejího Boha (Jdt 11,23). Pisatel listu nedává nahlédnout do duše této mimořádné ženy, do všech smíšených pocitů, které se v ní určitě nashromáždily. I v nepřátelském táboře zůstala věrná svým denním modlitbám, čistým pokrmům i omývání se u pramene, vědoma si svého poslání (Jdt 12,7–8).

Příležitost k činu na sebe nedala dlouho čekat. Opilý a rozvášněný tyran si nechtěl nechat ujít příležitost k milostným hrátkám s touto ženou (Jdt 12,12). Pokořila se a přijala pozvání do opilcova stanu s odhodláním zachránit svůj lid. V duchu se modlila⁵⁸ a prosila o pomoc a sílu (srv. Jdt 13,4–5 JB). Sřála Holofernovi hlavu, vložila ji do košíku na jídlo a spolu s komornou odešla ven jakoby k modlitbě. Svým činem připomíná rozvážnou a válečnický statečnou prorokyni Debóru (Sd 4,4–16).⁵⁹

---

⁵⁵ Srv. STUMMER, F., *Das Alte Testament – Das Buch Judit*, , str. 26.

⁵⁶ BIČ, M., *Výklady ke SZ V*, str. 63.

⁵⁷ Alegoricky lze tuto lásku k milé chápat jako lásku Boží k člověku. Srv. *Bible*, úvod k Písni písní.

⁵⁸ Židé se modlili nahlas, což byl přetrvávající zvyk antického člověka, ale Judit vedená okolnostmi se modlila i v duchu (Jd 13,4.7). Srv. STUMMER, F. *Das Alte Testament – Das Buch Judit*, s. 34.

⁵⁹ BALABÁN, M. *Jímavé portréty biblických žen*, s. 207.

Chvalte Boha! Chvalte ho! Chvalte Boha, který neodvrátil své milosrdenství od Izraelova domu, ale který dnes v noci mou rukou rozdrtil naše nepřátele (Jdt 13,14). Neslýchaný jásot propukl v lidu, který chválil Boha i Judit. Představitel města vyřkl slova, která velmi připomínají slova Alžbětina při setkání s Marií:⁶⁰ „*Ať se ti dostane požehnání od Nejvyššího Boha více než všem ženám na zemi*“ (Jdt 13,18 JB). Podobně jako Zachariáš při narození Jana Křtitele (srv. Lk 1,68.71) chválí Boha v závěrečném hymnu tříměsíčních oslav i Judit. Ví, že síla a odvaha jsou Božím darem a Jej se sluší *oslavovat a chválit novou písní* (Iz 42,10). V celém chvalo zpěvu zaznívají citace z Žalmů nebo slova z nich.⁶¹

1.3.6. Závěr

Hlavní smysl tohoto příběhu spočívá v tom, aby se ukázalo, jak Hospodin ochraňuje utlačované díky zásahu slabé a nejméně hodnotné osoby, za jakou byla na Východě považována žena, a zvláště vdova, bez ochrany manžela. Vyprávění této starozákonní knihy se stalo v dějinách umění velmi populárním.⁶² I přes bolestnou životní ztrátu a s ní spojené strážně zůstala Judit ženou hluboce oddanou Bohu i svému zemřelému manželovi. Vytrvala ve svém vdovství, odolala všem mužům a zůstala svatou vdovou. Modlitbami, postem a všemi rituály, které Tóra předepisovala, usilovala o „*srdce, které nepřestalo doufat v Boží blízkost*“⁶³, srdce, které očekávalo Boží pomoc.

Judit byla jako žena plně obrazem Božím. Svou krásu, která by byla prázdná, kdyby neodrážela její srdce, dala do služeb Bohu. *To Judit, dcera Merariho, jej zbavila sil krásou své tváře* (Jdt 16,6), zpívala v závěrečném chvalo zpěvu.⁶⁴ Vždyť krása představuje transcendentno a naše touha po kráse je touhou po absolutní harmonii, po Božství.⁶⁵ Byla si plně vědoma, že i krása je velkým Božím darem. Nevyužívala ji ke svému prospěchu, koketování ani k milostným hrátkám. Použila ji pouze k záchraně lidu, riskujíc sebe samu a svůj život i pověst.⁶⁶ Judit dobře věděla, že *ne vnější ozdoba (...)*,

---

⁶⁰ BIČ, M. *Výklady ke SZ V.*, s. 67.

⁶¹ Tamtéž, s. 69.

⁶² RAVASI, G. *Biblické postavy*, s. 297.

⁶³ Srv. BALABÁN, M. *Jímavé portréty biblických žen*, s. 207.

⁶⁴ „V něm se ozývají samé narážky na Žalmy, ne-li místy až citáty z nich.“ Srv. BIČ, M. *Výklady ke SZ V.*, s. 69.

⁶⁵ DUBINOVÁ, T. *Ženy v bibli, ženy dnes*, s. 119. Viz obraz Judity, příloha č. 1.

⁶⁶ Srv. BALABÁN, M., *Jímavé portréty biblických žen*, s. 218.

nýbrž to, co je skryto v srdci a co je nepomíjitelné: tichý a pokojný duch; to je před Bohem převzácné (1 Petr 3,3–4).

Navzdory úspěchu a všem chválám lidu se Judit vrátila do svého domu a ke svým modlitbám. A jako projev pokorného vyznání, že zásluha za vítězství nenáleží jí, nýbrž samotnému Hospodinu, věnovala podíl z kořisti chrámu. To Bůh vysvobodil svůj lid a Judit byla jen poslušným nástrojem v jeho ruce.⁶⁷ Mnozí po ní zatoužili, ale žádný jiný muž ji po smrti manžela nepoznal (srv. Jdt 16,22). *Za Juditina života a ještě dlouho po její smrti Izraelity už nikdo neznepokojoval (Jdt 16,21–25 JB).*

Postava této výjimečné ženy vyjadřuje celou škálu ctností. Obětavost, zbožnost, pokora, odvaha, vnitřní krása, moudrost a oddanost svému národu jsou u ní příkladné. Jako ženě jí nepříslušelo zasahovat do veřejných záležitostí, a to ani přes úctu, kterou si vysloužila svým životem,⁶⁸ ale víra pro ni nebyla nečinností, pouhou soukromou záležitostí, modlitbou a postem v ústraní domova. Přijala výzvu Boha ke spolupráci a pobouřena malomyslností mužů začala s obdivuhodnou odvahou jednat. Potlačila přirozenou úzkost, děs a strach a odvážila se i k činu, „zdánlivě morálně pochybnému, ale pro Boží věc“.⁶⁹ Nenechala se po manželově smrti vláčet svými nářky, ale svůj život proměnila v dar. Dar sebe pro službu a záchranu Židů.

Juditina víra, její bohaté modlitby a konkrétní odpovědnost za celý Boží lid mohou a smějí i nás, novozákonní věřící, poučit a povzbudit.⁷⁰ K takové víře máme dojít, o takové víře svědčí i další biblická žena.

1.4. Naimská vdova (Lk 7,11–17)

Jsou v životě chvíle, kdy bolest pronikne do srdce s nesmírnou intenzitou a člověk ztrácí zcela smysl svého bytí. Mezi ně patří i okamžik, kdy se podívá do nehybné tváře svého jediného dítěte. Nikdy se s touto bolestí plně nesmíří, ale časem se s ní naučí žít. Je větší než ta, kterou prožívá nad zemřelým partnerem, a bez Boží pomoci se tento kříž

---

⁶⁷ Srv. BIČ, M. *Výklady ke SZ V.*, s. 69.

⁶⁸ Tamtéž, s. 60.

⁶⁹ Tamtéž, s. 63.

⁷⁰ Srv. BALABÁN, M. *Živé portréty biblických žen*, s. 213.

dá jen stěží nést. Rozumím naimské vdově a pokusím se zamyslet nad odkazem této epištoly vdovám.

1.4.1. Postavení úryvku v evangeliu a jeho obsah

Tento novozákonní úryvek, pojednávající o jednom ze tří Ježíšových vzkříšení, najdeme pouze v Lukášově synoptickém evangeliu. Autor jej umístil mezi dvě biblicky důležité události. Příběh o uzdravení setníkovy služebníka⁷¹ předchází zázraku v Naimu. Je svědectvím o neobvyklé víře, kterou nacházíme i na mnoha jiných místech Písma.⁷² Setník *pevně věřil Bohu, spolehl se na to, v co doufal, a byl si jist tím, co neviděl* (srv. Žid 11,1). Takovou víru očekává Ježíš i od nás.

Následná část je pojednáním o Janu Křtiteli, který byl *nazván prorokem Nejvyššího, šel před Pánem* (Lk 1,76) a vyzýval lidi, aby *činili pokání a dali se pokřtít na odpuštění hříchů* (Lk 3,3). Jan byl už prorokem Izaiášem ohlašován jako předchůdce Páně (srv. Iz 40,1–5),⁷³ on má dosvědčit pravost Ježíšova mesiánství (srv. J 1,41; 1,49). A Ježíš, aby dokázal, že je skutečně ten, kterého poslal Bůh, koná pro člověka té doby něco nepochopitelného: *Slepi vidí, chromí chodí, malomocní jsou očišťováni, hluchí slyší, mrtví vstávají...* (Lk 7,22). Pro nás to může být výzva k zamyšlení nad významem křtu, který vyvazuje z dědičné viny. „Vždyť křest, jako každá svátost, bere něco všedně pozemského, časově omezeného a vynáší to do věčné existence Božího života v nekonečnu nebes. V daném případě je to můj život.“⁷⁴

Krátký úryvek začíná v branách městečka Naimu,⁷⁵ kde se putující Ježíš⁷⁶ setkal se smutečním průvodem. Ježíš se – jako posel života – střetl s průvodem smrti.⁷⁷ Zástup

⁷¹ Paralelně najdeme u Mt 8,5–13; J 4,43–54.

⁷² V Ef 2,8 nám Pavel připomíná, že *milostí jsme opravdu spaseni, skrze víru*. Proto výzvu k víře najdeme na mnoha dalších místech Písma (Mk 5,34; 10,52; Lk 7,50; 8,48; 8,50; 11,22; 17,19; Mt 9,29 aj.); naopak malověrní a pochybující mohli jen stěží jít za Ježíšem (srv. Mt 14,31 aj.).

⁷³ Poslední starozákonní prorok Jan má být tím, kdo připraví lid na cestu Páně přijetím křtu, *aby každý tvor uzřel spasení Boží* (Lk 3,6). Slova z tzv. druhého Izaiáše ohlašují konec babylonského zajetí a zvěst o konečné vládě Boha nad lidem i celým světem. Srv. *Starý zákon, sv. 11. Izajáš*. Praha: Kalich, 1982, s. 140.

⁷⁴ PÍŤHA, P. *Nověna o křtu*. České Budějovice: Studio Gabreta, 2011, s. 16.

⁷⁵ Naim, dnes chudobná vesnice, ležící nedaleko Nazareta i Šunému, odkud pocházela vdova s podobným údělem. Její zemřelé dítě vzkřísil Eliáš (srv. 2 Král 4,32–36), srv. GRUNDMANN, W. *Theologische Handkommentar*, s. 159.

⁷⁶ Ve všech evangeliích se setkáváme s Ježíšem putujícím, protože *měl i jiné ovce, které musel přivést do ovčince*, srv. J 10,16.

⁷⁷ Srv. KÖSTER, P. *Das Lukas-Evangelium. Orientierung am Weg Jesu*. St. Ottilien: EOS Verlag Erzabtei, 2004, s. 91; srv. GRUNDMANN, W. *Theologische Handkommentar*, s. 159.

lidí doprovázel vdovu pohřbívající jediného syna.⁷⁸ Ježíš viděl její nesmírné utrpení a silou svého slova povolal mladíka zpět k životu (srv. Lk 7,13–15 JB). Všech se zmocnila bázeň a velebili Boha za to, co viděli (srv. Lk 7,16 JB).

1.4.2. Naimská vdova pokorně a trpělivě snáší těžký úděl

Vdova, jejíž jméno ani neznáme, zaujala Lukáše natolik, že jí dal místo ve svém evangeliu. Každá tichá a trpělivě nesená bolest byla a je nad síly člověka a vyvolá nejen soucit, ale hlavně obdiv a úctu nad statečným přijetím podobného údělu. Evangelista zdůraznil, že ženu doprovázelo při pohřbu chlapce velké množství lidu (srv. Lk 7,11). Byl to sice záslužný čin,⁷⁹ ale především projev spoluúčasti na trýzni této ženy. Člověk trpící na duši vždy přitahuje a bude přitahovat lidský soucit. Nemůže odstranit bolest, ale může ji zmírnit.⁸⁰ Ve chvílích nejtěžších jsme všichni velmi vnímaví ke každému projevu lásky a pozornosti. „Sdílet radost je snadné, ale sdílet bolest s odevzdaností do vůle Boží vyžaduje velikou víru a vzájemnou důvěru.“⁸¹

Ženino srdce, svázané s duší jediného dítěte,⁸² bylo nuceno přijmout k truchlení nad ztrátou manžela další krutou bolest. Tělo z jejího těla bylo nesené k uložení do hrobu. Navíc byl on jejím jediným ochráncem, zastáncem a hmotnou oporou.⁸³ Ježíšovi stačil jediný pohled, aby zahlédl hlubokou ránu v jejím nitru. To krátké setkání tváří v tvář napovědělo mnohem více než slova. Ježíš viděl, že ona v sobě určitým způsobem nese i jiné vdovy, člověka „dem die Hofnung auf Leben gennomen ist“, kterému byla odňata veškerá naděje na život.⁸⁴ Žena si určitě i plně uvědomovala židovské soudy o předčasné smrti⁸⁵ člověka. Všechny ty nezvladatelné temné myšlenky, plné otázek a obav o budoucnost, kterými byla vdova naplněna, byly vepsány do její tváře. Ježíše

⁷⁸ V Palestině bylo zvykem, že se zakryté tělo vynášelo na otevřených márách a pohřbívalo za branami města ještě v den úmrtí. Srv. GRUNDMANN, W. *Theologische Handkommentar*, s. 159.

⁷⁹ Doprovod k hrobu patřil u Židů mezi záslužné skutky, srv. tamtéž, s. 160.

⁸⁰ I v Janově evangeliu najdeme projevenou útěchu lidí před vzkříšením Lazara (srv. J 11,19; 33).

⁸¹ KODET, V. *Jeho rány nás uzdravily. Křížová cesta*. Kostelní Vydří: Kna, 2008, s. 28.

⁸² Svázanost matky s duší dítěte si uvědomovala i Sára, když šel Abrahám obětovat Izáka. Srv. DUBI-NOVÁ, T. *Ženy v Bibli, ženy dnes*, s. 41.

⁸³ Srv. JOHNSON, L. T. *Sacra pagina. Evangelium podle Lukáše*. Kostelní Vydří: Kna, 2005, s. 139.

⁸⁴ Srv. KÖSTER, P. *Das Lukas-Evangelium. Orientierung am Weg Jesu*, s. 12.

⁸⁵ Otec zemřelého, vzhledem k věku syna, zemřel zřejmě mladý. Podle židovských soudů platilo, že smrt je následkem hříchu, Božím trestem za rodičovskou vinu, srv. GRUNDMANN, W. *Theologische Handkommentar*, str. 160.

zaplavil velký soucit a lítost (srv. Lk 7,13).⁸⁶ A stačilo jediné slovo: *Neplač* (Lk 7,13), aby žena na sobě zakusila Pánovu uzdravující moc.

Tato vdova, přijímající oddaně a pokorně své bolestné ztráty, je výrazným svědectvím o naplnění Ježíšových zaslíbení. *Nikdy se tě nezřeknu, nikdy tě neopustím* (Žd 13,5), slibuje Bůh a Ježíš nám Jeho slova mění ve skutek. Na jiném místě v Písmu nás dokonce volá: *Pojďte ke mně všichni, kdo se namáháte a jste obtíženi břemeny, a já vám dám odpočinout* (Mt 11,28). Žena ani nemusela přijít, sám Ježíš přišel k ní. Pro nás je v tomto Jeho skutku milosrdenství velká naděje. *Blaze těm, kdo pláčou, neboť oni budou potěšeni*, slibuje evangelista Matouš (Mt 5,4), a Lukáš dokonce všem *plačícím slibuje radost, smích* (srv. Lk 6,21). Pokud nám odejdou i poslední zbytky sil a nedokážeme pozvednout ani oči, nemáme zoufat. Vždyť pomoc a útěchu slibuje sám Bůh ústy svého Syna, kterého si vyvolil (Mt 3,17; Mk 1,11; Lk 3,22).

1.4.3. Důvěra a naděje vedou vdovu k odevzdanosti do rukou Ježíšových

Kdykoliv na sobě bytostně zakoušíme blízkost Boží, při modlitbě, mši svaté nebo i při pohledu na krásu Stvořitelova díla, je naše víra mohutně povzbuzena a posílena. V příběhu se však setkáváme s jiným dotekem Božím. Trpící žena se osobně setkala s Ježíšem ve chvíli, kdy pro pláč ani neviděla na cestu, a pokud někdy slyšela o Ježíšově zázračné moci, v tuto chvíli byla její mysl pohlcena bolestí. Lidsky řečeno, byla zcela pasivní. A Ježíš přesto přichází, protože právě *v našich slabostech se projevuje Jeho síla* (srv. 2 Kor 12,9). *Pavel, z vůle Boží apoštol Krista Ježíše* (2 Kor 1,1), si na sobě prožil pravdivost Ježíšova slibu. *Vždyť právě když jsem slab, jsem silný* (2 Kor 12,10) vyznává poté, co prosil, aby ho Pán zbavil ostnu v těle (srv. 2 Kor 12,7–8).

Ježíšův pohled se dotkl žalu v nitru ženy a proměnil její nárek v naději. Naplněna touto nadějí vložila s důvěrou sebe i svého syna do Jeho rukou. *Ježíš přistoupil k márám, dotkl se jich a nosiči se zastavili* (Lk 7,14 JB). V tom doteku je výraz osobního, ale hlavně tělesného setkání.⁸⁷ Prikázal mládenci: *Chlapče, pravím ti, vstaň! A chlapec se posadil a začal mluvit; Ježíš ho vrátil jeho matce* (Lk 7,14–15). Na rozdíl od modlících se starozákonních proroků (srv. 1 Kr 17,21) křísí Ježíš příkazovým slovem.

⁸⁶ Ježíš se nebál projevit soucit ani plakat nad lidským utrpením, srv. J 11,35; Mk 6,34 aj.

⁸⁷ Srv. MÜLLER, P. G. *Malý Stuttgartský komentář. Evangelium sv. Lukáše*. Kostelní Vydří: Kna, 1998, s. 76.

Ježíš jako Pán (Kyrios)⁸⁸ svým slovem a dotekem pozvedá ze smrti do života. Křísí k životu syna a matku naplňuje neslýchaným štěstím a radostí.

K Ježíši máme jít, když nemáme sílu nést břemena svého života, když ztrácíme víru i naději, protože On je s námi v každé bolesti, utrpení, všedních starostech, ve všem, co nás lidsky zatěžuje a odebírá nám sílu. Víra ve slova Písma, že *Ježíš je stále stejný, včera i dnes a tak bude i navěky* (srv. Žid 13,8 JB), nám dávají velkou naději. On je i dnes „Anführer des Lebens“, učitel, pomocník, zachránce a světlo našeho života.⁸⁹ Právě osoby ovdovělé mají být znamením naděje založené na víře (Tim 5,5).⁹⁰ A ta naděje vycházející z naší víry v hlásané pravdy má odměnu v nebi (srv. Kol. 1,4–6).

1.4.4. Otevřenost Bohu vede ke chvále

Naimská vdova se setkala s živým Kristem a její život byl tímto setkáním zcela proměněn. Sám Bůh se sklonil k trpící ženě. Stačilo pár slov a mrtvý byl povolán k životu a matka ospravedlněna. To vše před davem lidu. Proti smrti postavil Ježíš sílu své moci.⁹¹ Ukazuje Boží moc, své pravé synovství.⁹² *Všech se zmocnila bázeň, oslavovali Boha a říkali: „Povstal mezi námi velký prorok a Bůh navštívil svůj lid“* (Lk 7,16). Ježíšův skutek byl pro všechny nádherným svědectvím, že „nad lidskými osudy, nad lidským blouděním a selháváním bdí Hospodinova milostná prozřetelnost“.⁹³

Bázeň vdovy i lidu nebyla projevem strachu, ale úctou a obdivem před Boží velikostí. Vděčností před nekonečnou Láskou milujícího Boha, který se ve svém slově a skutku dává poznat každé bytosti, která se, podobně jako naimská vdova, zastaví a nechá obdarovat (srv. Lk 2,9; Mk 4,41; Mk 5,42; Sk 2,43). Člověk jen žasne nad tím, že *u Boha není nic nemožného* (srv. Lk 1,37). Chvála tryskala z nitra ženy i ostatních, a tak se *zvěst o Ježíši rozšířila po celém Judsku a do celého okolí* (Lk 7,17).

„Člověk je stvořen k tomu, aby chválil Boha, našeho Pána, vzdával mu úctu a sloužil mu a takto spasil svou duši.“⁹⁴ Chvála je postoj člověka, který vystoupil ze

⁸⁸ Srv. GRUNDMANN, W. *Theologische Handkommentar*, s. 160.

⁸⁹ Srv. SCHWEIZER, E. *Das Neues Testament Deutsch. Das Evangelium nach Lukas*. Göttingen und Zürich: Vandenoek & Ruprecht, 1986, s. 87.

⁹⁰ Srv. FIORES, S. de, GOFFI, T. *Slovník spirituality*. Kostelní Vydří: Kna, 1999, 704/C, s. 884.

⁹¹ Srv. GRUNDMANN, W. *Theologische Handkommentar*, s.160.

⁹² Srv. SCHWEIZER, E. *Das Neues Testament Deutsch*, s. 87.

⁹³ BIČ, M. *Výklady ke SZ II.*, s. 141.

⁹⁴ Srv. ALCOVER IBÁNEZ, N. *Impulzy k duchovnímu životu: osmidenní exercicie podle Ignáce z Loyoly*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2007, 23. článek – úvod.

sebe a soustřeďuje se na toho, koho chválí. Uvědomuje si, že je tu proto, aby skrze něho byl druhý chválen. Svatý Ignác ve svých exerciciích ukazuje každému z nás jakýsi základní postoj člověka vůči svému Stvořiteli. Bůh nepotřebuje naši chválu, ale my sami se chválou otvíráme pro Boží milosrdenství. Pomůckou nám mohou být slova Žalmů. *Chválu vzdejte Hospodinu, protože je dobrý, jeho milosrdenství je věčné (...), jedině on koná velké divy (Ž 136,1,4); odpověděl mi v den, kdy jsem ho volal, mé duši dodal sílu (Ž 138,3). Máme chválit Boha mezi národy, protože jeho milost je velká až k nebi, jeho věrnost až do oblak (srv. Ž 108,4,5).*

1.4.5. Závěr

Přestože najdeme v Písmu i jiné, historicky známější vdovy, tato skromná, pokorná a do vůle Boží odevzdaná žena nás může uchvátit velikostí svého ducha. Ztratit dvě nejdražší bytosti, jakými dítě a manžel jsou, nepropadnout beznaději a zoufalství, sebrat poslední zbytky sil a dál žít je více než obdivuhodné. A Bůh takovou ženu bohatě odměnil.

Není mnoho žen s podobným údělem, ale je mnoho těch, které podléhají smutku a vzdávají se při sebemenších problémech. „Je třeba si uvědomit, že náš Bůh není Bohem, který miluje utrpení, smrt a trápení. Bůh miluje život a zachraňuje tím, že nám život daruje. Ježíš sestoupil do smrti jedině proto, abychom my mohli žít. On naplnil naše utrpení a smrt svou vlastní přítomností, aby nikdo z nás se nemusel propadat do nesmyslu utrpení.“⁹⁵ Bůh nečeká na naši oběť, ale dopouští různé zkoušky, protože ví, že v nich roste naše dokonalost. A my *máme být dokonalí, jako je dokonalý náš nebeský otec (Mt 5,48).*

1.4.6. Exkurz

Je na nás, abychom objevili, co vše v nás umírá nebo již zemřelo. Vedle fyzické smrti našich nejbližších to mohou být naše pohřbené vztahy, neodpuštění nebo osudové rány, které v nás vyvolaly hněv proti Bohu. Mohou to být i naše nenaplněné a přirozené touhy po šťastném životě, po lásce, nebo i vlastní selhání, která nás drtí a vyvolávají

---

⁹⁵ KODET, V. *Duchovní život III*. Kostelní Vydří: Kna, 2000, záznam přednášek.

hněv vůči sobě a druhým. Může to být zklamání v dětech, v partnerovi, ve farním společenství, na pracovišti.

Ze své moci nejsme schopni dojít k uzdravení srdce, které je těmito životními okolnostmi bolestně poznamenáno. Jen „Ježíš, ač nevinný, podstupuje ‚zástupné utrpení‘, vymazává zlo v duchovním vztahu mezi Bohem a člověkem a naplňuje je dobrem“ (SD 25).⁹⁶ Vždyť On je Syn Boha živého (srv. Mt 16,16–17), který je *plný slitování a milostivý, shovívavý, nejvyšší milosrdný a věrný, který osvědčuje milosrdenství tisícům pokolení, který odpouští vinu, přestoupení a hřích* (Ex 34,6–7).

---

⁹⁶ *Salvifici doloris* 25.

2. Pohled na život vdovy očima otců doby patristické

V patristické době se vdova těšila velké úctě a vážnosti. Mezi první věrohodné svědky této pozornosti patří sv. Hippolyt Římský (asi 170–235), první vzdoropapež⁹⁷ a současník sv. Ireneje z Lyonu, autor dnešní 2. eucharistické modlitby a modlitby pro svěcení biskupa.⁹⁸ Je považován také za autora historicky cenné *Apoštolské tradice*, v níž můžeme najít důležité informace o prvotní církvi. V 10. článku s názvem O vdovách píše doslova: „Když je ustanovována vdova, nejsou na ni vkládány ruce, ale je jmenována. Ať je ustanovena, jestli její muž zemřel již dávno. Není-li to tak dávno, co její muž zemřel, ať se jí (hned) nedůvěřuje. I když je starší, ať je po nějakou dobu prověřována. Často totiž vášně stárnou s tím, kdo jim v sobě ponechává místo. Vdova ať je ustanovena pouze slovem a připojí se k ostatním. Ruce se na ni nekládají, protože nepřináší obět', ani nekoná liturgii. Světí se pouze kněží pro liturgii. Vdova je ustanovena pro modlitbu – to je ale úkol všech.“⁹⁹ I v další části, pojednávající podrobně o křtu dospělých, najdeme slova popisující postavení vdovy té doby. „Když jsou vyvoleni ti, kteří mají přijmout křest, ať je prověřován jejich život. Zda žili, dokud byli katechumeny, v počestnosti, ctili vdovy. Navštěvovali nemocné, činili dobro. A ti, kteří je přivedli, o nich vydají svědectví (...)“.¹⁰⁰ Je to výmluvné svědectví, o postavení vdovy v tehdejší společnosti, o úctě, zvláště pokud zůstala neprovdána.

Tuto neobyčejnou pozornost nacházíme i v dopisech sv. Jana Zlatoústého, sv. Ambrože, biskupa milánského, a sv. Aurelia Augustina, které mě svým obsahem zaujaly. Považuji za důležité připomenout, že bohužel stále není z této doby dostatek kvalitních českých překladů z původních originálů, které jsou pro věrné pochopení myšlenek nezbytné. Laická, mnohdy z několika jazyků čerpaná interpretace může snadno posunout myšlenky do jiné roviny, zastínit duchovní hloubku autora. Přitom právě tito velikáni církve mají co říci i dnešnímu člověku.

Historici si dokonce kladou otázku, zda je možné bez „first-person“ texts¹⁰¹, původních osobních listů těchto žen, rekonstruovat jejich život. Jsou autoři, kteří se do-

---

⁹⁷ *Misál na každý den liturgického roku*, s. 2047.

⁹⁸ ADAM, A. *Liturgika*. Praha: Vyšehrad, 2001, s. 185.

⁹⁹ HIPPOLYT Římský. *Apoštolská tradice*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma; Olomouc: Centrum Aletti, 2000, s. 31.

¹⁰⁰ Tamtéž, článek č. 20, O těch, kteří budou přijímat křest, s. 31.

¹⁰¹ Srv. JACOBS, A. S. *Writing Demetrias: Ascetic Logic in Ancient Christianity*. Cambridge: Cambridge University, 2000, s. 720. Dostupné na: <http://www.jstor.org/stable/3169329>.

mnívají, že o ženách, jejich myšlenkách a životě vůbec psali převážně muži.¹⁰² V další části se zaměříme na postavení vdov, jak na ně nahlíželi výše zmínění otcové doby patristické.

2.1. Sv. Jan Zlatoustý

Jako představitel východní církve byl Jan¹⁰³ obdarován mimořádnou řečnickou schopností,¹⁰⁴ která pronikla i za hranice Antiochie a vynesla mu příjmení „Chrysostomos“ – Zlatoustý. Jeho kázání svým obsahem a významem položila základ i pro jeho jmenování církevním učitelem (r. 1568). Zanechal církvi skutečný literární poklad.¹⁰⁵ Vášně pro hlásání Božího slova i jeho svatost, pramenící z oddané a hluboké lásky k Bohu,¹⁰⁶ vyzařuje i z jeho „Dopisu mladé vdově“.¹⁰⁷ V něm se obrací na svou záhy ovdovělou přítelkyni a promyšleně, s nesmírným taktem, ohleduplností, ale zároveň přímočaře, jako skutečně moudrý duchovní otec jí pomáhá najít smysl jejího údělu. Vidí ohrožení duše, proto ji vede cestou k Bohu, jinou cestu nepřipouští. Zpočátku se projevuje nesměle, pak stále přímočařeji vysvětluje všechno dění v ní i kolem ní, až posléze vytyčuje jednoznačný směr cesty do budoucna. Jeho obdivuhodná znalost a vhled do duše ženy se projeví i v členění do jednotlivých kapitol.

2.1.1. Úvod dopisu

V úvodu se Jan snaží zdůraznit, že je jen jediná cesta, kterou je třeba se vydat – pokorně přijmout tuto skutečnost. Každý má právo plně prožít svou bolest. Nabádá mladou ženu, aby neupouštěla od zármutku, protože by to vedlo pouze k prohloubení jejího utrpení. Vždyť „slzy patří k truchlení“.¹⁰⁸ Na druhé straně varuje před dlouhým a svazu-

---

¹⁰² Srv. tamtéž, s. 720.

¹⁰³ * asi 344 v Antiochii, † 407 v pontské Komaně, srv. KRAFT, H. *Slovník starokřesťanské literatury*. Kostelní Vydří: Kna, 2005, s. 165.

¹⁰⁴ Mezi jeho učiteli byl i slavný rétor Libanios, srv. tamtéž, s. 163.

¹⁰⁵ Jeho dílo se dělí do 5 skupin (spisy exegetické, homilie, pojednání – sem patří i dopis vdově, útěšné spisy a listy). Dopis (*Ad viduam iuniorem*) je tematicky příbuzný spisu *O panenství (De virginitate)* a *Proti druhému manželství (De non iterando coniugio)*. Srv. tamtéž, s. 165.

¹⁰⁶ SCHAUBER, V., SCHINDLER, H. M. *Rok se svatými*. Kostelní Vydří: Kna, 1994, s. 476.

¹⁰⁷ *Letter to a Young Widow, Dopis mladé vdově*, dostupné na:

<http://www.ccel.org/ccel/schaff/npnf109.pdf>, český překlad je přílohou k diplomové práci.

¹⁰⁸ JAN ZLATOUSTÝ, sv. *Dopis mladé vdově* 1.

jícím smutkem.¹⁰⁹ Žena má raději přijímat nabízenou útěchu slova, které blahodárně působí na zraněné nitro. Jen v rozhovoru s druhým člověkem může pocítit potřebné lidské teplo a zároveň odlehčit napětí pramenící z rozbouřeného pohlavního pudu.¹¹⁰ Nezkoušená žena může snadno podlehnout pokušení a zlu v bláhové naději, že se zbaví přicházejících starostí a problémů s vedením domácnosti. Jan ji vede k důvěře v Boží záměr s jejím životem, v Jeho moudrost, protože *Otec milosrdenství a Bůh veškeré útěchy* (2 Kor 1,3) je zároveň *Otec sirotek a vdov* (Ž 68,6). I tzv. alelujový žalm chválí Boha, který *se ujímá sirotka a vdovy* (Ž 146,9).¹¹¹ Chce jí na citacích z Písma ukázat, že na místo milujícího manžela nastupuje starostlivý, ohleduplný a milující Bůh.

2.1.2. Slovo vdova

Jan mnoha odkazy na apoštola Pavla a s jemným přirozeným projevem naznačuje, jak velká úcta je vdovám připisována. Nový titul by pro ni neměl být důvodem ke smutku, ale k uvědomění si, že „vdovy snášejí větší utrpení než kněží“¹¹², proto si zaslouží projev obdivu a důstojnosti. Vdova prožívající sama své vdovství je vystavena mnoha nátlakům zvenčí, mnoha příležitostem dostat se na scesti. Může se jednat o touhu po jejím majetku nebo navázání důvěrného vztahu, ale většinou není v pozadí upřímná snaha ulehčit trpící ženě. Často bývá vybízena i k novému sňatku, aby získala znovu společenské postavení.¹¹³

S odvoláním na varování, přicházející z citovaného dopisu Timoteovi, Jan ukazuje, jakou důležitost apoštol, veden Kristovým Duchem, připisuje vdovství. Ví dobře, jaká úskalí na mladou vdovu čekají, proto *mezi zapsané vdovy smí být přijata žena ne mladší 60 let a dále mladší ženy mezi vdovy nezapisuj*¹¹⁴ (1 Tim 5,9–11). Mimo věk do-

¹⁰⁹ „Život má svou vlastní dynamiku, má tendenci růst, být vyjádřen, být prožit. Zdá se, že je-li tato tendence zmařena, energie zaměřená na život projde procesem rozkladu a změní se energií zaměřenou na destrukci.“ Srv. FROMM, E. In POWELL J. *Naplně člověkem*. Brno: Cesta, 2000, s. 13.

¹¹⁰ Srv. *Dopis mladé vdově* 1. „V původním řádu stvoření byl člověk schopen zakoušet pokoj nazírání (...), vlastní vinou pokřivil sebe sama a celý rod dědičným hříchem, který zasáhl dvojím způsobem lidskou přirozenost, totiž mysl nevědomostí a tělo nezřízenou žádostivostí (...)“ srv. BONAVENTURA, sv. *Putování mysli do Boha*. Praha: Krystal OP, 1997, s. 65.

¹¹¹ Žalmy vyjadřují naši osobní zkušenost s Bohem, vždyť v nich pronášíme slova Boží. Srv. VLKOVÁ, I. G. *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury SZ*. Olomouc: CMTF, 2007, s. 82, 85.

¹¹² Srv. *Dopis mladé vdově* 2.

¹¹³ Srv. tamtéž 2.

¹¹⁴ „Vdova je spolu se sirotkem a s cizincem pod zvláštní Boží ochranou. Její obtížná situace si žádá zvláštní pozornost ze strany jejích nejbližších a všechna provinění proti ní a jejím dětem Bůh trestá.“ (srv. Ex 22,20–23). CINCIALOVÁ, Lucie, Žena vdova – symbol církve zkušované. In *Rodinný život*, 2007/4, s. 30.

konce pro zapsání požaduje ještě další projevy ctnosti. Pro nás je to důkazem, jaké pozornosti se vdovy v prvotní církvi těšily. Mladou osamělou ženu pokoušenou smyslností vybízí, aby se ve dne v noci vytrvale oddávala modlitbám a prosbám (srv. 1 Tim 5,5). Jinak stěží porozumí tomu, že vdova je znovu provdána za Krista. Podle Jana může prožívat nový sňatek s Kristem a obnovit a očistit znovu své panenství. Na místo zemřelého manžela nastupuje Bůh, Pán všeho, který bude opravdově chránit její duši a „ozáří všechna břemena jejího vdovství“.¹¹⁵ Tím se stanou snesitelnými.

2.1.3. Chvála věčnosti

Láska k Bohu a pohled upřený na nebe vyznačují z Janových slov s průzračnou čistotou. Jen poznenáhlu začíná odkrývat cestu vdovy ke svatosti. Radost nad zemřelým, který se ctnostným životem přepravil do nebe, by měla nastoupit na místo žalu, protože „smrt není smrtí, ale způsob, jak se přenést z horšího do lepšího, ze země do nebe, od lidí k andělům a k Tomu, kdo je Pánem“.¹¹⁶ Každý, kdo vedl marnivý život bez úcty k Bohu a jeho přikázáním a bez patřičné pokory a lítosti, by si zasloužil naše truchlení, protože jeho spása je ohrožena.¹¹⁷ Nebe je ale otevřeno pro všechny, kdo svůj život s láskou proměnili v darování sebe, ve službu druhým lidem. Pak se nemusíme bát, protože budeme s Kristem, což je lepší (srv. Fp 1,23). „Křesťané nevzpomínají na své zemřelé jako na ‚ubohé mrtvé‘, ale jako na živé, kteří nás předešli a očekávají nás.“¹¹⁸

Mnohé projevy lásky milovaného člověka, jak stále bytostně zakoušíme, jsou prožívány především v našich smyslech a ty jsou smrtí partnera silně rozrušeny. Zvláště v případě hluboké závislosti na sobě je zranitelnost značně vysoká.¹¹⁹ Každý z nás je bytostně potřebný prožívat potvrzující a bezpodmínečnou lásku, aby si uvědomoval svou skutečnou hodnotu.¹²⁰ Janova rada plná něhy je svědectvím, jak dobře zná niternost ženy. Poukazuje na to, že žádná vdova nemusí zadusit lásku, která dříve plnila její duši, ale může dál milovat, protože sílu lásky nezničí žádný rozměr času ani prostoru.¹²¹ „Vždyť smrt neruší žádné citové pouto s těmi, kdo zůstávají živí a s kterými se opět

---

¹¹⁵ Srv. *Dopis mladé vdově* 2.

¹¹⁶ Tamtéž, 3.

¹¹⁷ Srv. tamtéž, 3.

¹¹⁸ FIORES, S. de, GOFFI, T. *Slovník spirituality*, s. 884.

¹¹⁹ Srv. HEMFELT, R., MINIRTH, F., MEIER, P. *Závislosti srdce*. Kostelní Vydří: Kna, 2010, s. 292.

¹²⁰ Srv. POWELL, J. *Naplno člověkem*, s. 11.

¹²¹ Srv. *Dopis mladé vdově* 3.

shledáme, i když forma přítomnosti se změnila.¹²² Může dál žít ve vzpomínkách se svým manželem, uchovávat si svoji čistotu a těšit se na setkání s ním na věčnosti, kde „se objeví v kráse ne tělesné (...), ale v záři jiného druhu, v nádheře zastiňující paprsky slunce“.¹²³ I Jan ví, že každý sebekrásnější člověk je pomíjivý, ale pro ty, kteří spojili svůj život s Bohem, *ani oko nevidělo, ani ucho neslyšelo, ani na mysl nepřišlo, co Bůh připravil těm, kdo ho milují* (1 Kor 2,9).

V Matoušově evangeliu čteme, jak zářila Kristova tvář na hoře Proměnění (srv. Mt 17,2). Je to stálá výzva i pro člověka dnešní doby. Následováním Krista se *na odhalené tváři nás všech zrcadlí slavná zář Páně, a tak jsme proměňováni k jeho obrazu ve stále větší slávě – to vše mocí Ducha Páně* (2 Kor 3,18). Tento svět potřebuje vidět Kristovo světlo.

2.1.4. Lidské utrpení patří k životu

Není dobré vidět jenom svou bolest. K životu každého z nás patří neodmyslitelně utrpení i smrt. Pokud máme otevřené i oči svého srdce, vidíme ji na každém kroku, ale křesťanský smutek se liší od smutku těch, kdo „nemají naději“.¹²⁴ *Věříme-li totiž, že Ježíš zemřel a vstal z mrtvých, pak také víme, že Bůh ty, kdo zemřeli ve víře v Ježíše, přivede spolu s ním k životu* (1 Te 4,14). Jan vede vdovu k poznání, jak nicotné jsou věci pozemské a jaký dar nám Ježíš zanechal. Příklady jiných žen z vysoce postavených rodin, které v dopise barvitě popisuje, mají posloužit ne k útěše, ale k uvědomění si pomíjivosti světských věcí. V historii lidstva najdeme období velké krutosti, kdy život člověka neměl žádnou cenu.¹²⁵ Často se dokázalo beze studu vraždit pro moc a majetek, protože lidé zapomínali na svoji smrtelnost a konečnost. Z lidské slávy a výšin bývá, právě pro toto zapomnění, velký a bolestný pád do hlubin lidské bídy. Ta nemusí být vždy jen materiální, ale daleko bolestnější je utrpení duše, která ztratila smysl své existence.¹²⁶ Proto není vůbec moudré starat se pouze o věci pozemské a zapomínat na svoji věčnost, *vždyť zde nemáme trvalý domov* (Žid 13,14).

Poctivě žité vdovství nese s sebou i notnou dávku trpělivého sebeovládání, určitý druh statečnosti. K tomu je potřeba skutečně velká síla, která je především darem Bo-

¹²² FIORES, S. de, GOFFI, T. *Slovník spirituality*, s. 884.

¹²³ Srv. *Dopis mladé vdově* 3.

¹²⁴ FIORES, S. de, GOFFI, T. *Slovník spirituality*, s. 884.

¹²⁵ Srv. *Dopis mladé vdově* 4.

¹²⁶ Srv. *tamtéž*, 4.

žím, odměnou za dlouhé modlitby a askezi. Jen s pokorou, důvěrou a „bezpečnou nadějí, že Bůh navzdory všem temnotám vítězí“¹²⁷ lze těžké břemeno vdovství unést.¹²⁸ Pokud přijde pokušení, které se bude zdát nesnesitelné, doporučuje Jan pomocí představitosti a rozhovoru „živé setkání“ s milovaným. City se mohou opět naplnit, protože žena „může vidět jeho dřívější tvář, jeho něžný úsměv, jeho postavu a pohyby, slyšet jeho řeč a poznat hlas, který tolik milovala“.¹²⁹

2.1.5. Být s těmi, kteří odcházejí na věčnost

Pohled zaměřený na věčnost připomíná Jan průběžně v celém pojednání. Na životech jiných vdov ukazuje, jakým darem je být nablízku umírajícímu manželovi. Kolik mužů skončilo svůj život ve válkách, na bojištích, bylo pochováno často ve společných hrobech neznámo kde.¹³⁰ Tato Boží vůle se jen těžko přijímá a lidsky chápe, bývá provázena velkou bolestí. Není to bolest jen nad ztrátou milovaného člověka, ale hlavně nad nepřipraveností na smrt. Jestliže víme, že pro naši věčnost je velmi důležitý právě tento okamžik umírání, pak můžeme být naplnění vděčností, připomíná Jan, pokud jsme mohli být v těch chvílích s ním. Poslední společná modlitba, slovo, dotek ruky nebo pohled nás mohou provázet po celý zbytek našich let. Mohou nás těšit zvláště ve chvílích zoufalství.¹³¹ A toto vědomí prohlubuje naši naději na setkání s našimi drahými a na náš věčný život, vyjádřeno krásně slovy Benedikta XVI., na „ponoření se do oceánu nekonečné lásky, v němž už neběží časomíra, není žádné předtím a potom“ (SS 12).

Podobně jako květy jara, které záhy po svém rozpuku zahynou, aby daly nový život, můžeme i my přinášet plody svých pozemských životů. Ne cestou poct a slávy, světskými radovánkami, ale trpělivým odříkáním se zlého, pěstováním ctností a dobrými skutky povedeme svou duši do nebe.¹³²

---

¹²⁷ BENEDIKT XVI., *Deus caritas est* 39. Podobně i Jan Pavel II. osudného 11. září 2001 vyjádřil důvěru v Boží ochranu člověka slovy, která obletěla celý svět: The evil must never have the last word, ďábel nemá nikdy poslední slovo.

¹²⁸ KODET, V. *Jeho rány nás uzdravily*, s. 47–48.

¹²⁹ *Dopis mladé vdově* 3.

¹³⁰ Srv. tamtéž, 5.

¹³¹ Srv. tamtéž, 5.

¹³² Srv. tamtéž, 5.

2.1.6. Osvobodit se od ducha světa

Pro Jana, výborného znalce Písma, bylo důležité upozornit svou milou přítelkyni, aby se vyvarovala všeho, co by ji mohlo poskvřnit. Hlubokými a krásnými myšlenkami poukazuje na různá nebezpečí světa a vede ji k tomu, aby jí i dědictví ducha velkých filozofů¹³³ posloužilo ke každodennímu cvičení se v pokoře a kázni. Je si vědom, že změna ve vnitřním nastavení ji bude stát velké úsilí, protože je slabá žena a byla zvyklá žít v přepychu a lesku, který k němu patřil. Není jednoduché bojovat proti neodbytným myšlenkám, odolávat touze po slávě, popularitě a nádheře světa, které „svým dechem rozrušují věci v jejich podstatě a tříští je na kousky“.¹³⁴ Jenom trpělivým odmítáním a opovrhováním světskými věcmi unikneme tomuto zlu a můžeme se cvičit v rozvazování našich pozemských závislostí a kráčet směrem k nebi.¹³⁵

Zvítězit nad duchem světa se všemi jeho lákadly se nepodaří mnoha lidem, protože je to vítězství nad sebou samým. Apoštol Pavel nám radí, abychom *se nepřizpůsobovali tomuto světu, nýbrž se proměňovali obnovou své mysli, abychom mohli rozpoznat, co je vůle Boží, co je dobré, Bohu milé a dokonalé* (Řím 12,2). A v 1. listě Janově dokonce čteme, že *kdo miluje svět, láska Otcova v něm není. Neboť všechno, co je ve světě, po čem touží člověk a na čem si v životě zakládá, není z Otce, ale ze světa* (srv. 1 J 2,15–16). Dokázat odolat lákadlům světa vyžaduje neustálou obezřetnost a pozornost k vlastnímu nitru. Jan dobře ví, že naše síly jsou slabé a je třeba Boží pomoci, protože *On nedopustí, aby se kdy spravedlivý zhroutil* (srv. Ž 55,23). „Proto hledej nebe a všechny věci, které by mohly přispět k životu v budoucím světě, a nic ze zdejších věcí nebude schopno Ti neublížit, dokonce ani vládce temnot osobně, jestliže si neublížíme my sami“.¹³⁶

2.1.7. Bohatý jen těžko vejde do Božího království (srv. Mk 10,23)

Závěr pojednání upozorňuje, že lidské srdce se v průběhu dějin v podstatě nemění. Bůh dal člověku nesmrtelnou duši, ale on v touze po bohorovnosti nakonec poznává

---

¹³³ Srv. tamtéž, 6.

¹³⁴ Tamtéž, 6.

¹³⁵ Srv. tamtéž, 6.

¹³⁶ Tamtéž, 7.

svou bídu (srv. Gn 31–32). Tímto prvotním hříchem, který je nádorem na psyché každého z nás,¹³⁷ jsme odloučeni od lásky Boží.

Úžasná Janova znalost lidské psychiky a všech nebezpečí vyzařuje z každého jeho slova. Připomíná, že k ničemu neposlouží vzpomínání na minulost, představy, čeho všeho jsme mohli dosáhnout, jakých postů a majetku nabýt. Kolik lidí kolem nás se dostává do vleklých starostí a problémů právě honbou za hmotnými statky, které téměř vždy nakonec člověka ovládnou a zotročí.¹³⁸ Poskvrnění a mnohdy zneuctění hlavně na duchu, a někdy i proti své vůli, tak vstupujeme do údobí velkého neklidu, který poznamenává nejen nás samotné, ale i naše rodiny a přátele. *Neboť kde je tvůj poklad, tam bude i tvé srdce* (Mt 6,21). *My jsme přece nepřijali Ducha otroctví, ale Ducha synovství* (srv. Řím 8,15). *Jen tam, kde je Duch Páně, tam je svoboda* (2 K 3,17). „Pak můžeme nechat vyslovit své srdce, které se nezálužně k citům přiznává a poodhalí tajemství vzniku vděčnosti, že mohu dýchat jako člověk.“¹³⁹

Pro nás nemůže být naděje ve světských radovánkách. Byli jsme stvořeni k podobnosti s Bohem (srv. Gn 1,27) a nemáme jinou naději ani šanci na pokojný život než si trpělivě *obnovovat mysl po její duchovní stránce a tvořit nového člověka v nás* (srv. Ef 4,23–24). Vložit všechno, co nás rozrušuje a odvádí od Boha, do nebe, radí Jan, kde to přinese velkou a hojnou úrodu.¹⁴⁰ *A jako odměnu dostaneme podíl na Božím království* (Kol 3,24). Pokud přestaneme truchlit a půjdeme cestou zbožnosti, připojíme se k našim drahým v mnohem „hlubším spojení, ne tělesném, ale spojením skrze naše duše. A to bude daleko radostnější, dokonalejší a ušlechtlejší.“¹⁴¹

2.1.8. Závěr

Pročítáme-li opakovaně Janův dopis, pohladí nás cesta, kterou nabízí. Dobře ví, že „bolest ze ztráty milované bytosti nezhojí jen čas. Po našich drahých zůstává v našem životě prázdné místo. Jedině důvěra v setkání s nimi v Bohu a jistota, že jsou po smrti v jeho náručí, kde už není bolest a pláč, nám dávají sílu pro další život.“¹⁴² Jan vidí jedinou cestu a tou je každodenní odkládání našich pout k tomuto světu. Zemřelí mají

¹³⁷ ALTRICHTER, M. *Příručka spirituální teologie*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2007, s. 38.

¹³⁸ Srv. *Dopis mladé vdově* 7.

¹³⁹ ALTRICHTER, M. *Povstání doteku. Uchopen v skrytu*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2008, s. 13.

¹⁴⁰ Srv. *Dopis mladé vdově* 7.

¹⁴¹ Tamtéž, 7.

¹⁴² KODET, V. *Jeho rány nás uzdravily*, s. 64.

natrvalo zůstat v našich srdcích a vdova má zachovat věrnost manželskému slibu. Vdovské panenství bude na věčnosti odměněno nejen setkáním s drahými, ale i věčnou blažeností. Jan opakovaně zdůrazňuje, že je třeba lidské utrpení přijmout, protože patří k životu každého z nás a až na věčnosti nám bude odkryto jeho tajemství. I sama smrt, jako součást života, je vlastně dveřmi, přechodem do nebeského království. Pro toho, kdo dennodenně usiluje o svatost, připomíná Jan, je otevřena milující náruč Boží. Náš pohled má směřovat od všeho, čím se tento svět pyšní, k nebi. Neméně významná osobnost církve, sv. František († 1226) téměř o celé tisíciletí později vyjádřil opovržení světem slovy, která k nám promlouvají i dnes: „Měj se dobře, vše zboží, plněs bodláčí a hloží, rozmanitých starostí, těžkých prací i úzkostí.“¹⁴³

Dalším aspektem, který je třeba vyzdvihnout a který dýchá z celého dopisu, je Janova oddanost a už zmíněná velká láska k Bohu. Je to dar i u něho vykoupený mnohými oběťmi.¹⁴⁴ Touto láskou k Bohu si má vdova nahradit lásku, kterou chovala k manželovi. Je třeba se této lásce učit a být si vědom naší naprosté závislosti na Bohu. K meditaci nad touto závislostí na našem Tvůrci může posloužit úchvatný výjev ze čtvrtého pole stropu Sixtinské kaple.¹⁴⁵

Právě stvořený Adam je Duchem Božím povoláván k životu. Jen s námahou, bez vůle, ještě polospící se pomalu pozvedá a natahuje levou paži za životodárnou silou vycházející z konečku Božího prstu. „Duch se v něm pohnul a on otáčí svou tvář ke

¹⁴³ Z hymnu ranních chval *Denní modlitby církve*, s. 1551.

¹⁴⁴ Tento nebojácný kazatel umírá na druhé cestě do vyhnanství, srv. KRAFT, H. *Slovník starokřesťanské literatury*, s. 164.

¹⁴⁵ *Rím od počátků do dnešních dní a Vatikán*, Lozzo Roma s.a.s. Via Filippo nicolai, 91-00136 Roma, str. 111.

svému Stvořiteli, jako se kytky obrací za sluncem.¹⁴⁶ Bůh nabízí člověku Adamovi ruku, a aniž se ho dotkl, snaží se ho svou vyzařující mocí lehce pozvednout až k „podobě člověka pevně stojícího na svých nohou“.¹⁴⁷ Takovou sílu Boží připomíná i Jan. Vyprahlost, mnohdy neschopnost pohybu, prostupující počáteční údobí osamocené ženy, je úplně stejná jako u nově procitlého Adama. A jako jeho povolal Bůh k životu, povolává i nás k novému procitnutí, narovnání celé osobnosti, k životu se Sebou samým. Chce po nás jediné – odložit svou vůli a nechat se po dnech smutku znovu naplnit Jeho Duchem. Jan dobře ví, že člověk umírá tehdy, když ztrácí život věčný (SD 14), a že *kdo nemiluje, zůstává ve smrti* (1 J 3,14).

Za povšimnutí stojí i skutečnost, že tento světec nevybízí k četbě Písma, ale sám cituje vybrané verše svými „zlatými ústy“, a tím je přibližuje i ženám, které v té době měly jiné postavení i možnosti. Zatímco dnes je nám Slovo Boží kdykoliv k dispozici, a Bohu díky za to, v Janově době bylo lectio divina spíše záležitostí kněží. Pro koho je Písmo tichým společníkem každého dne, nelze se nesklonit s úctou před tímto dílkem.

Jan Zlatoústý žil v době, kdy bylo třeba hájit učení magisteria proti mnoha herezím.¹⁴⁸ Možná tím lépe pochopíme jeho osobitou představu o dalším životě vdov. Pro nás zůstává nezodpovězena otázka, zda budeme mít vždy dost sil touto cestou jít, zda i my najdeme na svých cestách své Šimony z Kyrény nebo Veroniky, kteří setřou slzu z naší tváře, z našeho srdce, a v Bohu najdeme svoji jedinou útěchu.

2.2. Sv. Ambrož, milánský biskup

Další ze čtyř církevních učitelů a duchovních otců západní církve byl díky studiím řečnictví a práv předurčen spíše k politické kariéře, leč Boží úmysl jej přivedl, dokonce ještě jako katechumena, na biskupský post. Ambrož¹⁴⁹ přijal křest a záhy i svěcení a v jeho životě nastala pravá konverze. Rozdal majetek chudým a intenzivně si doplňoval teologické vzdělání.¹⁵⁰ Z politika se stal omilostněný a neúnavný kazatel přitahující

---

¹⁴⁶ GRIMM, H. *Leben Michelangelos*. Leipzig, Wien: Paidon Verlag. „Der Geist regt sich in ihn, er vendet sein Haupt auf und zum Schöfer hin, wie eine Blume sich der Sonne zuwendet“, s. 255.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 255.

¹⁴⁸ Srv. KRAFT, H. *Slovník starokřesťanské literatury*, s. 164.

¹⁴⁹ * cca 339 v Trevíru, † 397 v Miláně.

¹⁵⁰ Srv. SAMSOUR, J. *Základy patrologie*. Brno: Papež. knihtisk. benediktinů rajhrad., 1908, s. 178.

zástupy nejen prostých lidí, ale i duchovních a panovníků. Stavěl se proti zneužívání císařské moci a neohroženě hájil a uplatňoval zákony a práva církve.¹⁵¹ Studium bohosloví, Písma svatého, spisů, zvláště řeckých otců, dalo vyrůst umění „výmluvného a lahodného kázání“ a Ambrožova autorita nabyla značného významu.¹⁵² Ve svých homiliích dokázal spojit evangelium se svědectvím života. Ze zkušeností s meditací nad Písmem začal zavádět praxi lectio divina. Sám Augustin, silně ovlivněn jeho strhujícími homiliemi, nestačil žasnout nad jeho láskou ke slovu, kterou vyjádřil i ve svých *Vyznáních*: „...jaké boje podstoupil proti pokušením své vlastní velikosti, jakou útěchu měl v protivenstvích, jakou skrytou radost okoušelo jeho srdce, přemýšlející o chlebě Tvého slova.“¹⁵³ Ambrož nepochyboval o tom, že ve slově se setkáváme s živým Kristem, „jeho oslovujeme, když se modlíme, jemu nasloucháme, když čteme božské výroky“ (DV 25).

I kulturní život 4. století nese světcovy nesmazatelné stopy. Psal básně, knihy, skládal hymny, z nichž se některé zachovaly až dodnes (např. ambroziánský chorál). Zavedl střídavý čili antifonní zpěv, který se rychle rozšířil po celém Západě.¹⁵⁴ I tak zvaná ambroziánská liturgie, stále slavená v Miláně¹⁵⁵, nese světcovy stopy.¹⁵⁶ Jako první použil pro eucharistickou slavnost pojem „mše“. Zemřel za svítání na Bílou sobotu, mysticky spojen s Kristem a ponořen do Jeho smrti.¹⁵⁷

2.2.1. Úvod

Pastorální spis *De viduis*, O vdovách, byl zveřejněn po vydání několika spisů o panenství.¹⁵⁸ Datuje se kolem roku 377¹⁵⁹ a hned v úvodu Ambrož mluví o důvodu napsání tohoto pojednání. Po setkání s nejmenovanou vdovou ze své diecéze, matkou několika dospělých dcer, která uvažovala o druhém sňatku, se totiž světec začal vážně zamýšlet nad jejím rozhodnutím. Opíral se při tom o výroky Písma, ale neměl v úmyslu

---

¹⁵¹ Srv. tamtéž s. 179.

¹⁵² Srv. VONDRUŠKA, I. *Životopisy svatých*. Praha: Ladislav Kuncíř, 1930, s. 318.

¹⁵³ AUGUSTINUS, A. *Vyznání*. 6,3, s. 155.

¹⁵⁴ Srv. SAMSOUR, J. *Základy patrologie*, s. 178.

¹⁵⁵ Arcibiskup Dominik Duka sloužil koncem října 2011 mši sv. v ambroziánském ritu při setkání ČBK se zástupci Vatikánu a italské katolické církve. Srv. *KT* 45/2011, s. 1.

¹⁵⁶ Srv. VONDRUŠKA, I. *Životopisy svatých*, s. 321.

¹⁵⁷ Z homilie Benedikta XVI. ze dne 24. 10. 2007. Dostupné na: <http://www.radiovaticana.cz>.

¹⁵⁸ Např. *O panenství, O pannách, Napomenutí k panenství* aj. Srv. KRAFT, H. *Slovník starokřesťanské literatury*, s. 16.

¹⁵⁹ Ambrožovo dílo je dále děleno na spisy dogmatické, exegetické, řeči (od něj pocházejí nejstarší zachované pohřební řeči) a hymny. Srv. tamtéž, s. 15–17.

zaujmout konkrétní postoj. Proto nevyslovil ani souhlas, ani odmítnutí dalšího sňatku a rozhodující krok ponechal pouze na ženě.¹⁶⁰ Spisem se Ambrož neobrací pouze na jednoho adresáta, ale lze se právem domnívat, že hovoří i ke spolubratrům v biskupské službě, kteří jeho slova přednesou potřebným vdovám.¹⁶¹ Za povšimnutí stojí malá zmínka v závěru, upozorňující na zajímavé srovnání tohoto spisku s dopisem sv. Jeronýma vdově Furií.¹⁶² Je třeba připomenout, že uváděné citace jsou z použitého anglického textu a překlad do češtiny nemusí být zcela profesionální.

Podobně jako Jan Zlatoústý připomíná autor úctu, která je vdovám právem prokazována. Svůj postoj vůči svobodnému nebo manželskému stavu vystihuje krásným přirovnáním: „Manželství i zdrženlivost jsou jako různé druhy květin na poli církve. Jako jedna kytky obsahuje více semen než druhá, tak i panenství může přinášet církvi více užitku. V manželství vzniká nebezpečí, že úcta bude prokazována více onomu stavu než samotnému Kristu.“¹⁶³

2.2.2. Zbožné a důvěryplné vdovy mohou očekávat naplnění Božích příslibů

„O stavu zasvěcených panen a vdov mluví Ambrož jako o daru, milosti daru či daru nebeského požehnání.“¹⁶⁴ Odvolává se na listy apoštola Pavla Timoteovi a Korintským, ve kterých jsou vdovy vyzývány, aby následovaly Krista. „On je jediné dobro, které stále zůstává, k němuž se vše obrací a který vše smiřuje; náš život a pramen všeho.“¹⁶⁵ Jen uchováním čistoty těla i ducha mohou vdovy dosáhnout velkých ctností a setkat se s Pánovou láskou. Tato svatost pramení z daru vnitřní svobody, která se dostaví po dobrovolném odevzdání všech závislostí do rukou Božích. Ambrož, obdarován schopností porozumět tajemství evangelia,¹⁶⁶ nám toto „vyjití ze sebe“ představuje na proroku Eliášovi a vdově ze Sarepty.

---

¹⁶⁰ Srv. *The treatise concerning Widows*, s. 672. Dostupné na: <http://www.ccel.org/ccel/schaff/npnf210.pdf>.

¹⁶¹ Srv. oslovení: „Všimni si otče...“, AMBROŽ. *De viduis, The treatise concerning Widows, Pojednání o vdovách*, 2.

¹⁶² Srv. *The treatise concerning Widows*, s. 672. Zmínka je v odkaze č. 3301 na téže straně.

¹⁶³ Tamtéž, s. 672.

¹⁶⁴ HUŠEK, V. *Nauka o milosti u Ambrože Milánského*. In KARFÍKOVÁ, L. *Milost podle Písma a starokřesťanských autorů*. Jihlava: Mlýn, 2004, s. 136.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 140.

¹⁶⁶ „Lid se obdivoval tomuto patriciovi, narozenému v moci a bohatství, jenž z lásky ke Kristu a chudým se zřekl svých statků a žil podle zásad evangelia.“ Srv. SAMSOUR, J. *Základy patrologie*, s. 179.

V době obrovského sucha je jeden z největších proroků Starého zákona poslán Hospodinem k chudé vdově, aby ji božsky obdaroval. Za její jedinečný skutek lásky, za nabídnutí posledního sousta Božimu muži,¹⁶⁷ je vysoce odměněna. Do domu vstupuje neustálá hojnost (srv. 1 Kr 17,9–19) a později od něj dostává nazpět i svého mrtvého syna (srv. 1 Kr 17,17–23). Tak Bůh odměňuje své vyvolené a věrné. Zbožná pohostinnost“ vyrůstá pouze z vědomí, že vše, co dostáváme, je darem Božím, a my jsme povinni se o to dělit s potřebnými.¹⁶⁸ Vdova projevila bezmeznou důvěru a v tom vidí Ambrož pravou, nefalšovanou a jedinou zbožnost, a o tu je třeba usilovat.

Kdo byla tato bezejmenná vdova, které byla dána přednost před ostatními a ke které přišel tak velký prorok podobně jako k Marii Gabriel? Ona podle Ambrože začal budoucí církvev, všechny „ty osamělé, neplodné, které počnou, až přijde Hospodinův čas (srv. Iz 54,4). Neboť na Pánu je zaručit trvání nebeských svátostí a dát příslib, že milost duchovní radosti neochabne, dát to, co potřebujeme k životu, zasít víru, darovat ctnosti.“¹⁶⁹

V celém Starém zákoně sledujeme, jak Bůh vedl svůj vyvolený národ. Kdykoliv se začal klanět cizím modlám místo Hospodinu a přestal věřit v daná zaslíbení, jeho země vysychala a zmírala. Teprve návrat k Němu byl návratem do hojnosti a darů.¹⁷⁰ Můžeme vzpomenout neplodnou Chanu, Abraháma a Sáru nebo i Ráchel. Co spojovalo všechny ty trpící ženy? Bezmezná důvěra v Boží zaslíbení a čistota srdce, o kterou v modlitbách usilovaly. Pro vdovy Ambrož zdůrazňuje podobnou hlubokou důvěru, že o nich Pán ví.¹⁷¹

2.2.3. Jsou tři stupně ctnosti čistoty a o ně mají ženy usilovat¹⁷²

Písmo nás učí, jak velkým darem je požehnání vdovám a také komu je tato čest prokazována. Svátý Ambrož se zamýšlí nad třemi typy žen-vdov a vyzdvihuje jejich ctnosti. Krásným svědectvím je i prorokyně Anna. Po krátkém a bezdětném manželství odchází jako vdova do chrámu a sytí svého ducha modlitbami a postem a ve dne v noci

---

¹⁶⁷ Boží muž, velký starozákonní prorok Eliáš je patronem řádů karmelitánů. Je obdivuhodný svou láskou k Bohu. „*Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum*“, horlivostí horlím pro Hospodina Boha zástupů. (srv. 1 Král 19,10), je ve znaku řádu. Srv. dostupné na: www.karmel.cz.

¹⁶⁸ Srv. *The treatise concerning Widows*, 5.

¹⁶⁹ Tamtéž, 15, 16.

¹⁷⁰ Srv. tamtéž, 19.

¹⁷¹ Srv. tamtéž, 20.

¹⁷² Srv. *The treatise concerning Widows*, úvod ke 4. kapitole.

neúnavně slouží Bohu (srv. Lk, 2,36–38). „Ačkoliv zestárla tělem, nezestárla duchem.“¹⁷³ Podobně se zaslíbila Bohu i další jmenovaná, Judit. Na rozdíl od Anny se stáhla do ústraní a pouze jednou vyšla ze „své poustevny“, aby jediným uváženým skutkem porazila celou armádu.¹⁷⁴ Nikdy by nedosáhla tohoto vítězství, pokud by nespolehala na Boha, neprosila úpěnlivě o slitování a pomoc (Jd 9,4). A Bůh slyšel slova vycházející z jejího odhodlaného srdce, plného pokory a důvěry. Judit nepodlehla své přirozené touze obnovit život v novém manželství, ale svou skromností a umírněností dosáhla vítězství nad sebou i světem (srv. Jd 13,6n).¹⁷⁵ Ambrož nezapomněl zmínit ani Noemi, která sklízela ovoce své láskyplné výchovy a vedení snachy Rút. Tělesně byla sice už neplodná, ale plodila ve svém potomstvu ctnosti duchovní a odměnou jí byla útěcha a pomoc ve stáří.¹⁷⁶ Po smrti manžela měla vedle sebe člověka, který jí ulehčil život po stránce tělesné i duševní – to je cenná jistota, velký dar i v dnešní době. Kolik lidí umírá ve svém stáří právě na nedostatek lásky, na pocit, že je už nikdo nepotřebuje.

Další představitelkou čistoty je Zuzana. „Žena v zahradě“, jak ji tituluje Ambrož,¹⁷⁷ byla krásná, ale i bohobojná manželka. V nerovném boji, kdy byla ohrožena právě její čistota a hlavně pověst, se utíká k tomu, který je jejím jediným Ochráncem. V zoufalství, ale i důvěře se modlí: *Bože věčný, který znáš skryté věci, který víš všechno dřív, než se to stane, ty víš, že křivě proti mně svědčili* (Da 13,42), volá. A Bůh ji vyslyšel a Danielovými ústy obhájl její nevinnost, takže *celé shromáždění hlasitě chválilo Boha, který zachraňuje ty, kdo v něho doufají* (Da 13,60).

Nakonec Ambrož představuje Debóru, ženu-prorokyni, která vedla v čele se svým synem¹⁷⁸ ostatní muže do boje proti Kenaancům. Jak prorokovala, tak se stalo. Nepřátelé byli pokořeni a Debóra zpívala svou vítěznou píseň (Sd 5,1–31). Je nazvána matkou Izraele, což je ve Starém zákoně označení ojedinělé. Má vyjádřit, že „jejím poučováním a příkladem se rodí Hospodinovi duchovní synové“.¹⁷⁹ Její síla a statečnost vyrostly při plnění každodenních povinností všech žen. Místo nářků sytila svého ducha odhodlaností

¹⁷³ *The treatise concerning Windows*, 22.

¹⁷⁴ Tamtéž, 37.

¹⁷⁵ Tamtéž, 37.

¹⁷⁶ Srv. tamtéž, 33.

¹⁷⁷ Tamtéž, 24.

¹⁷⁸ Zatímco Ambrož píše o Debóře jako o vdově, která vede svého syna Báraka do boje, sv. Jeremiáš má o tomto tvrzení pochybnosti. Nikde není s jistotou psáno, že její muž není naživu. St. Jerome, Ep. Ad Furiam, § 17, srv. in *The treatise concerning Widows*, 44.

¹⁷⁹ Debóřina vítězná píseň je starší než ostatní texty knihy Soudců, je vůbec jednou z nejstarších hebrejských památek. Je to patrné i na bohatství slov. Není to píseň válečného vítěze, ale hymnus k oslavě Hospodina. Vítězství patří Hospodinu, Jeho záchrannému činu. Srv. BIČ, M. *Výklady ke SZ II.*, s. 86–87.

pobízet slabé muže k boji. Písmo dosvědčuje, jakou posilou a výzvou byla její píseň v dobách soudců i později. „Kdykoli byl Boží lid svírán úzkostí a tísněn beznadějí, když hynul v otroctví, kdykoliv se i těch nejstatečnějších zmocňovala malomyslnost, tehdy slova písně vnášela naději do zoufalých srdcí. Svolávala lid, ochotná nasadit se pro Boží věc.“¹⁸⁰ Slova písně mohou povzbudit i dnešního člověka.

Ambrož spatřuje v těchto příbězích zápasy a vítězství církve a zároveň v nich vydvihuje sílu ženy, která nepotřebuje nutně oporu muže¹⁸¹ a dokáže podpírat i druhé. Svůj boj totiž nevede prostředky světa, ale cele se opírá o Boha a z něj čerpá obdivuhodnou sílu. Dobře ví, že „the weapons of Church are faith, the weapons of the Church are prayer, which overcomes the enemy“, zbraněmi církve, kterými přemáhá nepřátele, jsou víra a modlitba.¹⁸² Vítězství patří lidem pokorným a mírumilovným, těm, kteří se nechlubí svými skutky, ale spoléhají na Boží pomoc.¹⁸³ Těmito duchovními zbraněmi přemáhají slabí celé šiky nepřátel, nemocní své nemoci, trpící se radují a neplodná posedmé rodí (srv. 1 Sam 2,5).

„Vy vdovy,“ píše Ambrož, „nemáte omluvu kvůli slabosti vašeho pohlaví ani se nemůžete prohlašovat za nestálé kvůli smrti manžela. Každý, kdo nepostrádá odvahy, může být zachráněn.“¹⁸⁴ To je výzva i dnešním vdovám. Smyslové prožitky, které přinášejí chvilkovou radost, je třeba nahradit radostí duchovní, tryskající z jiného pramene; tím je bdělá pozornost nad vlastním srdcem. Není to snadné, ale stojí to za námahu.

Učení církve tedy uznává trojí ctnost čistoty – manželskou, vdovskou a panen- skou¹⁸⁵, a žádné přitom nedává přednost. Každá žena stojí sama za sebe před rozhodnutím, o jaký druh čistoty bude usilovat.

2.2.4. Apoštolské nařízení a ustanovení pro vdovy podle 1 Tim 5,3–16

Jakési „stanovy vdov“, nařízení, najdeme v 5. kapitole 1. listu Timoteovi, kde si apoštol všímá různých věkových skupin žen i těch, kteří jsou jim nablízku. Podobně jako Jan Zlatoústý cituje i Ambrož všechna Pavlova ustanovení. Nejdříve hovoří všeobecně k Židům a zdůrazňuje, že pokud zanedbávají povinnou péči o vdovy a sirotky,

---

¹⁸⁰ Srv. *The treatise concerning Widows*, s. 89.

¹⁸¹ Srv. tamtéž, 44.

¹⁸² Tamtéž, 49.

¹⁸³ Srv. HUŠEK, V. *Nauka o milosti u Ambrože Milánského*, s. 149.

¹⁸⁴ *The treatise concerning Widows*, 51.

¹⁸⁵ Srv. tamtéž, úvod ke 4. kapitole.

dopouštějí se přestupku, na který poukazoval už prorok Izaiáš (Iz 1,17). Doslova tvrdí, že péče o ně může zmírnit Boží hněv vyvolaný hříchem.¹⁸⁶ *Ten, kdo se nestará o členy rodiny, ten zapřel víru a je horší než nevěřící* (1 Tim 5,7). Na druhé straně však i vdovy musejí prokázat bezúhonný život a snahu o ctnostný život. K tomu patří plnění povinností vůči rodičům, láska k dětem nebo vnukům, pracovitost a varování se klevet.¹⁸⁷ Ambrož opakovaně vyzýval k horlivosti a konání dobra. Na příkladu chudé vdovy, která dala do pokladnice pouze dva haléře, vyzdvihuje její vstřícnost. Ta nezávisí na majetku, ale schopnosti obdarovávat, umět dát něco i z vlastního nedostatku (srv. Lk 21,1–4). Vždyť „Bůh nežádá drahé dary, ale krásnou vůni víry, kterou vysílá oltář našeho srdce a dech naší rozpoložené zbožné mysli.“¹⁸⁸

Ambrož si byl plně vědom bolesti a pocitů osamění, které se smrtí partnera přicházejí, a dává praktické rady, jak je překonat, aby člověk našel znovu přirozenou radost ze života. Především poukazuje na význam společenství rodiny. Děti, sourozenci pozůstalého, prarodiče i jiní příbuzní, jak apoštol Pavel stanovil (srv. 1 Tim 5,16), mají dokonce povinnost vdovám pomáhat. Pomoc hmotná je stejně důležitá jako pomoc duševní i duchovní. Ženy potřebují zažít to pozvednutí, které si skrze modlitbu prožila Šimonova tchyně (srv. Lk 4,38–39). Podobně jako ona má být každá slabá žena svěřena přímluvám druhých.¹⁸⁹ Ve slabosti jsme nesení právě těmito modlitbami, abychom potom mohli sloužit druhým a utěšovat je (2 Kor 1,4). Velké přímluvce máme mezi světci, mučedníky, apoštoly, ale i mezi blízkými, kteří nás ve smrti předešli. „Se všemi jsme spojeni skutky milosrdenství, protože ne pokrevní příbuznost, ale příbuznost ctnosti činí bližní, protože my nekráčíme v těle, ale v Duchu.“¹⁹⁰ Ambrož radí, abychom se nikdy nebáli prosit o modlitbu, máme dokonce vyhledat ty, kteří se za nás budou modlit.

Část pojednání o právech a povinnostech vdov uzavírá sv. Ambrož úvahou o „spasitelných slzách vdov“, které odlehčují srdci naplněnému bolestí. Není dobré je potlačovat, ať se jedná o bolest nad ztrátou milovaného člověka nebo jiná trápení; jsou „odrazem smutku v mysli“.¹⁹¹ Ví dobře, že po pláči přichází uvolnění, radost, jako od-

---

¹⁸⁶ Srv. *The treatise concerning Widows*, 13.

¹⁸⁷ Srv. tamtéž, 7.

¹⁸⁸ Srv. tamtéž, 30.

¹⁸⁹ Srv. tamtéž, 55.

¹⁹⁰ Srv. tamtéž, 54.

¹⁹¹ Srv. tamtéž, 36.

měna za prožité utrpení. V slzách nachází vdova útěchu, jsou „daní lásky a důkazem zbožné vzpomínky“.¹⁹²

2.2.5. Druhý sňatek a problémy s ním spojené

Veden moudrostí a zkušenostmi hovoří Ambrož velmi otevřeně o všem negativním, co může další sňatek přinést. Vyslovuje přesvědčení, že vzájemná láska manželů je něčím krásným a důstojným, ale na druhé straně i určitým poutem a „ne vždy prospívá, co je dovoleno“.¹⁹³ *Vždyť žena nemá své tělo pro sebe, ale pro svého muže a i muž má tělo pro svou ženu. A nemají se vzájemně odpírat, pouze na čas pro modlitbu, aby je satan nepokoušel* (1 Kor 7,5). V této podřízenosti druhému nachází Ambrož určité jho zvláště v případech, kdy se mezi manžely vytratila láska. Pro jednoho nebo druhého se vztah stává povinností, která nutně ubíjí celého člověka. Pak je snadné podlehnout hříchu.¹⁹⁴

Na námitky těch, které druhý sňatek omlouvají touhou po dítěti, odpovídá Ambrož dost rozhodně a přesvědčivě. Určitě se klamou ty, které už mají své vlastní děti. A pokud se narodí děti další, bývají vztahy mezi nimi velmi složité. Upozorňuje, že děti jsou ochuzeny jak o lásku matky i otce, tak i o majetek.¹⁹⁵ Problém dědictví při druhém sňatku bývá často i v dnešní době vleklou starostí. Ani bezdětná žena toužící po dítěti nemá jistotu, že jí Bůh v novém manželství dítě daruje. Ptá se i té, které dítě zemřelo a jež doufá v další s novým otcem, „proč opět usiluje o stejné trápení, vždyť nemá záruku, že se její bolest nebude opakovat“.¹⁹⁶ Ambrož varuje před lehkomyšlností při rozhodování o dalším sňatku. Ví, že žena zraněná na duchu je velmi citlivá, proto opakovaně vybízí k uvážlivému a rozumnému posuzování. Závažná rozhodnutí patří lidem psychicky odolným, vyrovnaným, „neboť břemeno musí být úměrné síle toho, kdo ho má nést, jinak pod ním padne“.¹⁹⁷

Ambrož uzavírá celé pojednání slovem pro starší vdovy. V době, kdy už ženy nejsou závislé na lidské lásce ani na touze po mládí, mohou být požehnáním a přinášet pokoj celému domu. Jako dobrý hospodář ve svém stáří předává svůj majetek druhým,

---

¹⁹² *The treatise concerning Windows*, 36.

¹⁹³ Srv. tamtéž, 68.

¹⁹⁴ Srv. tamtéž, 69.

¹⁹⁵ Srv. tamtéž, 88.

¹⁹⁶ Srv. tamtéž, 87.

¹⁹⁷ Srv. tamtéž, 70.

tak i vdova, která už „nespočívá ve zbroji manželského života“,¹⁹⁸ může svou moudrostí pomáhat mírnit bolest, přispívat k prosperitě rodiny, radit mladším.

2.2.6. Závěr

Podobně jako sv. Jan a Augustin odkazuje i Ambrož často na výroky Písma. Ty se mají pro vdovy stát určitým ukazatelem na jejich další cestě. Přitom si plně uvědomuje odpovědnost, kterou má jako představitel církve k věřícím. Nestaví se do role mravokárce nebo soudce, ale spíše vdovy vybízí k odpovědnému a ctnostnému životu. Plnění přikázání považuje za povinnost, za plnění Zákona, ale vyvoleným radí, aby udělali něco navíc. „Příchodem Krista pominulo tělesné chápání Zákona a nastoupilo chápání duchovní; litera ‚zestárla‘, na její místo přišla milost.“¹⁹⁹ Mít víru, plnit povinnosti ještě nezaručuje nebeskou odměnu, jak čteme i v příběhu o farizeji a celníkovi (Lk 18,9–14). Jenom ten, kdo ve službě nehledá sebe a vlastní prospěch, může být dokonalý. Autor ukazuje cestu, na které nikdy nezabloudíme (srv. J 14,6). Kristus je pro nás vším – *Omnia Christus est nobis.*²⁰⁰ „Vy tedy úpěnlivě proste Krista, volejte Lékaře, vztáhněte k němu svou pravici, dovolte, aby se ruka Boží dotkla podstaty vašeho bytí a aby milost nebeského Slova vstoupila do vašich vnitřních tužeb, aby se Boží pravice dotkla tajemství vašich srdcí.“²⁰¹ Kristus je ten pravý chléb pro naši duši, a kdo v něho věří, má život věčný (srv. J 6,47–48).

Stojí za pozornost, že se Ambrož v tomto pojednání obrací i ke kněžím. Z textu vyplývá, že jeho výzvy vdovám k ctnostnému životu se vztahují i na ně. Píše doslova, že „nikdo, kdo je nemocný svými vlastními hříchy a kdo je roztržštěn sám v sobě, nemůže sloužit léky nesmrtnosti, nemůže druhé uzdravit, pokud sám není zdrav. Nejprve buďte uzdraveni, abyste byli schopni sloužit.“²⁰² I z vlastní zkušenosti víme, že nejsme schopni pomáhat, posluhovat a plně se rozdávat, pokud nejsme vnitřně sjednoceni (srv. 1 Tim 3,8–13). Prostředek ke svátostnému životu vidí Ambrož přednostně právě v pravidelném rozjímání Písma, protože ví, že *veškeré Písmo pochází z Božího Ducha a je dobré k učení, k usvědčování, k nápravě, k výchově ve spravedlnosti* (srv. 2 Tim 3,16).

---

¹⁹⁸ *The treatise concerning Widows*, s. 698.

¹⁹⁹ HUŠEK, V. *Nauka o milosti u Ambrože Milánského*, s. 148.

²⁰⁰ Závěr homilie Benedikta XVI. z generální audience 24. 10. 2007. Dostupné na: <http://www.radiovaticana.cz>.

²⁰¹ *The treatise concerning Widows*, 62.

²⁰² Tamtéž, 65.

„Slovo Boží je pro církev oporou a pro její děti pokrmem duše, čistým a trvalým pramenem duchovního života“ (DV 21).

Jeho hluboká láska ke Kristu se promítla i do zamyšlení nad ztrátou svobody. Jestliže nedoporučuje druhý sňatek a další děti, se kterými přicházejí nutně různé větší či menší starosti, ví, že člověk přestane být otevřený pro Slovo, je poután povinnostmi k rodině (srv. J 8,31–32). Určitě má na mysli svobodu pro nejdůležitější věc v našem životě, a sice pro lásku a pro zakoušení toho, že jsme milováni. To vyžaduje odhodlání vystavět si život tak, abychom měli neustále přístup k Lásce.²⁰³

S povděkem lze číst Ambrožovy praktické připomínky, týkající se potíží, které by mohly s druhým sňatkem přijít. Někomu se jeho rady mohou zdát přehnané, ale bohužel až pozdě zjistí jejich pravdivost. Biskup milánský poukazuje na určitou sobeckost a nestálost mateřské lásky a doslova píše: „Chcete porodit potomky, kteří však nebudou bratřími, ale protivníky vašich dětí.“²⁰⁴ Láska, která by měla v každém manželství vytvářet dětem pocit bezpečí domova, může být nově vzniklými problémy silně ohrožena. Závěrem je třeba připomenout, že jeho rady nemají být závazným pravidlem, jak ostatně sám uvádí hned v úvodu k pojednání. Neodsuzuje druhý sňatek, ačkoliv byla žena vázána poutem vdovství, ale „každá se má odevzdat té nejdokonalejší péči a lásce našeho Pána“.²⁰⁵ Chvályhodné je i jeho ujištění o třech druzích ctností čistoty: vdovské, manželské a panenské.

2.3. Sv. Aurelius Augustinus

Augustin²⁰⁶ je vedle Ambrože, Řehoře Velikého a Jeronýma další mimořádnou osobností západní církve. Ve svém spisu *Vyznání* nám zanechal poměrně věrný obraz svého života. Kniha je vlastně Augustinovou životní zповědí a jedinou dlouhou modlitbou. V ní děkuje Bohu za podivuhodné působení nezasloužené milosti, které se mu dostalo.²⁰⁷ Jeho život byl silně ovlivněn zbožnou matkou Monikou, které synova bujná

---

²⁰³ Srv. TORKINGTON, D. *O modlitbě*. Kostelní Vydří: Kna, 2001, s. 18.

²⁰⁴ *The treatise concerning Widows*, 88

²⁰⁵ Srv. tamtéž, Introduction, úvod.

²⁰⁶ * 354 v Thagaste, † 430 v Hippo.

²⁰⁷ Srv. KRAFT, H. *Slovník starokřesťanské literatury*, s. 40.

a nestálá povaha činila velké starosti.²⁰⁸ Až po mnoha letech bylo její úsilí o obrácení syna odměněno. Na Bílou sobotu roku 387 přijal z rukou biskupa Ambrože svátost křtu.²⁰⁹

Tento „doktor gratiae“, jak bývá nazýván, osobně prožíval – a ve svém díle velmi osobitě a intimně i vyjádřil –, jak křehká je lidská přirozenost, která se bez Boží milosti stěží ubrání hříchům. O jeho neobyčejném nadání a hloubce ducha svědčí i 113 spisů, které zanechal, přičemž některé jsou pozoruhodně objemné, 218 dopisů a více než 500 dochovaných kázání.²¹⁰ Mezi jeho největší díla patří již zmiňovaná *Vyznání (Confessiones)*. V nich představuje na příkladu vlastního života nauku o Boží milosti²¹¹ a ve spisu *O Boží obci (De civitate Dei)* z roku 411 pojednává o vztahu mezi obcí Boží a obcí pozemskou a jejich odvěkém boji. Je to velkoryse pojatá apologie, vyvolaná aktuálním podnětem.²¹² Nelze opomenout i rozsáhlý spis *O Trojici Boží (De Trinitate)*, který vznikl dlouhá léta a v něm lze také sledovat Augustinovo pomalé zrání v hluboce duchovní osobnost.²¹³

Augustin byl jedním z nejnadanějších kazatelů všech dob a neúprosným bojovníkem proti všemu bludnému učení.²¹⁴ I přes bouřlivé mládí, vystřídané usilovným hledáním Boha, vytvořil obraz dokonalého vrchního pastýře, který ovlivnil celý Západ.

2.3.1. Úvod

Ve spise k etice s názvem *O dobru vdovství*²¹⁵ odpovídá Augustin na dotaz zbožné služebnice Boží, jak ji nazývá, vdovy Juliány, snachy urozené římské vdovy Proby,²¹⁶ o povolání svatého vdovství. Zároveň doufá, že díky jejímu postavení (oslovuje ji Vaše

---

²⁰⁸ Srv. VONDRUŠKA, I. *Životopisy svatých*, s. 323. „Jdi, neboť, jako že žiješ, státi se nemůže, aby syn takových slz zahynul.“ In AUGUSTINUS, A. *Vyznání*, 3,12, s. 88.

²⁰⁹ VONDRUŠKA, I. *Životopisy svatých*, s. 325.

²¹⁰ *Denní modlitba církve*, s. 1485.

²¹¹ Augustin líčí svůj život tak, jak jej vnímal v letech 397–401. Neubrání se zveličování vlastního pochybení a náklonnosti ke zlému. Srv. KRAFT, H. *Slovník starokřesťanské literatury*, s. 40.

²¹² Když Alarich v r. 410 dobyl Řím, lidé si byli jisti, že je to následek odvrhnutí pohanských bohů. Augustin dokazuje, že kult bohů není užitečný ani pro pozemský, ani pro posmrtný život. Druhá část tohoto spisu obsahuje rozsáhlou teologii dějin. Srv. tamtéž, s. 41.

²¹³ Jedná se o dogmatický spis, ve kterém se snaží o převod trinitárních úvah řeckých otců do myšlení Římanů, srv. tamtéž, s. 42.

²¹⁴ V tzv. polemických spisech vystupuje převážně proti manicheismu, donatismu, pelagisismu. Srv. tamtéž, s. 44–47.

²¹⁵ K těmto spisům patří dále např. *O zdrženlivosti*, *O trpělivosti*, *O svatém panenství*, *O dobru manželského života*, srv. tamtéž, s. 49.

²¹⁶ *Spe salvi*, 11. Proba byla matka tří konzulů, které Augustin adresoval obšírný list „O modlitbě“.

Excelence)²¹⁷ bude nabídnut a může posloužit i jiným vdovám, které hledají poučení o svém dalším životě. Celé pojednání je rozděleno do dvou částí. V první se zamýšlí nad stavem vdovství, poznáním jeho hodnot a dober, druhou věnuje potřebným povzbuzením na nelehké cestě.

Spis byl napsán v roce 413, záhy po zasvěcení její dcery Demetriady. Z celého textu zaznívá nesouhlas se závěry čtvrtého koncilu v Kartágu v roce 398,²¹⁸ týkajícími se mimo jiné exkomunikace vdov, které se po svém zasvěcení znovu provdaly. Koncil je obvinil z cizoložství, jejich nové manželství prohlásil za neplatné a vyzýval je, aby se vrátily k původní zdrženlivosti. Augustin tyto závěry odmítá, protože se neslučují se svátostí manželství.²¹⁹ V celém pojednání se opírá o slova apoštola Pavla; *svobodné a vdovy vybízí, aby zůstaly jako on. A pokud je jim zatěžko žít zdrženlivě, ať vstoupí v manželství, aby se netrápily* (srv. 1 Kor, 7,8–9). Souhlasí s tím, že vdovy mají zůstat neprovdané, protože byly zbaveny pout manželství z vůle Boží, ale není to stejný stav jako u panen.²²⁰

2.3.2. Dobro vdovství je ušlechtilé, ale věrnost manželství má také svá dobra

Augustin považuje dobro plynoucí z vdovství za větší než dobra manželská. Poukazuje na to, že manželství je velikým darem Božím a slouží nejen k plození dětí; je to vzájemné obdarování věrností, něhou, láskou. Pomáhá k uchování mravnosti, uchrání mnohé před smilstvem a cizoložstvím, vždyť jsme *údy Kristovými, chrámem Božím a Duch Boží v nás přebývá* (1 Kor 3,16; 6,15). Proto bylo povýšeno na svátost. Zároveň připomíná apoštolova slova o vázání zákonem, které trvá jen po dobu manželova života. Po jeho smrti je žena volná, může se znovu provdat za věřícího. Odvolává se na bibliickou Rút, která novým sňatkem projevila milosrdenství a vystupovala jako odvážná, zralá a hluboce milující žena.²²¹ Proto nelze nikdy odsoudit žádný další sňatek vdovy, jak to činí někteří heretici, podporováni Tertuliánem.²²²

²¹⁷ *De bono viduatitas, On the Good of widowhood, O dobru vdovství*, ods. 22. Dostupné na: <http://www.ccel.org/ccel/schaff/npnf103.pdf>.

²¹⁸ Podobně jako 1. ekumenický koncil v Nikaji r. 325 uložil všem biskupům, aby zakládali xenodochia (útulky pro cizince, chudé a nemocné), i na tomto koncilu se kromě exkomunikace probírala péče církve o nemocné a potřebné. Dostupné na: spolek.med.muni.cz/mol/24/10a.html.

²¹⁹ Srv. *On the Good of widowhood*, úvod k pojednání.

²²⁰ Srv. tamtéž, 3.

²²¹ Srv. DUBINOVÁ, T. *Ženy v Bibli, ženy dnes*, s. 155.

²²² Tertulián byl církevní učitel žijící na přelomu 2./3. st., který položil základ křesťanské literatury v latinském jazyce. Jeho nejznámějším dílem jsou *Apologeti*. Časem se bohužel stal velmi rigorózním,

Pokud hovoří o poslušnosti zákonu, má Augustin na mysli starozákonní rodiny, pro které byla velmi důležitá plodnost ženy. Množství potomků, mezi nimiž měl výsadní postavení prvorozený syn, zaručovalo sílu a pokračování rodu; byla běžná i polygamie. Muži byli vedeni ne žádostivostí těla, ale péčí o plození.²²³ Apoštol nedoporučuje nový sňatek jako poslušnost vůči zákonu, je veden touhou uchránit ženu před ďáblovým pokušením. „Dobro manželství je tedy vždy zajisté dobrem, avšak v Božím lidu bylo kdysi poslušností zákonu, nyní je lékem slabosti, u některých útěchou lidské povahy (1 Kor 7,9).“²²⁴

Biskup z Hippo nepřikazuje, pouze vdovám radí, že budou šťastnější, když zůstanou neprovdány (srv. 1 Kor 7,39–40). Podrobně vysvětluje, proč „mají vdovy lepší postavení než vdané. Myslí na věci Páně, aby se zalíbily Bohu.“²²⁵ Zároveň připomíná, aby se nepovyšovaly nad svobodné nebo provdané. Všechny údy těla Kristova nemají stejnou službu, ale *podle milosti nám udělené, máme rozdílné dary* (srv. Řím 12,6). Ani apoštol Pavel nedoporučoval vdovám zdrženlivost, aby na ně uvalil nějaké otroctví, ale proto, že je vedl k ušlechtlejšímu a vznešenějšímu dobru.²²⁶ *Takže kdo se ožení se svou snoubenkou, jedná dobře, ale kdo se neožení, udělá lépe* (srv. 1 Kor 7,38). I prorokyně Anna zůstala neprovdána a našla své štěstí v oddané službě Bohu (srv. Lk 2,36–38).

Svatá tělem i duchem, doplňuje světec, může být vdaná i vdova (srv. 1 Kor 7,34). *Co Bůh stvořil, ať naši sexualitu nebo touhu po panenství, je dobré.* „Not only good, but also ‚very‘“, nejen dobré, ale velmi dobré (srv. Gn 1,31).²²⁷ S každým z nás má Bůh jiný plán a je na nás tento úrdek Boží rozpoznat a naplnit.

Sám Augustin se neodvažuje jednoznačně prohlásit, co je před Bohem více cenné. Na jedné straně chválí Juliánu za to, že jako matka synů a dcery netouží po druhém sňatku a krotí svoji přirozenou žádostivost; čisté panenství její dcery nahradilo panenství její. Na druhé straně znovu připomíná slova apoštola Pavla, který chtěl, *aby se mladší vdovy vdávaly, měly děti, vedly domácnost a nedávaly protivníku příležitost k pomluvám* (srv. 1 Tim 3,14).

---

chyběla mu pokora, tolerantnost vůči sobě i církvi. Zapomněl, že svatý je jenom Bůh. Srv. z audience Benedikta XVI. ze 4. 6. 2007. Odkaz: <http://www.redemptoristi.sk>.

²²³ Srv. *On the Good of widowhood*, 10.

²²⁴ Srv. tamtéž, 11.

²²⁵ Srv. tamtéž, 7.

²²⁶ Srv. tamtéž, 7.

²²⁷ Tamtéž, 9.

2.3.3. Sňatek po složení slibu zdrženlivosti

Zastání se zavržených žen bylo obdivuhodným Augustinovým skutkem, vždyť se postavil proti závěrům synody. Poukazuje na to, že pokušení vdov je silné a v manželství může žena mnohem více zachovávat mravnost, být ctnostnější, než kdyby zůstala neprovdána. Ve vdovském slibu je vyžadována přednost vznešenější služby, ale i útoky protivníka na osamocenou ženu jsou velké. Ne každá má sílu obstát.²²⁸ Přesto nazývá zrušení slibu „pádem z vyššího dobra, zmařením věrnosti zdrženlivosti“. Dokonce neváhá napsat, že porušením slibu čistoty odnímají Kristu obětní dar.²²⁹ Na druhé straně Augustin dobře ví, kolik úsilí a přemáhání musí člověk vynaložit, aby odmítal to, co je mu milé a příjemné. Je třeba posoudit a rozlišit obě skutečnosti, zaujmout správný postoj podle okolností každého jednotlivce.²³⁰ Připomíná i Pavlův list Timoteovi.²³¹ *Jakmile se totiž mladá vdova odvrátí kvůli své smyslnosti od Krista, touží po novém sňatku, ale právě tím porušuje věrnost slibu a propadá odsouzení* (srv. 1 Tim 5,11–12). Novým sňatkem ruší žena danou věrnost.

O těch, kteří tento nový svazek nazývají cizoložstvím, si myslí, že „nerozvažují dost bystře a správně“. Jejich argumentaci nazývá nesmyslnou. Je neuvážené nutit ženy, aby opustily své muže a vrátily se ke zdrženlivosti. Vždyť tím vystaví své bývalé muže skutečnému smilstvu.²³² Sám apoštol, jak zmiňuje Augustin, nikde nehovořil o počtu možných sňatků. Ani Ježíš se při dotazu saduceů nepohoršoval nad dalšími sňatky vdov (srv. Mk 12,18–27; Mt 22,23–32). Ani samotnou ženu tolika mužů ve zmíněném úryvku neodsoudil. Člověk nemá právo zavrhnout to, co není souzeno ani Písmem, ale má se ptát především svého svědomí. Ježíš přece *nepřišel na tento svět, aby ho soudil, ale aby skrze něj byl svět spasen* (srv. J 3,17).

2.3.4. Vdovy nelze stejně posuzovat, protože nemají stejné zásluhy

Velmi uvážlivě jsou volena Augustinova slova o tom, která z vdov má větší zásluhy. Přiklání se k názoru, že slib čistoty těch žen, které ovdověly mladičké, záhy po sňatku a zůstaly bez dětí, je Bohu cennější. Vždyť daly přednost štěstí ducha před štěstím těla. Zásluhy vzpomenuté prorokyně Anny nám mohou být příkladem. I dnes obdi-

²²⁸ Srv. *On the Good of widowhood*, 11.

²²⁹ Tamtéž, 12.

²³⁰ Srv. tamtéž, 13.

²³¹ Srv. tamtéž, 12.

²³² Srv. tamtéž, 13.

vujeme její oddanost a zbožnost, posty a modlitby, se kterými nesla „břímě vdovské zdrženlivosti až do tak vysokého věku“.²³³ Určitě ani ona nebyla ušetřena zápasů s lidským pokušením, ale v tomto boji zvítězila.

I ty ženy, které dlouho žily se svým mužem, porodily a vychovaly děti a ovdověly v pozdějším věku, jsou určitě zahrnovány Boží milostí. Nebo ani ženám, které pochovaly dva či dokonce tři muže, nemohou být odepřeny zásluhy. Augustin po delší úvaze dochází k přesvědčení, že po všem tom „zápolení by měla být dána vítězná palma těm, které žily ve větší a vřelejší zbožnosti a vznešeně a pokorně přijímaly svou zdrženlivost“.²³⁴ Zdá se, že Augustin upřednostňuje vdovy zaslíbené k čistotě těla před těmi vdovami, které novým sňatkem opustily zdrženlivost.

Své úvahy sděluje i Juliáně a přidává zamyšlení nad jejími ctnostmi. Chválí její dobrou výchovu, protože porodit děti a zabezpečit je hmotně není tak velká zásluha. Naproti tomu dobrá výchova stojí velké úsilí a horlivost. A právě Juliána v této roli obstála a dokonce nabídla svou dceru Demetriadu Kristu. To ona teď svými modlitbami pomáhá své matce, aby důstojně a odvážně nesla břemeno vdovství. Vždyť její čisté panenství se narodilo z ní a v ní pokračuje, co matce nebylo dopřáno.²³⁵

2.3.5. Vše, čím je vdova obdarována, je milost

Augustin, který se hlouběji zabýval otázkou milosti a ve vleklých sporech proti pelagiánům²³⁶ byl jejím obhájcem, ji zmiňuje i v tomto pojednání. Od předešlých úvah o vdovství přechází k osobnějším projevu, spíše povzbuzujícímu, a Juliánu dokonce nazývá „vdovou Kristovou“.²³⁷ Upozorňuje ji, aby si byla vědoma, že pokud v sobě pociťuje jakkoliv velkou lásku ke zdrženlivosti, není to její zásluha, ale má za to vzdávat chválu pouze Bohu. Cokoli dokážeme, nesmíme přičítat svým silám, nýbrž jedině Bohu.²³⁸ Tato připomínka je aktuální i dnes, kdy podléháme pokušení připisovat si zá-

---

²³³ *On the Good widowhood*, 16.

²³⁴ „The palm must be given to the greater and more glowing piety... who shall have in a more excellent manner in their pious humility (...)“, srv. *On the Good widowhood*, 17.

²³⁵ Srv. *On the Good of widowhood*, 18. ods.

²³⁶ „Pelagiáni podle Augustina byli nepřátelé Boží milosti. Vyznávají, že se nám od Boha dostává poznání, jež rozptyluje naši nevědomost, popírají však, že se nám dostává lásky, díky níž lze vést zbožný život. Lidská přirozenost není podle pelagiánů Adamovým pochybením nijak poškozena, ani fyzická smrt není trestem za toto provinění, nýbrž přirozenou součástí lidské situace.“ Srv. KARFÍKOVÁ, L. *Milost a vůle podle Augustina*. Praha: OIKOYMENH, 2006, s. 168–169.

²³⁷ *On the Good of widowhood*, 20.

²³⁸ Srv. tamtéž, 20.

sluhy za dobré skutky. Touha vyniknout, být uznáván je v nás dost silně zakořeněna a snadno přitom potlačíme skutečnost, že za vším tím konáním stojí „předcházející Boží milost“.²³⁹ Ona předchází každé naše svobodné rozhodnutí, podpírá naši vůli k většímu dobru. „Na nás je chtít, ale samotná vůle je pobízena, aby povstala, byla napravována a silná.“²⁴⁰ „V tomto smyslu není srdce člověka v jeho vlastních rukou, nýbrž jeho vůli ovládá Bůh.“²⁴¹

Augustin vyzývá Juliánu, aby pamatovala na to, že *my jsme nepřijali ducha světa, ale Ducha, který je z Boha, abychom poznali, co vše nám Duch daroval* (1 Kor 2,12–13). *Dát se vést Duchem, je život a pokoj, soustředění na sebe je Bohu nepřátelské* (srv. Řím 8,6–7). Jen takto si uchováme postoj vděčnosti a chvály, jinak se vydáme na cestu duchovní pýchy. Augustin svá slova podepřel výmluvnou citací ze čtvrté eucharistické modlitby. „V pravdě je důstojné a spravedlivé, svatý Otče, abychom ti vzdávali díky, vpravdě je spravedlivé hlásat tvou slávu (...) Tys jediné dobro a zdroj všeho života.“²⁴²

Pro Augustina je celá dialektika lidské vůle a milosti vyjádřena ve slovech: „Bůh nás vybízí, abychom měli, oč prosíme, aby nám dal.“ Chtění je naše, ale člověk má svým rozhodnutím prosit o Boží milost a přijmout ji. Jeho slavná formulace „Dej, co poroučíš“ je v tomto pojednání vyjádřena v mnoha obměnách.²⁴³

2.3.6. Vdova se má ctnostným životem zalíbit Bohu

Mezi úsilí, jak získat vdovské ctnosti a zalíbit se Bohu, staví Augustin na přední místo modlitbu. Odvolává se na slova Písma: *Bděte a modlete se, abyste neupadli do pokušení* (Mk 14,38; Lk 22,40). I v modlitbě Páně přece prosíme, *abychom nebyli vydáni pokušení* (srv. Mt 6,13). Sv. Jan Klimak ve svém „Žebříku do ráje“²⁴⁴ nazývá modlitbu pramenem ctností, pokrmem duše, výrazem naděje a odstraněním smutku. Biskup z Hippo vybízí nejen vdovy: „Modleme se, aby Bůh zachoval, cokoliv dal; co však do-

²³⁹ Srv. KARFÍKOVÁ, L. *Milost a vůle podle Augustina*, s. 248–249.

²⁴⁰ *On the Good of widowhood*, 21.

²⁴¹ KARFÍKOVÁ, L. *Milost a vůle podle Augustina*, s. 249; srv. *On the Good of widowhood*, 19.

²⁴² *Misál na každý den liturgického roku*, s. 752.

²⁴³ KARFÍKOVÁ, L. *Milost a vůle podle Augustina*, s. 247.

²⁴⁴ Jsou to pravidla pro řeholní život (Scala paradisi). Sv. Jan Klimak († 649) v nich po 30 stupních vedl duše k dokonalému životu v pokoře. Dostupné na: catholica.cz/?id=898.

sud nedal, modleme se, aby doplnil (...). Modleme se a vzdávejme chvály za to přijaté a důvěřujeme, že obdržíme, oč prosíme.²⁴⁵

Z kardinálních ctností vyvyšuje zvláště moudrost. Hovoří o ní jako o Božím daru, kterého se nelze zmocnit, ale dostáváme ji právě jenom skrze modlitbu (srv. Mdr 8,21). Často ji zmiňuje i v jiných spisech, kde ji nazývá úctou a má na mysli uctívání Boha.²⁴⁶ *Ona je pro lidi nevyčerpatelným pokladem, kdo ji získají, nakloní si Boží přátelství* (Mdr 7,17 JB). Moudrost povede vdovu i ke zdrženlivosti a ochrání ji před tímto světem. „Bez těchto dvou dober nemůžeme být spravedliví a dokonalí.“²⁴⁷ Vedení moudrostí prokážeme často i skutek lásky a můžeme „zahřát, co je studené, napravit nedokonalé, uklidnit zmatené, zbloudilé obracet a probouzet v druhém lásku“.²⁴⁸

Augustinova slova jsou stále vřelejší, prosvítá jimi osobní, zřejmě hlubší vztah k adresátce i celé její rodině. Vyzdvihuje panenství dcery Demetriady,²⁴⁹ kterou porodila, a zmiňuje, jaká dobra může zasvěcená panna svými oběťmi a modlitbami přinést celé rodině. Také moudrost, dobrota i zbožnost její tchyně, vdovy Proby, jí může být užitečná. Úvahu o tom, jak se může zalíbit Bohu, uzavírá Augustin slovy tryskajícími z hlubin jeho duše, plné lásky a oddanosti ke Kristu: „Vynaložte tedy všechno úsilí modliteb a postů, abyste se líbily krásnějšímu nad syny lidské. Spěchejte k němu, žijte s ním spojeny jedním duchem, v něm, z něho. Hledejte jeho lásku a nechejte se jím milovat. Snažte se mu zalíbit svou čistotou a krásou, kterou ani vrásky nesetrou, prozáří vaši tvář. Jako plody tohoto zbožného života budou přicházet svaté myšlenky a skutky a tím budete pomáhat rodit čistá srdce i druhých žen.“²⁵⁰

2.3.7. Vdovy mají mít rozkoše duchovní místo tělesných

Usilování o duchovní růst a opovrhování světskými radovánkami považuje Augustin za projev větší lásky. Je si přitom vědom i rizika násilného potlačení tělesných žádostí bez podpory ducha. Varuje, že se mohou obrátit jiným, stejně nebezpečným směrem. Mohou např. ovládnout člověka bezhlavou honbou za bohatstvím, lakotou či

²⁴⁵ *On the Good of widowhood*, 21.

²⁴⁶ Srv. AUGUSTIN, sv. *Katechetické spisy*. Praha: Krystal OP, 2005, s. 80.

²⁴⁷ *On the Good of widowhood*, 21.

²⁴⁸ Tamtéž, 22.

²⁴⁹ Demetrias jako mladá představitelka urozeného rodu obdržela celkem tři dopisy od vynikajících osobností církve 5. st. – Pelagia, Jeronýma a Augustina. Srv. JACOBS, A. *Writing Demetrias*, s. 722.

²⁵⁰ Srv. *On the Good of widowhood*, 23–24.

vášnivým životem v dalších neřestech.²⁵¹ Augustin dává konkrétní rady, jak může žena přispět k vlastnímu naplnění Duchem Božím. Na prvním místě uvádí modlitby, čtení (pozn.: neuvádí, zda Písma sv. či jiných duchovních spisů), recitace žalmů, rozjímání o Božím zákoně, ale i konání dobrých skutků. To vše pomůže pozvednout mysl i srdce k Bohu. Vybízí i k postu a bdění, pokud ovšem nenaruší zdraví.²⁵² Kardinál Martini označuje toto Augustinovo obětování vlastní existence Bohu za „vstup do synovského společenství s Boží láskou“.²⁵³ Odměnou za tato úsilí přichází rozkoš duchovní, která pomáhá snášet snadno všechny strasti života a naplňuje člověka láskou.

Celé své pojednání o vdovství končí Augustin opakovanou výzvou k vytrvalosti. Otevřeně hovoří o nesnadném boji proti slabostem těla, ale jako mnohem těžší vidí úsilí tento boj nevzdávat a povzbuzovat k němu i druhé. Zároveň úpěnlivě prosí o modlitbu pro sebe i celou církev a loučí se s přáním, aby Juliána setrvala v Kristově milosti.²⁵⁴

2.3.8. Závěr

Život tohoto muže bude neustále přitahovat lidi toužící jako on hledat usilovně pravdu. I po staletích jsou – nejen vdovám – blízké vnitřní boje, které lemovaly cestu k jeho teologické i lidské zralosti. Jeho obdivuhodný rozhled, vytříbená mysl i přímočará odvaha bojovat za věci Boží se odrážejí i v předloženém pojednání. „Vždyť Ty, Pane, jsi nás stvořil pro sebe a nepokojné jest srdce naše, dokud nespočine v Tobě“,²⁵⁵ je odhalením i našeho nitra.

Ve srovnání s Janem Zlatoústým hovoří Augustin více jazykem teologa než přítele. Úzkostlivě se drží Božího slova a vybízí k následování i Juliánu. Je přesvědčený, že „Slovo Boží není v ničem menší než Tělo Kristovo“.²⁵⁶ Rozjímání o slově Písma přináší pokoj a zapudí každou nejistotu v srdci. Vždyť i pro něho se stalo zdrojem štěstí v čistotě, zdrženlivosti a mírnosti.²⁵⁷ Povede každého k usebranosti, touze po modlitbě, moudrosti a ke službě Bohu. Tímto *ctnostným životem se budeme líbit Pánu a ponese me ovo-*

---

²⁵¹ Srv. tamtéž, 26.

²⁵² Srv. tamtéž, 26.

²⁵³ MARTINI, C. M. *Žena svého lidu*. Kostelní Vydří: Kna, 1999, s. 71.

²⁵⁴ Srv. *On the Good of widowhood*, 29.

²⁵⁵ AUGUSTINUS, A. *Vyznání*. 1,1, s. 10.

²⁵⁶ Srv. LUBICHOVÁ, Ch. Slovo života, In *Zpravodaj plzeňské diecéze*. Plzeň: Biskupství plzeňské, 2010, s. 9.

²⁵⁷ Srv. VONDRUŠKA, I. *Životopisy svatých*, s. 325.

ce dobrých skutků, porosteme v poznání Boha a z moci jeho božské slávy nabudeme síly k trpělivosti a radostné vytrvalosti (srv. Kol 1,10–11).

Pokud bychom v tomto spise chtěli najít jednoznačnou radu, budeme zklamáni. Augustin si je vědom jedinečnosti každé bytosti, neopakovatelné v prostoru a čase, a proto ponechává konečné rozhodnutí na nás. Přesto mohou jeho duchovně bohaté a cenné myšlenky posloužit k poznání Boží vůle s námi. Zda přijmeme zdrženlivost nebo nový sňatek, jak vyplývá z Augustinových slov, není tak důležité jako to, abychom si uchovaly čisté a nerozdělené srdce pro Boha, pro věčnost.²⁵⁸ Zná dobra vdovská i manželská, proto nemáme zapomínat, že *naše tělo je chrámem Božího Ducha, který v nás přebývá, a my už nepatříme sami sobě. Svým tělem máme oslavovat Boha* (srv. 1 Kor 6,19–20). „Svou krásu ‚královských dcer‘ máme uvnitř (srv. Ž 45,14)“ a o ni mají ženy vdané, panny i vdovy pečovat se starostlivou horlivostí a úzkostlivou myslí.²⁵⁹

S povděkem můžeme číst Augustinova slova o rozdílném údělu vdov. Zatímco se některé „přimknou celou duší k Bohu ve zbožné poníženosti a vysoké zbožnosti“²⁶⁰ a jen v Něm hledají útěchu a Jemu chtějí sloužit, jiné se odváží druhým sňatkem vytvořit nový domov pro muže i děti. Stejně jako Kristus a apoštol Pavel i Augustin se varuje přímých soudů. Sice vyzdvihuje vdovskou zdrženlivost, ale pouze připomíná Pánova slova a vyslovuje jen radu. Konečné soudy patří stejně Bohu (srv. Mt 7,1).

V tomto spise světec dlouze pojednává i o Boží milosti. Také v dnešní době se na tento velký Boží dar snadno zapomíná. Oslavujeme sebe místo Dárce, a přitom *se máme jen Jemu klanět a jeho uctívat* (srv. Mt 4,10). „Jestliže nám něco pomáhá k uchování zdrženlivosti a lásky, byť by to přicházelo skrze povzbuzování druhého člověka, je nutno to všechno připsat milosti Boha, v jehož rukou jsme.“²⁶¹ Milost pokory, bez které stěží poznáme velké Boží skutky a kterou Augustin vynikal po své konverzi, byla tak velká, že často dojímalá věřící k slzám.²⁶²

Všechny Augustinovy myšlenky, rady i citace vycházející z Písma hovoří o velké lásce Boží a vedou k tomu, jak na tuto lásku máme odpovídat. Sám k tomuto poznání dospěl dlouhou cestou.²⁶³ Nelze odhadnout, zda autorova slova vstoupí do hlubiny vdo-

---

²⁵⁸ Srv. *On the Good of widowhood*, 26.

²⁵⁹ Srv. tamtéž, 23.

²⁶⁰ Srv. tamtéž, 17.

²⁶¹ Tamtéž, 22.

²⁶² VONDRUŠKA, I. *Životopisy svatých*, s. 324.

²⁶³ Augustinovy boje o víru a poznání Boha „vrcholí“ známým zážitkem v zahradě u Alipia a hláskem, který ho vyzýval k četbě Písma. Srv. AUGUSTINUS, A. *Vyznání*, 8, 8. Dále MARROU, H., *Svatý*

viny duše a „rozhoří ji“. Zvláště v prvních letech jsou jejich pocity zmatené a nestálé. Mysl, zvláště osamocené ženy-vdovy, je pohlcena starostmi o děti, o sebe, o sociální zabezpečení rodiny. Přestože každá touží zahledět se pořádně do vlastní duše a vyznat se v tom počátečním vnitřním zmatku, mnohdy jen stěží najde malou chvíli na ztišení a setkání s Krásou a Láskou, kterou Augustin tak dlouho hledal.²⁶⁴ Můžeme pouze prosit, *přestat se bát a věřit, že Pán je s námi* (srv. Iz 40,10).

2.4. Shrnutí doby patristické

2.4.1. Úvod

Nelze hodnotit význam osobností pro lidstvo a opomenout dějové pozadí jejich života. Vytržením z kontextu doby, ve které zmínění světcí žili, jen stěží pochopíme a následně přijmeme jejich odkaz církvi i každému z nás.

Stanovit přesně začátek i konec patristické doby a církevních otců nelze.²⁶⁵ První dvě křesťanské generace nazýváme „dobou apoštolskou“ a jejich žáky a další nástupce církevními otcí.²⁶⁶ „Učením, jež je učením Kristovým, dávají církvi život.“²⁶⁷ Pojem církevní otec se částečně kryje s pojmem církevní učitel (*doctor ecclesiae*). Zvláštní postavení mezi nimi mají na Západě právě Ambrož, Augustin, Jeroným a Řehoř Veliký a na Východě Jan Zlatoústý aj., které nazýváme „velkými církevními učiteli“.²⁶⁸ Na Západě by měla patristická epocha končit někdy koncem 6. století, na Východě, kde začala expanze islámu, smrtí Jana Damašského.²⁶⁹

Augustin. Augustin a augustiniáni v českých zemích. Řím: Křesťanská akademie, 1979, s. 26–27. Zážitek ze zahrady viz Příloha č. 2.

²⁶⁴ Srv. „Pozdě jsem Tě miloval, Kráso tak stará a přece tak nová (...) Ty jsi byl uvnitř a já venku a tam jsem Tě hledal (...) Ty jsi byl se mnou, ale já jsem nebyl s Tebou.“ Srv. AUGUSTINUS, a. *Vyznání*, 10,27.

²⁶⁵ POSPÍŠIL, C.V. *Hermeneutika mystéria*. Praha: Krystal OP, 2005, s. 37.

²⁶⁶ KADLEC, J. *Dějiny katolické církve I*. Olomouc: Vydavatelství UPOL, 1993 s. 38.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 38.

²⁶⁸ Jejich význam pro teologickou vědu je veliký. Vedle Jana Zlatoústého jsou to Athanasius, Basilius a Řehoř Naziánský. Srv. tamtéž, s. 38–39. (Ambrož, nazývaný „nejřečnější z latinských otců“, si doplňoval teologické vzdělání právě čtením Basiliovyh spisů. Srv. HUŠEK, V. *Nauka o milosti u Ambrože Mil.*, s. 136.)

²⁶⁹ Asi mezi lety 650–750. Vymezení se týká určení titulu „církevní otec“. Srv. POSPÍŠIL, C. V. *Hermeneutika mystéria*, s. 40.

„Nahlédneme-li do knihovny, v níž se nacházejí díla církevních otců, velmi snadno zjistíme, že převážnou část své tvorby věnovali komentování Písma.“²⁷⁰ Často jsou to zaznamenaná kázání. Z toho vyplývá další důležitý rys těchto osobností, sepětí teologie se životem církve, jež se projevovalo jako pastorační působení mezi lidmi.²⁷¹ To se promítlo i do spirituality,²⁷² která zvláště na Východě dala vyrůst silným duchovním osobnostem.²⁷³ „Láska k chudým je v patristické literatuře velmi častý mravní námět. Není to jen sociologický požadavek, ale mnohem více: je to poslušnost k evangeliu, protože chudí jsou Kristovi i naši bratři,“ upozorňuje v jedné homilii Jan Zlatoústý.²⁷⁴

Po Konstantinově obrácení (roku 313) se církev sice těšila svobodě, ale zároveň byla připoutána k impériu.²⁷⁵ Celé 4. století je silně poznamenáno řešením sporných otázek o „osobu zakladatele církve“, Ježíše Krista. Přísně monoteistické smýšlení, převzaté z židovství, jen stěží sjednocovalo víru v Pána (Kyrios) s „tříčlennou“ křestní formulí.²⁷⁶ Teprve svolané koncily v Niceji (325) a Cařihradu (381) stanovily jasnou formuli vyznání víry.²⁷⁷ Bohužel mnoha herezím a začínajícímu napětí mezi Východem a Západem nezabránily. Snaha o upevnění víry a jednoty církve se promítá i do výše představených spisů Jana Zlatoústého, Ambrože a Augustina.

I s vědomím, že nelze překladem přetlumočit všechny odstíny a záchvěvy autorovy duše, můžeme aspoň náznakem vstoupit do jeho světa a nechat na sebe působit hloubku jeho myšlenek. Svatí Jan Zlatoústý, Ambrož i Augustin jsou v pravém slova smyslu „umělci slova“²⁷⁸ a promlouvají k nám stejně jako k vdovám doby patristické. Vždyť „každé velké dílo je studnicí, z níž tryskají proudy moudrosti a útěchy (...), nikdy nelze odčerpat božskou náplň těchto děl, stále znovu a znovu budou vstupovat do nitra člověka a vytvářet spojenectví Ducha“.²⁷⁹ S vděčností Bohu za velké otce církve

---

²⁷⁰ Tamtéž, s. 42.

²⁷¹ Srv. tamtéž, s. 42.

²⁷² Srv. tamtéž, s. 43.

²⁷³ Vedle zmíněných lze jmenovat dále, např.: Maxim Vyznavač, Evagrius Pontský, Jan Klimak, Řehoř Nysský a známá Apofthegmata. Srv. ŠPIDLÍK, T. *Spiritualita křesťanského Východu*. Řím: Křesťanská akademie, 1983, s. 21–22.

Apofthegmata jsou výroky a příběhy poustních otců, výtvar starokřesťanské monastické literatury, z nichž Atanášův „Život sv. Antonína“ je téměř bestsellerem té doby, a silně ovlivnily i dílo sv. Ambrože. „Jsou to díla, jejichž účelem je pomoci člověku na cestě ke spáse. Jsou plodem duchovní zkušenosti a modlitby.“ Srv. *Apofthegmata I*. Praha: Benediktinské opatství, 2000, s. 10, 27.

²⁷⁴ FIORES, S. de, GOFFI, T. *Slovník spirituality*, s. 341.

²⁷⁵ Srv. JEDIN, H. *Malé dějiny koncilů*. Praha: Ústřední církev nakladatelství, 1990, s. 12.

²⁷⁶ Srv. tamtéž, s. 12.

²⁷⁷ Srv. tamtéž, s. 13–18.

²⁷⁸ ŠPIDLÍK, T. In ALTRICHTER, M. *Sycení útěšná*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2010. Slova oceňující umění vyjádřit to, co poukazuje na něco vyššího, srv. s. 7.

²⁷⁹ Srv. SHAKESPEARE, W. *Sonety*. Praha: Československý spisovatel, 1976, s. 171.

můžeme i my vdovy přicházet k této studnici a nacházet pokrm pro své unavené a zraněné duše, podobně jako hledající Samařanka při setkání s Ježíšem (srv. J 4,7–26).

2.4.2. Jan Zlatoušský – zástupce vrcholné řecké patristiky

Jan v *Dopise mladé vdově* mluví řečí laskavého rádce a láskyplného duchovního otce. Jeho slova jsou plná pochopení, ohledu a něhy a hojivě působí na zraněné nitro ženy.²⁸⁰ Hélöne Marchal je označuje za nuancované.²⁸¹ Skutečně, Janova slova v tomto spise jemně a s taktem vstupují do hlubiny vdoviny duše. Nikde se ve spise nesetkáme s příkazem nebo radikálním posuzováním nějakého chybného kroku, pouze naznačuje, že „dozrál čas sbírat odvalu“.²⁸² Přitom cílevědomě, ale taktně přivádí ženu na cestu vdovské zdrženlivosti a poukazuje na slabost té, která vstoupí do druhého manželského svazku. Opakovaně připomíná, aby vdovy zachovaly úctu a lásku svému manželovi a naplnily dny touhou po setkání s ním na věčnosti.²⁸³ Chválu věčnosti vkládá do poetických a nadějných slov. Pro Jana není smrt smrtí, ale způsobem, jak se „přenést ze země do nebeského ráje“.²⁸⁴ Teskníci vdovu utěšuje a naznačuje, jak by se mohla ztišit její rozbouřená mysl a přirozená touha těla po doteku. Odvolává se přitom na apoštola Pavla a jeho rady překonávat osamělost vytrvalými modlitbami a prosbami.²⁸⁵

Poměrně dlouze se světec v tomto pojednání zabývá nebezpečím vycházejícím z ducha světa. Poukazuje na to, že hlavně bohatství a touha po něm snadno zotročí člověka a jsou velmi často zdrojem velkých svárů, nenávisti i válek, nositelem zla.²⁸⁶ Od toho všeho chce svou milou přítelkyni ochránit. Vybízí ji, aby všechny starosti o majetek, který doposud užívala a přinášel jí potěšení, „poslala do nebe a zpřetrhala všechna pouta se světem. Tím může už zde na zemi zažít odlesk nebeského způsobu žití.“²⁸⁷ Obavy o budoucnost má odevzdat Bohu, který ví nejlépe, co potřebujeme. Jedinou sta-

---

²⁸⁰ Srv. *Letter to a young widow*, 1.

²⁸¹ MARCHAL, H. *Vdova – vdovství*. In *Studijní texty ze spirituální teologie I*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roam; Olomouc: Centrum Aletti, 2003, s. 44.

²⁸² Srv. *Letter to a young widow*, kap. 1.

²⁸³ Srv. tamtéž, 3.

²⁸⁴ Tamtéž, 3.

²⁸⁵ Srv. tamtéž, 2.

²⁸⁶ Tamtéž, 6,7.

²⁸⁷ Srv. tamtéž, 6.

rostí se má stát hledání Božího království (srv. Mt 6,31–34). Takto si uchová duši neporušenou a nerozdělenou a neublíží jí „osobně ani vládce temnot“ (srv. Mt 18,18).²⁸⁸

Ve starozákonní době patřily vdovy k těm nejzranitelnějším.²⁸⁹ Teprve s příchodem Božího Syna se tento tvrdý zákon proměňuje v Boží milosrdenství. A o něm Jan hovoří. Je třeba ocenit jeho snahu o povznesení vdovského stavu. Vytrhává ho ze starozákonního odsouzení a opovržení a vrací mu pravou úctu. Chce ženě ukázat, že „jméno vdova není titul neštěstí, ale největší cti a důstojnosti. Vždyť vdovy jsou jako neopevněné město, vystavené útokům mnoha nepřátel, toužícím po jejich majetku nebo čistotě.“²⁹⁰ Odolat jim je i v dnešní době někdy nad lidské síly. Má-li být vdova vedle běžných starostí zároveň rozdávat a milující matkou svým osiřelým dětem, neobejde se bez pomoci druhého člověka. Pro vdovu v tomto pojednání to byla Janova podaná ruka, kterou jí nabídl k povstání ze smutku a strachu do radostnějších dnů. Jeho velkodušné gesto může být příkladem dnešním lidem v pastorační službě.

Tento veliký církevní učitel Východu znal smysl utrpení. Zažil je ve svém životě a dobře věděl, že „protivenství nás probouzejí z otupělosti a nezájmu o náboženské věci. Kdo se má příliš dlouho dobře, zapomíná na Boha, cítí se dobře v tom světě, ve kterém je, a po ničem jiném netouží. Ani sám nechce být lepší.“²⁹¹ Jan hovoří dokonce o radosti z utrpení. „Jsou totiž znamením, že jsme povoláni ke spáse a že jsme syny Božími. Lidé v nás začínají poznávat obraz Krista.“²⁹² Skrze utrpení, s pokorou přijaté, vidí Jan přítomnost Ducha v člověku, který se právem může nazývat „člověkem duchovním“.²⁹³

Chceme-li touto prací hovořit o spiritualitě vdov, Jan ukazuje bezpečnou cestu k ní. Jeho život i tento spis je pro nás inspirací, jak „dýchat oběma plícemi“,²⁹⁴ jak spojit tu biblickou Martu a Marii v nás.

---

²⁸⁸ Známa homilie sv. Jana Zlatoústého má název „Nikdo nemůže ublížit člověku, leda on sám sobě“. ŠPIDLÍK, T. *Prameny světla*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2005, s. 67.

²⁸⁹ Přestože Zákon vyzýval k zastání se sirotků a vdov, jejich stav byl považován za symbol velikého ponížení (srv. Gn 38,8; Iz 54,4.6). Vdova byla postavena naroveň zapuzeným, zneuctěným nebo prostitutkám a knězi nebylo dovoleno, aby si ji vzal za ženu (srv. Lv 21,10–14).

²⁹⁰ *The letter to a young widow*, 2.

²⁹¹ ŠPIDLÍK, T. *Prameny světla*, s. 261.

²⁹² Tamtéž, s. 262.

²⁹³ Srv. ŠPIDLÍK, T. *Spiritualita křesťanského Východu*, s. 42.

²⁹⁴ „Dýchat oběma plícemi“ zůstává odkazem kard. Špidlíka zvláště v této materií přeplněné době. Srv. OLIVA, O. Od „východní plíce“ se máme co učit. *Katolický týdeník*, č. 44/2011, s. 3.

2.4.3. Svatý Ambrož, biskup milánský – nejstarší velký církevní otec latinské patristiky

Spolu s Augustinem i Janem jsou myšlenky tohoto světce citovány v několika církevních dokumentech²⁹⁵ i dílech duchovních a teologických spisovatelů. Přestože si bohoslovecké vzdělání doplňoval až po biskupském svěcení, přijal od Boha dar moudrosti a rozumu.²⁹⁶ Právě proto byl vyhledávaným kazatelem i osobním rádcem širokému okolí. Dochované listy jsou jednak rázu úředního, ale i důvěrného a „ukazují nám ušlechtilou povahu, učenost, zbožnost a horlivou činnost, jakožto i velikou vážnost sv. Ambrože“.²⁹⁷ „Byl dobrým pastýřem; plakával nad hříšníky tak pohnutě, že i zatvrzelí se polepšili. Byl nazýván otec chudých, nikdo od něj neodešel bez pomoci a útěchy. Vzděláním právník dokázal vymoci milost odsouzeným, ujímal se utlačovaných a rád vykupoval zajatce z otroctví.“²⁹⁸

V pojednání *O vdovách* vystupuje Ambrož jako praktický duchovní učitel. Jeho projev je vstřícný, pareneticky²⁹⁹ zaměřený. Tam, kde je třeba hájit církevní nařízení, spíše nabádá, kde je třeba povzbudit, neváhá laskavě, ale otevřeně hovořit o problémech člověka. Varuje se teoretických úvah, spíše na konkrétních postavách Písma i životě žen tehdejší doby názorně ukazuje, jakých ctností a zásluh lze s vírou v Boha dosáhnout. Sám obdivuje sílu Debóry, statečnost Judit, odvahu Noemi, pokoru i hlubokou důvěru Zuzany, Anny i Panny Marie.

„Písmo nás učí, jak veliká milost je dána skrze jednotu a jak velký je dar božského požehnání vdovám.“³⁰⁰ Podobně jako Augustin se sice přiklání k vdovskému stavu, ve kterém vidí větší zásluhy pro Boha, ale ví, že církev přijímá všechny lidi s otevřenou náručí, ať je to panna, vdaná nebo vdova. Společenství věřících je přece *Tělem Kristovým, kde trpí-li jeden úd, trpí celé Tělo* (srv. 1 Kor 12,26–27). Proto vede vdovu více k duchovnímu životu, to znamená zaslíbení a službě Bohu, která má široké pole působnosti, tak jako láska má tisíce podob. „Nehlásá své vlastní předpisy, ale božské učení.“³⁰¹ Nemluví o věčnosti, spíše se snaží přivést vdovu k životu hodnému úcty a dobré pověsti už zde na zemi. „Každý má dostatek ochrany, jestliže jeho duše nepostrádá od-

²⁹⁵ Např.: *Dei verbum* 25, *Deus caritas est* 23, KKC, kán. 1025, odst. 2, 1225, 1375, odst. 3, 1383, odst. 1.

²⁹⁶ Tím, jak hodnotí účinky biřmování, jasně dokazuje, čím je obdarován. Srv. KKC, kán. 1303, odst. 3.

²⁹⁷ SAMSOUR, J. *Základy patrologie*, s. 182.

²⁹⁸ Srv. VONDRUŠKA, I. *Životopisy svatých*, s. 318. Na vykopení z otroctví neváhal věnovat i zlaté a stříbrné kostelní nádoby.

²⁹⁹ Srv. SAMSOUR, J. *Základy patrologie*, s. 180.

³⁰⁰ *The treatise concerning Widows*, 21.

³⁰¹ Tamtéž, 23.

vahy. Zármutek po manželovi, držení očí na uzdě, bdění nad nevázaností, která zraňuje duši, a odvrácení se od parádění je dobrým strážcem čistoty. Vina nemůže vstoupit tam, kde nechybí bdělá pozornost.³⁰²

Ambrož je osobností nejen historicky významnou, ale i lidsky velikou. Svou oddanost službě církvi doplnil a zkvalitnil křesťanskými ctnostmi.³⁰³ Jeho život oslovuje každého člověka dnešní doby, ukazuje na cestu vedoucí bezpečně do náruče Boží. *Boha nikdo nikdy neviděl. Jednorozený Syn, který je v Otcově náruči, nám o něm podal zprávu* (J 1,18). A pokračuje, *cokoliv jste udělali jednomu z těch maličkých, mně jste udělali* (srv. Mt 25,40). Podobně i sv. Jan od Kříže ve svém *Výstupu na horu Karmel* často opakuje, že není třeba hledat pravdu o svém životě, svou identitu, kdekoli jinde mimo Písmo a Slovo v něm. „V tom jediném Slově nám řekl Bůh všechno najednou a nic víc k nám tedy už promlouvat nemusí.“³⁰⁴

2.4.4. Augustin Aurelius – největší otec latinské patristiky

Víru, kterou byl Jan Zlatoústý bohatě obdarován, přirozeně ji žil a snažil se předávat ve svých spisech a dopisech i z vyhnanství, se snažil Augustin uchopit studiem, četbou děl velkých filozofů a hlavně rozjímáním Písma.³⁰⁵ Stal se mužem vysoce vzdělaným, leč byl „svázán okovy ctižádosti a smyslnosti“.³⁰⁶ Teprve později poznal, že Bůh nedává poznat svá tajemství moudrým a rozumným tohoto světa, ale zjevuje je maličkým a pokorným (srv. Lk 10,21).³⁰⁷ Po konverzi radikálně odložil vše světské³⁰⁸ a celou svou bytostí hledal a našel Boha. Nic nedělal polovičatě, ale celým srdcem, stejně jako apoštol Pavel se *oddal Kristu, takže už nežil on, ale Kristus v něm* (srv. Gal 1,20), *neznal už nic jiného, jen ukřižovaného Krista* (srv. 1 Kor 2,2).

Zatímco na Východě je spiritualita úzce spojena s teologií, západní otcové staví spíše na intelektuálním vnímání Boha a jeho tajemství. Tento rozdíl se promítá i do spisu *O dobru vdovství*. Jako vynikající rétor³⁰⁹ dokázal Augustin vyjádřit a sdělit potřebné

---

³⁰² Tamtéž, 51. kap.

³⁰³ Srv. *Slovník starokřesťanské literatury*, s. 15.

³⁰⁴ STINISSEN, W., *Putování k pravdě*. Kostelní Vydří: Kna, 2007, s. 10–11.

³⁰⁵ Srv. VONDRUŠKA, I. *Životopisy svatých*, s. 323.

³⁰⁶ Tamtéž, s. 324.

³⁰⁷ Srv. tamtéž, s. 324.

³⁰⁸ Srv. AUGUSTINUS, A. *Vyznání*, 8,12, s. 258.

³⁰⁹ Augustin odešel do Kartága studovat rétoriku už v 17 letech a v roce 384 ji začal v Miláně vyučovat. Srv. KRAFT, H. *Slovník starokřesťanské literatury*, s. 38.

Boží pravdy a usiloval o čistotu života a víry. Mluví o vnitřních zápasech s intimním nádechem, ale přesto otevřeně,³¹⁰ dokáže vystihnout a pojmenovat téměř vše, čím vdova žije. Tento dar je pro čtenáře velkým svědectvím a posilou.

Augustin se nebojí hlásat otevřeně poznané Boží pravdy. V přímočaré obhajobě proti heretikům prohlašuje nové manželství za přípustné a nebrání ani dalším. Vždyť žena může být ctnostná stejně tak v manželství jako při vdovské zdrženlivosti, kdy žije pouze pro Krista. Přesto vidí Augustin vyšší dobro a ušlechtilost ve vdovské zdrženlivosti³¹¹ a k této výzvě se opakovaně v celém pojednání vrací; *vdovy mají zůstat tak* (srv. 1 Kor 7,39–40). Svatost je podle něj život spravedlivého a láskyplného člověka, který se ve službě církvi a lidem „zalíbí Bohu krásou čistoty srdce“.³¹² V apoštolském Krédu bylo společenství svatých vyjádřeno archaickým výrazem „obcování“³¹³. Právě toto má Augustin zřejmě na mysli, když vdovy vybízí, aby tělesné rozkoše vyměnily za duchovní. Ve společenství (communio) s celou církví, které zahrnuje i zemřelé,³¹⁴ přijímá vdova skrze svátosti milosti, různá charismata a zakouší lásku,³¹⁵ protože „ve společenství svatých *nikdo z nás nežije sám sobě, ani neumírá sám sobě*“ (Řím 14,7). Dále cituje i apoštola Pavla, který říká: „*Vdova, která žije v rozkoších, je zaživa mrtvá* (srv. 1 Tim 5,6), a k tomu dodává, že v církvi, ve službě lidem, v modlitbách a rozjímání o Božím zákoně všichni *vytrváme snadněji až do konce a budeme spaseni* (srv. Mt 10,22). *Ví, že jen Bůh dá pokoj, který svět nemůže nikdy dát* (srv. J 14,27). „Co se ti přihodí, jako dobré přijmeš, věda, že bez Boha se nic neděje.“³¹⁶

Světec byl nazván „učitelem pokory“.³¹⁷ Velmi dobře znal lidskou slabost a potřebu Boží milosti, proto tak neúnavně bojoval proti všemu, co tuto milost popíralo. K tomu dodává: „Celý Kristův život na zemi, který vzal na sebe, byl pro lidi mravní školou, ve které vyložil především svou pokoru k následování.“³¹⁸ Zatímco jeho *Vyznání* jsou dlouhou pokornou modlitbou, celá první část pojednání *O dobru* (přednosti)

³¹⁰ Srv. AUGUSTINUS, A. *Vyznání*, 2,1–2, s. 45–48.

³¹¹ Srv. *On the Good of widowhood*, 7; srv. KRAFT, H. *Slovník starokřesťanské literatury*, s. 49.

³¹² Srv. *On the Good of widowhood*, 24.

³¹³ Srv. CIC (předmětný rejstřík, s. 775); Krédo, s. 61

³¹⁴ Srv. tamtéž, kán. 958.

³¹⁵ Srv. tamtéž, kán. 953.

³¹⁶ Didaché neboli „*Učení Páně, hlášané národům dvanácti apoštolů*“, 3,10. Dostupné na: revue.theofil.cz; <http://www.volny.cz/gabriel.fiala/didache.htm>.

³¹⁷ ŠPIDLÍK, T. *Prameny světla*, s. 250.

³¹⁸ Tamtéž, s. 251.

vдовství je spíše naukou o mravním způsobu života vdov.³¹⁹ Ve srovnání s konejšivou a otcovskou promluvou sv. Jana může nicméně vnímavý čtenář ve spise nacházet pouze to morální poučení a bude postrádat „teplé lidské slovo“. Slovo, které se stalo Tělem (J 1,14) a ve kterém nám Bůh dal sám sebe (co víc si můžeme přát), které je nesmírnou láskou (1 J 4,16) a přichází k nám i skrze slovo jiného člověka. Toto pohazení náhle ovdovělá žena, bojující nejen se svou tělesností, zoufale potřebuje. *Jak často úpěnlivě volá k Bohu, kéž jí dopřeje sluchu, její ruka se vzpíná bez únavy, nedá se utěšit její duše. Beze spánku drží její oči, je zmatena, neschopná slova* (srv. Ž 77).

Můžeme připomenout i skutečnost, komu byla slova spisu adresována. Zatímco bohatá a urozená Juliána neprožívala strasti sociálních nejistot, dnešní zejména osamocené vdovy jsou jimi často pohlcovány. Všichni jsme dětmi Božími, ale i Adamovými a do této roviny může vstoupit a oslovit nás pouze prožitek, zkušenost doteku Boží lásky. Nabídnout těmto ženám vhodnou a potřebnou pomoc vidím právě jako jednu z priorit pastorace církve. Jinak pro ně zůstane „Bůh na míle vzdálen, evangelium jen starý dokument, církev jako organizace a křesťan otrokem morálky“.³²⁰

2.4.5. Exkurz

Naučit se dát Bohu první místo ve svém životě, poznávat a učit se milovat Ježíše Krista je podle všech světců jediná cesta k obyčejnému lidskému štěstí. *Odložit dřívější způsob života, staré lidství, které hyne klamnými vášněmi (...), a obléci nové lidství, stvořené k Božímu obrazu, ve spravedlnosti a svatosti pravdy* (Ef 4,22,24). To by mohl být „návod“ na smysluplný život nejen ovdovělých žen. Bůh, který nemá jiné ruce, úsměv, dlaň než právě ty naše a žije ve své církvi, čeká jen na naše pozvání. Pozvání těch, kteří dávají i přijímají. Teprve s Ním, s Jeho Duchem, je evangelium pramenem života, církev vyzařuje světlo Trojice, vzkříšený Ježíš je přítomen a liturgie je připomínkou a očekáváním.³²¹

---

³¹⁹ Spis byl napsán roku 414, zatímco *Vyznání* kolem roku 400. Srv. KRAFT, H. *Slovník starokřesťanské literatury*, s. 49.

³²⁰ STINISSEN, W. *Putování k pravdě*, s. 18.

³²¹ „Z homilie pravoslavného biskupa“, srv. tamtéž, s. 18.

3. Vdovy v dnešním světě

Slávou Boží je lidská bytost, která je plně živá.
(Sv. Ireneus 2. st)

3.1. Letmý pohled na postavení vdov v jiných údobích církve

Postavení vdov a jejich životní úděly se proměňovaly podle zeměpisné polohy, politické a zejména náboženské situace. Opovržení starozákonních žen vystřídala s Ježíšovým příchodem Boží přízeň. *On přišel, aby byl přítel celníků a hříšníků* (srv. Mt 11,18) a *pomáhal všem nemocným na těle i duchu* (srv. Mk 2,17). Leč spirála dějin je stále v pohybu. Morava 9. stol. nebyla vdovám nijak nakloněna. Pokud sloužily v církvi, nesměly se znovu vdát a porušením zákona byly ze služeb církve propuštěny. Právní režim tehdejší doby je sice nezařadil mezi cizoložnice jako panny, ale mezi neřestné otrokyně.³²²

Ke konci 12. a v 13. století se začaly panny a vdovy sdružovat do hnutí bekyň, oddaných zbožnosti a konání dobrých skutků. Zemí původu byla Belgie, později se společenství rozšířilo i do Nizozemí, Německa, Švýcarska, Francie i západních slovanských zemí.³²³ K milosrdenství projevovanému starým, nemocným a odloženým dětem a výzdobě kostelů patřila i poslušnost duchovenstvu. Dodnes, ponejvíce v Belgii, se zachovaly jejich begináže.

Sv. Ignác z Loyoly (1491–1556) dal své řeholníky k dispozici papeži, aby pomáhali šířit víru v dalekých pohanských zemích. Tento způsob šíření Božího slova dostal název misie.³²⁴ Pro úspěšnost náročné evangelizace založil Congregacio de propaganda da fide, zvanou Propaganda, která měla po všech stránkách zaručovat dobrou misijní činnost.³²⁵ Ke klidnému soužití domorodců a Evropanů byly zřizovány redukce a v nich mimo kostel, dílny, koleje aj. také domy pro vdovy a sirotky.³²⁶ Konkrétní pomoc těm nejhudším byla příkladná.

³²² Srv. HAVLÍKOVÁ, L. Žena a manželství ve slovanském prostředí 9. st., *Synergie*, 2009/2, s. 24.

³²³ Podle některých zdrojů bylo v r. 1905 v Belgii téměř 1000 bekyň a poslední zemřela roku 2008 ve věku 88 let. Mezi nimi vynikla např. Juliana z Lutychu († 1258) a Mechtilda Magdeburská († 1288?). Srv. VONDRUŠKA, I. *Životopisy svatých*, s. 425, 141. Dostupné na: www.revue.theofil.cz.

³²⁴ KADLEC, J., *Dějiny církve III*, s. 390.

³²⁵ Propagandu založil papež Řehoř XV. v roce 1622. Srv. tamtéž, s. 390.

³²⁶ Redukce byly uzavřené osady, kde se domorodci vzdělávali a byli chráněni, založili je františkáni, později jezuité. Srv. tamtéž, s. 397–398.

Nezabezpečené staré a chudé vdovy se jen stěží zařadily do společnosti. Jevily se „jako přebytečné a sociálně nápadné“, závislé na podpoře, což zvyšovalo nátlak na jejich psychiku. Vdovci dávali přednost většinou mladším ženám. „Na nebezpečnou a nejistou situaci těchto žen ukazuje i to, že z čarodějnictví byly podezřívány především ony.“³²⁷ Počet vdov vzhledem k mužům byl až trojnásobně vyšší.³²⁸

S proměnou pohledu společnosti na vdovy se odvíjí i jejich hmotné zabezpečení. V některých dobách byly vdovy odsouzené k žebrání, jindy naproti tomu byly ženy manželem po všech stránkách výborně zaopatřeny. Většinou se jednalo o notářskou smlouvu, kterou manžel zajistil manželku na celou dobu jejího vdovství. „Manžel tak pokračoval v plnění svých povinností podle zákona i po své smrti. Zanikala novým sňatkem nebo smrtí ženy.“³²⁹

3.2. Postavení člověka v dnešním světě

Lidstvo dnes žije v novém údobí dějin, kdy se do celého světa postupně šíří hluboké a rychlé změny. Tyto změny však působí zpětně na člověka, ovlivňují jeho mysl i úsudky, což se promítá do jeho vztahu k druhým lidem i věcem (srv. GS 4). Vyvolávají radost i smutek, naději i úzkost, zvláště strádajících, a připodobňují je ke Kristovým učedníkům (srv. GS 1). Člověk je „ohrožen soukolím funkcionalizované civilizace a je soustavně odcizován svému pravému já.“³³⁰ Jedině odpor a askeze v novodobém smyslu mohou uzdravit a znovu naplnit duši člověka.³³¹ K tomu má sloužit návrat do ticha, abychom mohli znovu a hlouběji pociťovat smysl své existence,³³² uvědomovat si svoji pravou identitu. Dnešní doba hluboce zasáhla i ženu v její podstatě.

---

³²⁷ WUNDER, H., Vdovy. *Souvislosti* 1997/4, s. 35–36.

³²⁸ Srv. tamtéž, s. 35. Wunder píše sice o německém prostředí, ale ČSÚ uvádí počet 628 tis. žen na 119.tis. mužů v seniorském věku v roce 2010. Srv. WILKOVÁ, S. Ztracená generace, *Magazín MF*, s. 26.

³²⁹ OTTO, J. *Ottův slovník naučný*. Praha: J. Otto, 1907. Díl 26, pojem *vdovský plat*, s. 485.

³³⁰ BODAMER, J. *Der Mensch ohne Ich*. Freiburg: Heider Verlag 1958, s. 66.

³³¹ Srv. tamtéž, s. 67–69. Odpořem rozumí autor radikální zřeknutí se všech rozptylujících civilizačních prostředků, vyvolávajících pouze vzruchy, a volá k návratu k sobě v tichu přírody a domova.

³³² Srv. tamtéž, s. 70.

3.2.1. Postavení žen a vdov dnešní doby

Ženství není záležitostí nějakého návodu, ale bylo nám darováno samotným Bohem. Jeho sídlem je srdce; mocné i něžné, divoké i tiché, rozhodné i bojácné, vždy toužící po pravdě, po lásce. „Je klíčem k tomu, kým jsme.“³³³ „Tvoří střed osobnosti a bod, v němž se setkáváme se samým pramenem života.“³³⁴ Bohužel vlivem doby je člověk zbaven středu své osobnosti a stává se stále více vězněm vnějšího světa. Jednota a harmonie srdce (místo, kde se setkáváme s Bohem) a hlavy (smyslového a rozumového poznání) je narušena.³³⁵

Dalším negativním dopadem je narušení pravého poslání ženy – bytí matkou a manželkou. V hektické společnosti je postavena buď do role „všezvládající služebnice“ rodiny, nebo naopak vysoce emancipované, po úspěchu toužící podnikatelky. V obou rolích je to útěk od sebe a příklon ke světu, způsob, jak zavřít své srdce Boží lásce, která nás neustále obklopuje³³⁶ a ke které je každý určen a povolán (FC 11). Tento trend hluboce zasahuje i postavení dnešních vdov. Ve společnosti se udržují formy pokořující diskriminace osamocených žen (rozvedené, vdovy, svobodné matky), které prohlubují pocit jejich osamění; ten je jedním z nejbolestivějších syndromů této doby (srv. FC 24). Nad touto situací vyjádřili i synodální otcové hluboké zneklidnění a sám papež Jan Pavel II. se s obdivuhodnou pokorou obrací ke sloužícím: „Snažně prosím všechny, aby se zvláštní pastorační usilovněji a cílevědoměji přičinili o odstranění této diskriminace“ (FC 24), aby každý v sobě nesl obraz Boha. „Právě ženy osvícené duchem evangelia mohou pomoci lidstvu ohroženému úpadkem“ (MD 1). Žena je ve společném lidství „druhé já“ (zastupuje všechny Evy od počátku lidstva) a je obdarována schopností vytvářet a upevňovat jednotu, vyzařovat lásku (srv. MD 2,3).

3.2.2. Pomoc církve vdovám

Vdova je symbolem církve zkoušené. „Bůh ji obdaroval a ten, který jí byl dán, aby stál po jejím boku a byl jí oporou, ten, se kterým byla jedním člověkem, jí byl vzat. Její víra byla vystavena zkoušce, vždyť se setkala se smrtí tváří v tvář.“³³⁷

³³³ ELDREDGE, J. a S. *Úchvatná*. Praha: Návrat domů, 2010, s. 4–11.

³³⁴ STINISSEN, W. *Křesťanská hlubinná meditace*. Kostelní Vydří: Kna, 2007, s. 126.

³³⁵ Tamtéž, s. 12.

³³⁶ TORINGTON, D. *Vnitřní život*. Kostelní Vydří: Kna, 2001, s. 70.

³³⁷ CINCIALOVÁ, L. Žena vdova – symbol církve zkoušené, in *Rodinný život*, 4/2007, s. 30.

Mimo prohlášení v některých dokumentech církve, vyzývajících k zastání se ovdovělých žen, a drobných, spíše osobních pomocí se u nás vdovám zatím věnuje malá pozornost. Lze vyzvednout finanční výpomoc Charity,³³⁸ příspěvky místních duchovních správců a jako „první vlašťovky“ se nedávno uskutečnily přednášky³³⁹ a několik exercicií pro pozůstalé. Odkaz apoštola Pavla (1 Tim 5,3) není u nás určitě naplňován, přestože právě ony tvoří velmi početnou skupinu žen v našich kostelech.

Stav panen a poustevnický život laiků je v západní církvi již právně a liturgicky vymezen, zatímco stav zasvěcení vdov doposud ne. Mimořádnou pozornost si proto zaslouží snaha o obnovu ordo vdov v plzeňské diecézi. Mons. František Radovský, biskup, a P. Vojtěch Kohut, OCD vypracovali dokumenty, které stanovují, jak by měla vypadat formace a život zasvěcených vdov. „Jedná se zejména o Dekret o zřízení stavu zasvěcených vdov, Dar zasvěceného vdovství (Teologicko duchovní směrnice), Statut zasvěcených vdov, Obřad zasvěcení a Formační řád. S pomocí těchto dokumentů byl znovu zřízen biskupem Fr. Radkovským pro plzeňskou diecézi ad experimentum (na zkoušku) stav zasvěcených vdov (ordo viduarum) do té doby, než se podaří dosáhnout jeho definitivního schválení od příslušných vatikánských kongregací.“³⁴⁰ Vdova zasvěcená Bohu ve světě bere na sebe závazek života podle evangelijních rad v místní církvi, jak tomu bylo už ve starověku, proto skládá svůj slib do rukou biskupa.³⁴¹

„Zasvěcené vdovství může být chápáno jako prodloužení svátosti manželství, jež vdova prožívá jako paschátní tajemství smrti a vzkříšení.“³⁴² Podoby tohoto zasvěcení se různí. Některé se přikloní k individuální službě, jiné se přidávají k různým společenstvím. Mezi ně patří i „Fraternita Naší Paní od Vzkříšení“³⁴³, působící v Indii, Evropě a Africe a přijímající vdovy mladší 50 let. Vzdálenosti mezi sebou překlenují pravidelnou korespondencí. Starší ženy přijímá „Společenství prorokyně Anny“ s podobnou spiritualitou. „Institut svaté Františky Římské“ je sekulární vdovský institut. Pro všechny druhy formace zasvěcení je společným jmenovatelem věrnost: Bohu, sobě samé a zemřelému manželovi.³⁴⁴

---

³³⁸ Jedná se o farní nebo oblastní charity s řídicím centrem arcidiecéze v Olomouci nebo Praze. Dostupné na: www.acho.charita.cz. Studentům pomáhá i nadační fond Adiuvere. Dostupné na: www.ado.cz.

³³⁹ Srv. uskutečněné Setkání pro ovdovělé ze dne 12. 11. 2011. Dostupné na: www.rodinnyzivot.cz.

³⁴⁰ Srv. ŘÍHOVÁ, V. Ohlédnutí. In *Farní věstník*, Plzeň 2009, s. 22. Viz Příloha č. 3.

³⁴¹ Srv. tamtéž, s. 22.

³⁴² Srv. MARCHAL, H., *Vdovství – vdova*, s. 49.

³⁴³ Adresa společenství: 39, rue Gay-Lussac, 75005 Paris. Tamtéž, s. 49.

³⁴⁴ Srv. tamtéž, s. 49.

Kromě zasvěceného způsobu života se vdovy sdružují v různých hnutích nebo organizacích, pomáhají si, společně se modlí a vykonávají apoštolát. Ve Francii bylo založeno hnutí „Naděje pro život“, začleněné do programu rodin.³⁴⁵ V některých západních zemích Evropy se církev věnuje vdovám formou návštěv a nabídnuté konkrétní pomoci. Společně řeší všechny ekonomické, sociální, legislativní, zdravotní i jiné osobní potřeby těchto žen. Speciálně pro nemocné, ovdovělé a osamělé lidi vysílají rozhlasové programy a pořádají pravidelná setkávání.³⁴⁶ Pro naši církev i společnost to může být další námět na možný projev lásky k těmto potřebným. Žádný člověk nikdy neví, kdy bude podobnou pomoc potřebovat sám.

3.3. Údobí ovdovělé ženy

„Smrt je okamžik, ve kterém každý z nás vplyne do velkého životního proudu, z kterého kdysi vzešel. Tento návrat není rozplynutím v anonymitě, ale vzestupem v osobním životě, není návratem k jakési praenergii, ale překročením sebe sama v lásce; není to sestup do bezčasu, ale vstup do věčnosti (...) Každý z nás je nesen celkovou linií svých předků a je jaksí ‚složen‘ z jejich životů, z jejich nesmrtelné existence (...). ‚Onen svět‘ je uvnitř tohoto světa, je zde. (...) Nynější lidstvo není nic jiného než souhrn celkového lidstva, které kdy žilo. Neseme v sobě tuto skutečnou, ale skrytou přítomnost všech lidí od počátku lidstva, které žije, působením lásky, skutečným vnitřním spojením obou v pravém ryzím svazku života a smrti.“³⁴⁷

3.3.1. Nechat srdce plakat

Jan Zlatoústý píše své přítelkyni vdově, aby se nebála plakat, protože „slzy patří ke truchlení, ale nesmějí ještě více jít rány“.³⁴⁸ I sv. Ambrož zmiňuje spasitelné slzy, které jsou odrazem smutku v mysli.³⁴⁹ City jsou také Božím darem a důkazem, že naše srdce není kamenné (srv. Ez 36,26). Vždyť i Ježíš plakal (Lk 19,41–44) a nebál se pro-

---

³⁴⁵ Srv. tamtéž, s. 47.

³⁴⁶ Srv. Corrie van Oostrom, Molenland, Holand. Osobní e-mail autorovi dipl. práce, z 15. 4. 2011. Souhlas ke sdělení obsahu poskytnut v dopise.

³⁴⁷ BOULAD, H. *Dimenze lásky*. Kostelní Vydří: Kna, 1995, s. 31–32.

³⁴⁸ *Dopis mladé vdově*, 1.

³⁴⁹ Srv. *The treatise concerning Widows*, 36.

jevit lítost nad zástupy lidí a trpícími (srv. Mt 9,35–38; Lk 7,11–17). Také jiná místa v Písmu nám hovoří o smutku a slzách provázejících lidské strasti. Snad nejvýstižněji hovoří o utrpení starozákonní kniha Jób, který *měl tvář opuchlou od pláče, na jeho víčka padlo šero smrti, ač násilí na jeho rukou nelpělo a jeho modlitba byla ryzí* (srv. Jb 16,16). Přesto s pokorou přiznal, že Bůh *může všechno a na nás je přijímat od Boha nejen dobro, ale i zlo*, které dopustí (srv. Jb 3,10). Teprve když Jób spatřil „Pána vod i hvězd“ vlastním okem, pochopil, *jak jsme v nekonečnu bytí bezvýznamní* (srv. Jb 40,4), ale nekonečně milováni. Když Bůh něco bere, bohatě vynahrazuje prožitou bolest (srv. Jb 42,10–17). Také *Chána se v hořkosti duše modlila k Hospodinu, usedavě plakala a doznala, že je žena velmi zarmoucená* (srv. 1 Sam 1,10; 15).

Současná psychologie opakovaně zdůrazňuje, jak nebezpečné je své city potlačovat. „Plné a svobodné zakoušení a vyjádření všech našich pocitů je nezbytné pro osobní mír a smysluplné vztahy.“³⁵⁰ Oplakání všech důležitých ztrát, píše odborníci, je životně důležité. Jestliže je totiž potlačíme a „nenecháme tu velikou bolest bolet“,³⁵¹ nahromadí se v nás „v podobě hněvu, napětí, lítosti a výčitek. Toto vše musí ven.“³⁵² „Proplakat celou noc je pro truchlícího lékem nad léky. Umožňuje mu nejen ‚ventilaci‘ vnitřního napětí a negativních emocí, ale dává mu možnost dospět k novému pohledu na celou situaci.“³⁵³

3.3.2. Přijmout Boží záměr s námi

Všechno má určenou chvíli a veškeré dění pod nebem svůj čas (Kaz 3,1). I naše slzy ustanou, city se zklidní a přijde na řadu rozum, který nám pomůže, abychom přijaly své vdovství. Často je to dlouhé a náročné údobí, vyžaduje vnitřní kázeň a sílu, ale nejvíce pomoc druhého člověka. Jedině Maria je pro nás tou nejlepší učitelkou. „Svým Fiat proneseným ve víře, se mohlo v ní a skrze ni začít naplňovat tajemství naší spásy. Vyjádřila jím naprostou oddanost Bohu a jeho záměrům a svým postojem se osvědčila na osobní cestě temné, holé víry, na níž nás předešla.“³⁵⁴

Radujte se s radujícími, plačte s plačícími, mějte porozumění jeden pro druhého (Řím 12,15–16). Pomoc společenství je nesmírně důležitá a *každý, kdo nese druhému*

³⁵⁰ POWELL, J. *Naplno člověkem*, s. 8.

³⁵¹ TROBISCHOVÁ, I. *Učím se žít sama*. Olomouc: Centrum pro rodinný život, 1995, s. 18.

³⁵² HEMFELT, R., MINIRTH, F., MEIER, P. *Závislosti srdce*, s. 238.

³⁵³ KŘIVOHLAVÝ, J. *Mít pro co žít*. Praha: Návrat domů, 1994, s. 82.

³⁵⁴ KODET, V. *Marta a Marie trochu jinak*. Kostelní Vydří: Kna, 2007, s. 123.

jeho břemeno, naplňuje Kristův zákon (srv. Gal 6,2). Jsem bohatý, mohu-li říct: „Nádherné lidi mi do cesty posíláš, Pane. Tváře vyvržené pohyby ducha, propálené krásou vystalou (...). Ostrůvky nebes se v jedno srdce spojily: zůstávám pokojně šťastný a zpívám.“³⁵⁵

„Jsme s Tebou, jako i Bůh je s tebou a On má pro vás obě cesty, jak z toho, a především cestu, která má cíl.“³⁵⁶ Skutečně, „někdy stačí pár konejšivých slov, milý úsměv, aby smutná duše pookřála“.³⁵⁷ Toto pohlázení duše nás přivede k zastavení a zamyšlení. Nemyslí se tím vyčerpávající analýza prožité události, ale uvědomění si a konečné přijetí této situace. Jako v Ježíšově podobenství o ochrnutém a jeho čtyřech samaritánech je potřeba přijmout „nosítka“ a nechat se „spustit k Ježíšovým nohám“ (srv. Mk 2,1–12).³⁵⁸ Kleknout si před Krista však není úkon těla, ale „vyžaduje to mnoho pokory. Musíme se vzdát pyšné touhy dostat se ze všeho vlastními silami a přijmout svou ubohost. Zároveň je to velmi povzbudivé, protože jsou-li totiž naše síly omezené, Boží síla a láska jsou naopak bez hranic. Je to velmi prosté, ale je třeba to pochopit a dát si dostatek času.“³⁵⁹

Velkou pomoc nabízí především přímluvná modlitba; *modlitba víry zachrání trpícího. Pán jej pozdvihne, a dopustí-li se hříchů, bude mu odpuštěno* (Jak 5,15). Navíc modlící se nejenže „zapomínají na sebe, ale sami se otevírají pro dary, protože když dáváme, dostáváme – aniž si to zcela uvědomujeme“.³⁶⁰ Ježíš sám nám pravil: *Shodnou-li se dva z vás na zemi v prosbě o jakoukoliv věc, můj nebeský Otec jim to učiní. Neboť kde jsou dva nebo tři shromážděni ve jménu mém, tam jsem já uprostřed nich* (Mt 18,19–20). To je přímo výzva pro přímluvce. Jak a kde se mohou modlit? Ve skrytosti nebo přímo ve společenství s vdovou nebo jiným trpícím člověkem.

Vedle blízkosti druhého člověka přichází největší a nejúčinnější pomoc ve svátostech církve. Zvláště pokání a Eucharistie mají silný účinek na naši duši, vždyť se v nich setkáváme se samotným Kristem. I když můžeme prožívat vyprahlost, můžeme si být jisti, že působí možná právě tomuto oslabení. Vždyť právě ve svátostech církve působí

---

³⁵⁵ ALTRICHTER, M. *Sycení útěšná*, s. 33.

³⁵⁶ Z osobní korespondence autorky práce od přítele, karmelitánského kněze. Doručeno 24. 6. 2004.

³⁵⁷ TEREZIE z Lisieux. *Autobiografické spisy*. Kostelní Vydří: Kna, 1991, s. 237.

³⁵⁸ I na jiných místech Písmo hovoří o pomoci druhého člověka. Srv. J 5,1–15; Lk 10,25–37; Mt 15,30.

³⁵⁹ PHILIPPE, J. *Ve škole Ducha svatého*. Kostelní Vydří: Kna, 2003, s. 14.

³⁶⁰ TORKINGTON, D. *O modlitbě*, s. 31.

ne udělovatel, ale samotný Kristus.³⁶¹ Jan Pavel II. přirovnává Eucharistii ke „kousku nebe, které se otvírá nad zemí. Je to paprsek slávy nebeského Jeruzaléma, který proniká mraky našich dějin a vrhá světlo na naše putování“ (EE 19). Jiný světec³⁶² „ji nazývá polibkem lásky“. Někdy stačí i požehnání duchovního otce, aby do srdce vstoupila naděje. Naděje, která dá sílu dál žít, která pomáhá hledat způsob, jak i ve starostech očekávat nový zítřek, a která ví, že i ze smutku může vzejít dobro a požehnání.³⁶³

3.3.3. Povstání z temnot

Spravedlivý mívá mnoho soužení, Hospodin ho však ze všech vyprostí (Ž 34,20), slibují slova Žalmu a sv. Pavel dodává: *Všechno mohu v Tom, jenž mě posiluje* (Flp 4,13 JB). Proč Bůh dopouští bolesti a utrpení, dává temnotu, když sám je Světlo ze Světla (Vyznání víry), zůstává stále určitým tajemstvím. „Lidská mysl nedá uspokojivou odpověď na tyto otázky, oddělíme-li je od Ježíšova střetu se zlem, od jeho vítězství nad ním a od jeho povstání z temnoty hrobu.“³⁶⁴ Jakmile přestaneme věřit iluzi, že všechno půjde v životě hladce, nebudeme před utrpením utíkat a přijmeme, že obtíže a bolest patří nevyhnutelně k životu, pak můžeme ve všech zkouškách obstát. Naše lidská zralost poroste³⁶⁵ a my sami můžeme druhým pomáhat v dobách jejich pádů.³⁶⁶ Bůh nám slíbil jedinou jistotu, že nebudeme ve zkouškách přemoženi. Přijměme je všechny a věrme, že mohou být zde na zemi určitým očišťováním pro věčnost.³⁶⁷ Právě vdovství se může stát příležitostí k naší proměně, k dalšímu kroku ke spáse. Možná budeme bloudit a podobně jako Samuel někdy poběžíme za „nepravým hlasem“ (srv. 1 S 3,1–14), ale v upřímné snaze a cestou sebezáporu nás Bůh nenechá dlouho na scesti a narovná naše nahrbení.

Kříž je darem samotného Boha. On jej připravil pro každého z nás, „požehnal svým svatým Jménem, pomazal milostí, naplnil dechem své útěchy, pohlédl na naši odvahu. A tak tedy k nám přichází přímo z nebe jako Boží volání, jako dar jeho lásky, která se nad námi slitovává, abychom byli sami sebou, abychom našli naplnění svého

³⁶¹ Srv. ŠPIDLÍK, T. *K vyšším věcem jsem se narodil*. Praha: Alverna, 1991, s. 400–404. „Kněz má Krista nejen reprezentovat, ale být zároveň i jeho ztělesněním.“ Srv. TORKINGTON, D. *Vnitřní život*, s. 53.

³⁶² Vilém ze Saint-Thierry. In KODET, V. *O eucharistii*. Kostelní Vydří: Kna, 2005, s. 71.

³⁶³ Srv. NOUWEN, H. *Proměň svůj nářek v tanec*. Olomouc: MCM, 2008, s. 70.

³⁶⁴ GROESCHEL, B. *Povstaň z temnot*. Kostelní Vydří: Kna, 2001, s. 10–11.

³⁶⁵ Sv. Jan od Kříže hovoří o potřebě prožít si „noc smyslů a noc ducha“, protože jen do prázdné duše může Bůh vložit hojnost svých darů. Srv. *Temná noc*, první a druhá kniha. Kostelní Vydří: Kna, 1995.

³⁶⁶ Srv. tamtéž, s. 12–15.

³⁶⁷ Srv. tamtéž, s. 35–41.

života v Něm.³⁶⁸ „A naše konečnost nám připomíná, že máme smysluplně využít čas svého života a nenechat bez užitku projít kolem sebe jedinečné příležitosti, které k nám přicházejí a které tvoří náš život.“³⁶⁹ Přejdou s námi za jeho hranici a budou spravedlivě odměněny (srv. Mt 6, 6).

3.3.5. Hledání nového povolání ke službě

*Rač světlo v duši rozžehnout,
vlij do srdcí nám lásky proud,
našeho těla slabosti,
zhoj silou svojí milosti.³⁷⁰*

Po přijetí nové skutečnosti a povstání nemůžeme stát na místě, ale je třeba vykročit. I Ježíš opakovaně padal pod tíhou kříže, ale vždy povstal a šel dál. On věděl, že svůj úkol na zemi ještě nedokončil a musí jít, vydat poslední a největší cenu – svůj život. To „vše z lásky k Otci a lidem. Svým zmařením zvítězil v největší bitvě dějin.“³⁷¹ O sebevydání hovoří i apoštol Pavel. *Jestliže pšeničné zrno nepadne do země a nezemře, zůstane samo. Zemře-li však, vydá mnohý užitek* (J 12,24). To je cesta i pro nás.

Rakouský psychiatr V. E. Frankl, zakladatel logoterapie, zdůrazňuje, jak je potřebné hledat smysl. Po prožitém utrpení v koncentračním táboře poznal, že nezáleží na tom, co od života očekáváme, ale na tom, co život očekává od nás.³⁷² Najít v životě svůj cíl vede k vnitřnímu zocelení, se kterým pak můžeme snadněji zvládat všechny životní zkoušky.³⁷³ Osobně zažíval souvislosti mezi myslí člověka posílenou nadějí a odvahou a odolností organismu. Pád do sklíčenosti, uzavřenosti a beznaděje končil v extrémních podmínkách smrtí. Být člověkem podle něj znamená mít cíl, někomu patřit, pro něco žít, vykonat něco, co ho přesáhne, co ho povede k „vyjití ze sebe“, obětování se pro „ne-já“.³⁷⁴ Najít tento nový smysl svého života, naplnit Boží vůli, není otázkou dne ani měsíce. Člověk je nedílný celek, jehož tvoří tři kvalitativně odlišné dimenze. Žádná z nich se nemá opomíjet, ale mají se udržovat ve vzájemné rovnováze.³⁷⁵ „Dokonalý duchovní život je harmonická spolupráce všech složek našeho života: tělesné, duševní,

³⁶⁸ SALESKÝ, F. In GOTS, A. „Ano“ ke kříži, Olomouc: MCM, 1996, str. 15.

³⁶⁹ Srv. FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši*. Brno: Cesta, 1996, s. 81.

³⁷⁰ KODET, V. *Svatodušní nověna*. Kostelní Vydří: Kna, 1999, s. 31. Hymnus Veni Creator Spiritus.

³⁷¹ Srv. CANTALAMESSA, R. *My kážeme Krista ukřížovaného*. Kostelní Vydří: Kna, 1996, s. 55–60.

³⁷² Srv. FRANKL, V. E. In KŘIVOHLAVÝ, J. *Mít pro co žít*, s. 55–58.

³⁷³ Srv. tamtéž, s. 82.

³⁷⁴ Srv. FRANKL, V. E. *A přesto říci životu ano*. Kostelní Vydří: Kna, 2006, s. 87–89.

³⁷⁵ Srv. KŘIVOHLAVÝ, J. *Mít pro co žít*, s. 46.

duchovní i sociální.³⁷⁶ Smrt manžela a otce jejích dětí zasáhne ovdovělou ženu ve všech rovinách.³⁷⁷

Zpočátku bude naše tělo „volat“ po odpočinku a bylo by naivní domnívat se, že ho nepotřebujeme.³⁷⁸ Sám Ježíš často chodil na tichá místa, aby si trochu odpočinul, a vybízel k tomu i učedníky (Mk 46,31; Mk 4,35–41). I *Bůh sedmého dne skončil dílo, které učinil, a odpočinul. Den odpočinku pak požehnal a stále jej posvěcuje* (Gn 2,2–3 JB). Dopřejme si proto nějaký čas k zotavení a obnovení našich fyzických i psychických sil. Znamená to odvrátit se od všeho, co nám překáží, zatěžuje nás, co nás poutá a zotročuje, a přilnout k vyšším hodnotám. Brzdou přitom může být i náš egoismus.³⁷⁹ „Odpočinek a uvolnění se okamžitě odráží na celé psychice: na způsobu vnímání, myšlení a cítění. Naše pozornost získává jinou kvalitu a v tomto stavu může do člověka proniknout něco nového. Vědomí už není poutáno hranicemi, uchvacuje nás něco většího. Nepatříme už sami sobě, a přece jsme tím více sami sebou.“³⁸⁰

K našemu zotavení duše i těla by setkání s Krásou a Dobrem nemělo chybět. „Krása spasí svět,“ řekl Dostojevskij. Obdivujeme ji v přírodě, na uměleckých dílech, přichází k nám v tónech interpretované hudby a zpěvu. Nelze ji uchopit, ale každý z nás cítí, že nás vyzvedává do vyšší roviny. *Bůh navěky žehná nejkrásnějšímu z lidských synů, z jeho rtů se line milost, proto ho Bůh navěky požehnal, jeho jméno se bude připomínat po všechna pokolení* (srv. Ž 45,3,7,18). *Nový Adam přichází z nebe a je Duchem oživujícím* (srv. 1 Kor 45–47); přináší na zem smysl pro Krásu a Dobro. Pro tyto dary se v dnešní době bohužel vytrácí smysl, přestože dokážou naši duši zušlechťovat a rozšiřovat.

„Je třeba usilovat i o tichost srdce, která je opakem rozptýlenosti. Musíme se učit přebývat ve svém srdci, sestupovat do srdce, modlit se srdcem a žít v pokoji srdce. Dáme-li v modlitbě prostor Duchu svatému, On upoutá naši pozornost na Krista a povede nás k poznání Otcovy vůle a k vytrvalosti a věrnosti.“³⁸¹

---

³⁷⁶ ŠPIDLÍK, T. *Prameny světla*, s. 25.

³⁷⁷ Grafické znázornění vztahů a vazeb v životě člověka, zpracováno na základě osobní konzultace s MUDr. Jitkou Krausovou, pastorační poradkyní pro lidi v tíživých situacích. Viz příloha č. 5.

³⁷⁸ V přehledu příčin stresu má smrt manžela 100 bodů, tzn. největší zátěž na náš organismus. Srv. SÍ-TAR, J. *Zátěžové situace*. Brno: KÚNZ, 1987, s. 4.

³⁷⁹ ŘÍHA, K. *Zrození ducha*. Praha: Vyšehrad, 1998, s. 123.

³⁸⁰ STINISSEN, W. *Křesťanská hlubinná meditace*, s. 66.

³⁸¹ KODET, V. *Svatodušní nověna*, s. 23.

3.3.6. Nalezení nového místa v církvi

„Dary Ducha svatého hrají důležitou roli v duchovním budování církevní obce i v rozvoji společnosti, a je třeba jim dát v našem životě to místo, které jim patří. Předpokladem pro přijetí darů a pro jejich správné užívání je pravidelný život duchovní ve společenství, vydanost Kristu, vzájemná jednota a skutečná láska. V církvi potřebujeme jeden druhého s jeho zvláštním obdarováním a službou, lidi ochotné sloužit Bohu a lidem ne z vlastní síly a podle svých představ, ale pod vedením Ducha svatého.“³⁸² To vyžaduje lidi uzdravené na duchu i duši a schopné lásky.³⁸³ O tyto dary musíme denně prosit. „Všemohoucí a milosrdný Bože, dej nám sílu překonávat všechno, co se nám staví do cesty, ať můžeme bez vnitřních a vnějších překážek svobodně sloužit.“³⁸⁴

„Není žádné já o sobě, nýbrž jen já základního slova ‚Já-Ty‘ a já základního slova ‚Já-Ono‘. Kdo říká jedno ze základních slov, vstupuje do něho a stojí v něm.“³⁸⁵ Nikdo nemůže být osobou sám, osoba je vztahová záležitost, „já“ nemůže existovat bez „ty“.³⁸⁶

Právě vdova prožívá absenci „Ty“. To, co bylo dlouhé roky „zpřítomněním nějakého Ty“, samozřejmostí a přirozeností, co k ní bytostně patřilo, jí bylo proti její vůli odňato, pro tento svět nenávratně ztraceno. Je nebezpečí, aby „neznala nic jiného než pouhé sepětí s Ono, věcí, která má sloužit“. Neznat dimenzi Ty je pádem do sebe, což vede k rozporu osobnosti.³⁸⁷ Svatý Pavel tuto meziosobní vztahovost připomněl i v listě Římanům. *Nikdo nežije sám sobě, ani sám sobě neumírá. Žijeme-li, žijeme Pánu, umíráme-li, umíráme Pánu* (Řím 14,7–9). Najít „nové Ty“ se musí stát jediným cílem jejího života.

„Žena vdova nesla své životní břímě, oběť přinesla, život před Bohem naplnila. Nyní si může svobodně zvolit – přitom svoboda zde představuje něco jako Boží odměnu za nesené břímě –, buď i nadále se cítit být zavázána a zachovat manželskou věrnost i přes odloučení smrtí, nebo může vstoupit do nového manželského svazku (1 Kor

---

³⁸² Tamtéž, s. 27.

³⁸³ Člověk má od 45. roku tělesné stárnutí vyvažovat „omlazujícím procesem duše“, rozvojem a vývojem vnitřní osobnosti. Přijetím těchto protichůdných procesů si uchová harmonii, duševní zdraví. Srv. BAU, H. *Behandlungskonzepte der analytischen Psychologie, Pojednání o konceptu analytické Psychologie*. In *Alter und Psychotherapie, Stáří a psychotherapie*. 7. článek.

³⁸⁴ *Misál na každý den liturgického roku*. Vstupní modlitba 32. neděle v mezidobí, cyklus A, s. 1760.

³⁸⁵ BUBER, M. *Já a ty*. Praha: Kalich, 2005, s. 7.

³⁸⁶ Srv. POSPÍŠIL, C. V. *Jako v nebi, tak i na zemi*. Kostelní Vydří: Kna, 2010, s. 23.

³⁸⁷ Srv. BUBER, M. *Ty a já*, s. 55, 57.

7,39), nebo se může ve smyslu účasti na stavu evangelijních rad zavázat duchovně.³⁸⁸ Jak se rozhodnout, jí může vnuknout pouze Ježíš skrze Ducha svatého. To předpokládá určitý druh bdělosti, vnější řád a zkoumání vlastního srdce, abychom byli „přuchozí pro Boha“. Jsou však důležité pro náš duchovní pokrok a cenné pro naši službu Bohu a bližním. „Rozlišení toho, co v nás působí Duch svatý, se velmi usnadní, když budeme mít možnost otevírat své srdce člověku, který nás může vést. A pokud ho nenajdeme, Bůh se postará jinak.“³⁸⁹

Následující slova Jana Pavla II. jsou významným svědectvím o potřebě pomoci vdovám. „Podle příkladu Krista, dobrého Pastýře, je třeba vynaložit ještě více velkodušnosti, pochopení a moudrosti při pastoraaci rodin, které se často nezávisle na vlastní vůli nebo pod tlakem různých okolností potýkají s objektivně svízelným postavením. Sem patří mimo jiné neúplné rodiny a vdovy. Jiný druh těžkostí, při kterých potřebuje rodina pomoc církevního společenství a jeho pastýřů, může vyvolat smrt partnera a bolestnou zkušenost vdovství, které zraní nebo od základu změní strukturu rodiny“ (FC 77). Bohužel, zatím zůstává více u slov, církev na ně i ve svých modlitbách skutečně málo pamatuje. Například v denní modlitbě církve jsou vzpomenuty pouze třikrát.³⁹⁰ Téměř se nesetkáme s knězem, který by se o jejich mnohdy velmi trpkém údělu zmínil ve své homilii nebo vybídl k pomoci, jako to bývalo u prvotních křesťanů. V současném sekularizovaném světě se za ně přimlouvá a na ně pamatuje jen nepatrná skupina lidí.

I když se dnes sociální situace vdovy zdánlivě změnila (vdovský důchod = asi pětina manželova důchodu, možnost přivýdělků, pomoc rodiny aj.), daleko rozsáhlejší jsou její citové i tělesné potřeby. Je nucena umrtvovat v sobě vše, co volá po životě. „Musíš být statečná,“ slyší většinou ze všech stran. Kam toto umrtvování může vést, nádherně vyjádřila Anita Diamant.³⁹¹ I když neměla na mysli pouze vdovy, duše nás žen jsou stejně vnímavé i přes všechny vnější i vnitřní rozdíly. Účinek se dostaví po otevřeném „vyslovení, formulování a pojmenování ženské bolesti, křivdy, zranění, ponížení, nesplněných snů a tužeb. Mlčení o těchto životně důležitých zraněních duše předává jejich emocionální náboj dalším generacím žen, navíc v zesílené podobě. Dědictví neléčené ženské bolesti a ponížení dnes sklízíme v podobě kolektivního hněvu žen, agresiv-

³⁸⁸ BALTHASAR, H. U. von. Manželský životní stav, in *Communio* 4/2010, s. 37.

³⁸⁹ PHILIPPE, J. *Ve škole Ducha svatého*, s. 37–40.

³⁹⁰ *Denní modlitba církve*, s. 904, 1060, 1778 – vždy při večerních chválách.

³⁹¹ Židovská novinářka žijící v USA, autorka mnoha knih o židovství a postavení žen v nouzi. Dostupné na: www.Google.com.Anita_Diamant.

ního feminismu, expanze duševních i tělesných nemocí a totální krize partnerských vztahů mužů a žen.“³⁹²

Dát vdovám místo, které jim dříve náleželo, úctu a pomoc se společnosti bohatě vrátí. „Každý chce změnit druhé a málokdo myslí vážně na to, aby se změnil sám. Kdybychom se odhodlali provést tuto revoluci v sobě, hned dnes večer, byl by svět lepší a v našich srdcích by zavládl mír.“³⁹³ Vdovy se svými modlitbami a citlivostí pro všechno dění ve světě mohou k této proměně přispět nemalým podílem. Navíc je pravděpodobné, že duchovně zakotvená žena, netrpící syndromem pomáhajících profesí,³⁹⁴ se může svými prožitými zkušenostmi dotknout a oslovit jinou vdovu nebo i vdovce. Vždyť spojené ruce dárce a obdarovaného odkazují na věčnost. „Člověk zakusí lásku, je vyveden sám ze sebe a jeho život dostává smysl a vědomí svého poslání.“³⁹⁵

---

³⁹² DUBINOVÁ, T. *Ženy v Bibli, ženy dnes*, s. 61.

³⁹³ CANTALAMESSA, R. *My kážeme Krista ukřižovaného*, s. 71.

³⁹⁴ SP – syndrom pomáhajících profesí je námětem knihy *Psychická úskalí pomáhajících profesí*. SCHMIDBAUER, W. Praha: Portál, 2000.

³⁹⁵ POWELL, J. *Naplno člověkem*, s. 18.

Závěr

Hovořit o křesťanské spiritualitě, o duchovním životě vdov není jednoduché, protože se jedná o vztah a ten není jednou provždy dán. Podobně jako psát o modlitbě a modlit se jsou dvě rozdílné skutečnosti. I po dokončení své diplomové práce jsem stále přesvědčena, že žádná osamělá vdova nikde nenalezne příložený spolehlivý návod, jak své vdovství žít. Cesta každé z nás bude jiná, ale budeme mít jeden společný cíl – odevzdat svůj život Kristu, abychom mohly jednou spolu s Markétou Alacoque († 1690) říct: „Mám a nosím sebou vždy a všude Boha svého srdce a srdce svého Boha.“³⁹⁶

Cílem mé práce bylo představit vdovy z vybraných období dějin církve, a to od dob biblických po současnost, přičemž těžištěm byly názory doby patristické. První skupinu reprezentovaly tři typy žen. Starozákonní Rút odložila své vdovství, přilnula velkou láskou ke své tchyni Noemi a vyšla s ní vstříc neznámé budoucnosti. Přijala její víru v jediného Boha a sňatkem s Boázem naplnila znovu své ženství i mateřství. Její radikální rozhodnost Bůh odměnil narozením syna.

Zbožná a krásná Judit naopak toužila oddat se Bohu a jenom Jemu sloužit modlitbami, postem a velkou askezí. S hlubokou vírou v srdci mohla v těžké době svého národa posilovat víru malomyslných mužů a svým odvážným a nebezpečným činem lid svého národa od tyranského utiskovatele. Plně si uvědomovala, že ne ona sama, ale Boží síla stála za jejím činem. Netoužila po slávě a poctách a s pokorou a vděčností se vrátila do dřívější samoty.

Poslední z představených biblických žen, která mi byla nesmírně blízká svou bolestí, byla vdova z Naimu. Utrápená, plná nejistoty, ale naplněná obdivuhodnou pokorou kráčela za rakví svého jediného syna. Takovou bolest může uzdravit a proměnit pouze Kristus. Naimská vdova prožila setkání s Ním, vzkříšení svého syna i své vlastní povstání ze smutku a smrti. Její životní příběh je svědectvím o lásce, která zachraňuje bez našich zásluh.

Stěžejní částí mé práce byla pojednání o názorech tří velkých církevních učitelů na vdovy a vdovství. Jan Zlatoústý ve svém *Dopise mladé vdově* velmi citlivě utěšuje svoji přítelkyni v jejím smutku. S otcovskou péčí opakovaně připomíná budoucí setkání s našimi zemřelými na věčnosti, vede ji ke zdrženlivosti a věrnosti milovanému manže-

---

³⁹⁶ KODET, V., *Duchovní život II.*, záznam přednášek v Kostelním Vydří, březen 1993. 2. kazeta.

lovi. S pohledem upřeným na nebe, v očekávání opětovného shledání se snadněji odloučí od světských radovánek. Připomíná jí úctu a obdiv, kterým se vdovy mohou těšit. Janova víra byla obdivuhodná a snažil se k ní povzbuzovat i strádající vdovu.

Svatý Ambrož patří mezi západní církevní učitele. Jeho vrozená moudrost, nadhled a praktický pohled na život mu pomáhaly v konání mnoha dobrých skutků. Nic nepřikazoval, pouze poukazoval na to, jaké nepříjemnosti mohou potkat vdovu, která se znovu provdá. Proto opakovaně vyzýval k rozvaze a rozumnému posuzování situace jednotlivých žen. Přitom podobně jako Jan neustále odkazoval na slova Písma, zvláště apoštola Pavla Timoteovi.

Posledním z otců západní církve je vysoce vzdělaný teolog a filozof sv. Augustin. Během dlouhých studií získal nesmírný rozhled a mohl neohroženě hájit čistotu víry proti heretikům i přes osobní vnitřní boje. Z vlastní zkušenosti mohl porozumět lidské duši, naší přirozenosti, všem omezením a pokušením, až nakonec sám poznal, že jedině v Bohu může naše neklidné srdce nalézt pravý pokoj. Neodsuzoval, pouze doporučoval, aby vdovy zůstaly jako apoštol Pavel neprovdány, zasvětily se Bohu nebo žily v čistotě v kruhu své rodiny.

V poslední kapitole jsem se zmínila o prožívání vdovství v některých údobích středověku i současnosti. V dnešní době se nabízí zapojení do různých hnutí vdov nebo život ve formačních společenstvích.

Závěrem jsem se pokusila popsat osobně prožitá stadia, kterými procházejí téměř všechny ženy, zejména vdovy osamělé. Po období smutku je třeba s pokorou přijmout nový status a důvěřovat, že Bůh je stále s námi, protože *bez Něj nemůžeme dělat nic* (srv. J 15,5). Zdůraznila jsem myšlenky, které nám současní duchovní otcové nabízejí ve svých knihách. Má slova patřila lidem v pastorači, kněžím i laikům. Mým záměrem bylo upozornit na náš nelehký úděl a poprosit o pomoc, kterou bychom od církve rády přijaly.

Církev je místem, kde může každý zakoušet, že láska není něco, ale Někdo; sám Bůh (srv. 1 J 4,16). Právě zkušenost lásky je nejen pro trpící vdovu cestou pro pochopení lásky Boží. Církev má dostatek příležitostí, jak umožnit člověku tuto zkušenost zažít. Někdy stačí málo, aby se srdce znovu otevřelo a zahořelo láskou. Různá setkávání, právní nebo ekonomická pomoc, duchovní vedení, naslouchání nebo jinak projevený zájem se může proměnit ve velký a požehnaný dar. Boha přece nezajímá náš nábožen-

ský život, ale jen a jen naše srdce. I biblické vdovy a duchovní učitelé v mé práci hovořili o potřebě společenství, o nacházení ochrany a bezpečí ve společenství lidí.

ANOTACE

Příjmení a jméno autora: Panáková Alenka

Instituce: Katedra filozofie a patrologie CMTF UP v Olomouci

Název práce: Spiritualita křesťanské vdovy ve vybraných obdobích církve

Vedoucí práce: Mgr. Vít Hušek, Th.D.

Počet stran: 86

Počet příloh: 6

Počet titulů bibliografie: 99

Počet pramenů: 5

Klíčová slova: vdova
vdovství
spiritualita
zármutek
zasvěcení
patristická doba

Diplomová práce poukazuje na rozdílné postavení a duchovní život vdov ve třech údobích církve. Vybrané biblické ženy zastupují různě žité vdovství Starého a Nového zákona a doba patristická je představena pohledem velkých církevních otců 4. a 5. století. Práce obsahuje hlavní myšlenky jejich spisů o vdovství, z nichž dvě nebyly dosud v češtině publikovány. V tom může být nemalý přínos této práce. Poslední část letmo naznačuje nelehký úděl dnešních, zvláště osamělých, ovdovělých žen a náznak nové pastorače i konkrétní pomoci této početné skupině žen.

ABSTRAKT

Author's surname and name: Panáková Alenka

Institution: Department of philosophy and patrology CMTF UP in Olomouc

Thesis title: Spirituality of Christian Widow in the chosen Period of the Church

Tutor: Mgr. Vít Hušek, Th.D.

Number of pages: 86

Number of appendixes: 6

Titles number of bibliography: 99

Number of source: 5

Key words: widow
                      widowhood
                      spirituality
                      sorrow
                      consecration
                      patristic period

This graduation thesis adverts to different position life of Widows in three periods of the Church. Chosen biblical women represent different passed widowhood of the Old Testament and the New Testament and the patristic period is introduced from the view of the great fathers from the 4th and 5th centuries. The thesis contains their main ideas from their documents about widowhood and two of which have not been published in Czech language. There could be no small benefit from this part of the work. The last part fleetingly implies not easy life of the contemporary especially solitary widowed women and opinion of a new pastoral work and even specific help for this plentiful group of women.

Použité zkratky

ČSÚ	Český statistický úřad
KKC	<i>Katechismus katolické církve</i>
MCM	Matice cyrilometodějská
NT	<i>Das Neue Testament</i>
AT	<i>Das Alte Testament</i>
EP	Ekumenický překlad Bible
JB	<i>Jeruzalémská Bible</i>
KNA	Karmelitánské nakladatelství
2.VK	druhý vatikánský koncil
ČKN	České katolické nakladatelství
LG	<i>Lumen gentium</i> , dogmatická konstituce 2. vatikánského koncilu
GS	<i>Gaudium et spes</i> , pastorální konstituce 2. vatikánského koncilu
DV	<i>Dei verbum</i> , dogmatická konstituce 2. vatikánského koncilu
SC	<i>Sacrosanctum Consilium</i> , konstituce 2. vatikánského koncilu o posvátné liturgii
FC	<i>Familiaris consortio</i> , apoštolská adhortace Jana Pavla II., o úkolech křesťanské rodiny v současném světě
SD	<i>Salvifici doloris</i> , apoštolský list Jana Pavla II., o křesťanském smyslu lidského utrpení
SS	<i>Spe salvi</i> , encyklika Benedikta XVI., o křesťanské naději

Bibliografie

Primární literatura

- AMBROŽ, Milánský. *De viduis*, O vdovách. Nachází se v Nicene and Post-Nicene Fathers Series II, Volume 10. <<http://www.ccel.org/ccel/schaff/npnf210.pdf>>
- AUGUSTINUS, Aurelius, *De bono viduitatis*, O dobrou vdovství. Nachází se v *Nicene and Post-Nicene Fathers*, Series I, Volume 9. <<http://www.ccel.org/ccel/schaff/npnf103.pdf>>
- JAN ZLATOÚSTÝ, sv. *Letter to a young widow*, Dopis mladé vdově. Nachází se v Nicene and post-Nicene Fathers, Series I, Volume 9. <http://www.ccel.org/ccel/schaff/npnf109.pdf>
- Bible*, včetně deuterokanonických knih, Český ekumenický překlad, Česká biblická společnost, 1995.
- Jeruzalémská bible*, Písmo svaté vydané Jeruzalémskou biblickou školou. Praha: Krystal, 2009. 1. vydání, 2229 s. ISBN 978-80-87183-17-5.

Sekundární literatura

Monografie a články

- ADAM, Adolf. *Liturgika*. Praha: Vyšehrad, 2001. 2. vydání, 471 s. ISBN 80-7021-420-1.
- ALCOVER, Norbert. *Impulzy k duchovnímu životu*. Olomouc: Centrum Aletti-Refugium, 2007. 1. vydání, 187 s. ISBN 978-80-86715-72-8.
- ALTRICHTER, Michal. *Povstání doteku. Uchopen v skrytu*. Olomouc: Centrum Aletti-Refugium, 2008. 1. vydání, 243 s. ISBN 978-80-7412-012-1.
- ALTRICHTER, Michal. *Sycení útěšná*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2010. 1. vydání, 93 s. ISBN 978-80-7412-042-8.
- Apothegmata I. Výroky a příběhy pouštních otců*. Praha: Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha, 2000. 1. vydání, 153 s. ISBN 80-902682-2-6.
- AUGUSTINUS, Aurelius. *Vyznání*. Praha: Kalich, 2006. 5. vyd. s. 565. ISBN 80-8017-27-1.
- AUGUSTINUS, Aurelius. *Katechetické spisy*. Praha: Krystal OP, 2005. 176 s. ISBN 80-85929-78-3.
- BALABÁN, Milan, *Jímavé portréty biblických žen. Milovnice, trpitelky, bojovnice i kněžky noci*. Praha: Kalich, 2009, 1. vydání, 223 s. ISBN 978-80-7017-122-6.
- BAU, Heinz. *Behandlungskonzepte der analytischen Psychologie*. (Pojednání o konceptu analytické psychologie.) In *Altern und Psychotherapie*. (Stáří a psychotherapie.) Bern: Huber, 1994. 233 s. ISBN 3-456-82416-5.

- BIČ, Milan. *Výklady ke Starému zákonu II*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996. 2. vydání, 735 s. ISBN 80-7192-154-8.
- BIČ, Milan. *Výklady ke Starému zákonu V*. Deuterokanonické knihy. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 1996. 1.vydání, 327 s. ISBN 80-7192-150-5.
- BONAVENTURA Z BAGNOREGIA. *Putování mysli do Boha*. Praha: Krystal OP, 1997. 1. vydání, 117 s. ISBN 85929-22-8.
- BODAMER, Joachim. *Der Mensch ohne Ich. Člověk bez já*. Freiburg: Heider Verlag 1958. E-book. 70.s. Odkaz: <<http://www.scribd.com/doc/30560595/Dr-Joachim-BODAMER-Der-Mensch-ohne-Ich>>
- BOULAD, Henri. *Dimenze lásky*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 1995. 1. vydání, 114 s. ISBN 80-85527-25-1.
- BUBER, Martin. *Já a ty*. Praha: Kalich 2005. 3. vydání, 154 s. ISBN 80-7017-020-4.
- DUBINOVÁ, Tereza. *Ženy v Bibli, ženy dnes*. Praha: Židovské muzeum, sborník přednášek 2007–2008. 243 s. ISBN 978-80-86889-69-6.
- ELDREDGE, John a Stasi. *Úchvatná!* Praha: Návrat domů, 2010. 2. vydání, 173 s. ISBN 978-80-7255-229-0.
- FAY, Brian. *Současná filozofie sociologických věd*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. 1. vydání, 324 s. ISBN 80-86429-10-5.
- GOTS, Anton. „*Ano*“ ke kříži. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1996. 1. vydání, 237 s.
- GRIMM, Herman. *Leben Michelangelos*. Leipzig, Wien: Paidon Verlag, 300 obrazových příloh. Ze soukromé rodinné sbírky.
- GROESCHEL, Benedikt. *Povstaň z temnot*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. 1. vydání, 144 s. ISBN 80-7192-448-2.
- GROSS, Heinrich. *Tobit, Judit*. Würzburg: Echter Verlag, 1987. Kommentar zum Alten Testament. 124 s. ISBN 3-429-01096-9.
- GRUNDMANN, Walter. *Das Evangelium nach Lukas. Theologische Handkommentar zum Neuen Testament*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1974. 7. vydání, XV, 457 s. Lizenz 420-205-7-74.
- HEMFELT, Robert, MINIRTH, Frank, MEIER, Paul. *Závislosti srdce*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. 1.vyd., 310 s. ISBN 978-80-7195-387-6.
- HYPOLYT Římský. *Apoštolská tradice*. Olomouc: Centrum Aletti – Refugium, 2000. 1. vydání, 53 s. ISBN 80-86045-45-5.
- JACOBS, A. S. *Writing Demetrias: Ascetic Logic in Ancetic Christianity*. Cambridge: Cambridge University, 2000, s. 720. <<http://www.jstor.org/stable/3169329>>
- JAN OD KŘÍŽE, sv. *Temná noc*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 1995. 1. vydání v KN, 205 s. ISBN 80-7192-055-X.

- JEREMIAS, Johannes. *Das Evangelium nach Lukas*. Eine urschriftliche Erklärung für die Gegenwart. Chemnitz und Leipzig: Max Miller, 1930. xxiii, 315 s.
- JOHNSON, Luke Timothy. *Sacra Pagina, Evangelium podle Lukáše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. 458 s. ISBN 80-7192-560-8.
- KAISER, Otto. *Odkaz alexandrijských Židů*. Praha: Vyšehrad, 2006. 1. vydání, 165 s. ISBN 80-7021-592-5.
- KARFÍKOVÁ, Lenka. *Milost a vůle podle Augustina*. Praha: OIKOYMENH 2006. 1. vydání, 387 s. ISBN 80-7298-172-2.
- KODET, Vojtěch. *Jeho rány nás uzdravily. Křížová cesta*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. 1. vydání, 71 s. ISBN 978-80-7195-234-3.
- KODET, Vojtěch. *Marta a Marie trochu jinak*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. 1. vydání, 133 s. ISBN 978-80-7195-175-9.
- KODET, Vojtěch. *Svatodušní novéna*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999. 1. vydání, 47 s. ISBN 80-7192-373-7.
- KODET, Vojtěch. *O eucharistii*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. 1. vydání, 95 s. ISBN 80-7192-960-3.
- KÖSTER, Petr. *Das Lukas-Evangelium. Orientierung am Weg Jesu*. St. Ottilien: EOS Verlag Erzabtei, 2004. 4. vydání, 291 s. ISBN 3-8306-7194-6.
- MARROU, Henri. *Svatý Augustin. Augustin a augustiniáni v českých zemích*. Řím: Křesťanská akademie, 1979. 192 s.
- MARTINI, Carlo Maria. *Žena svého lidu*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999. 1. vydání, 95 s. ISBN 80-7192-257-9.
- MÜLLER, Paul-Gerhard. *Malý Stuttgartský komentář. Evangelium sv. Lukáše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998. 175 s. ISBN 80-7192-261-7.
- NEWMAN, John Henry. *I pokus se počítá*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. 1. vydání, 87 s. ISBN 978-80-7195-501-6.
- NOVOTNÝ, Tomáš. *O Bibli*. Praha: Dinger, 2010, 4. vydání, ISBN 978-80-86779-6.
- PIŤHA, Petr. *Novéna o křtu*. Praha: ČBK, Gabreta, 2011. 1. vydání, 79 s. SBN 978-80-86610-53-5.
- POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Hermeneutika mystéria*. Praha: Krystal, 2005. 1. vydání, 242 s. ISBN 80-85929-77-5.
- POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Jako v nebi, tak i na zemi*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. 1. vydání, 590 s. ISBN 978-80-7195-123-0.
- POWELL, John. *Naplno člověkem*. Brno: Cesta, 2000. 1. vydání, 135 s. ISBN 80-7295-002-9.
- RAVASI, Giafranco. *Biblické postavy: liturgický rok s osobnostmi Bible*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. 334 s. ISBN 978-80-7195-188-9.

- RENGSTORF, Karl Heinrich. *Das Evangelium nach Lukas*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 1966. 4. nově přepracované vydání, 277 s.
- RUPNIK, Marko Ivan. *Uvedení do duchovního života*. Olomouc: Centrum Aletti – Refugium, 2003. 1. vydání, 68 s. ISBN 80-86715-09-4.
- ŘÍHA, Karel. *Zrození ducha*. Praha: Vyšehrad, 1998. 1. vydání, 237 s. ISBN 80-7021-288-8.
- Rím od počátku do dnešných dní a Vatikán*, Lozzo s.a.s. Via Filippo nicolai 91-00136, Roma, s. 111.
- SAMSOUR, Josef. *Základy patrologie*. Brno: Papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských, 1908. 272 s.
- SCHAUBER, Vera, SCHINDLER H. Michael. *Rok se svatými*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994, 1. vyd.
- SCHMIDT, Joseph. *Regensburger Neues Testament. Das Evangelium nach Lukas*. Regensburg: Friedrich Pustet, 1960. 4. vydání, 366 s.
- SCHMIDBAUER, Wolfgang. *Psychická úskalí pomáhajících profesí*. Praha: Portál, 2000. 1. vydání, 171 s. ISBN 80-7178-312-9.
- SCHWEIZER, Eduard. *Das Neue Testament Deutsch. Das Evangelium nach Lukas*. Göttingen und Zürich. Vandenhoeck & Ruprecht, 1986. 2. přepracované vydání textu, 263 s. ISBN 3-525-51362-3.
- SITAR, Jan. *Zátěžové situace v životě člověka*. Brno: KNÚZ, 1987.
- STINISSEN, Wilfrid. *Křesťanská hlubinná meditace*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. 1. vydání, 199 s. ISBN 978-80-7192-837-9.
- STINISSEN, Wilfrid. *Putování k pravdě*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998. 1. vydání, 119 s. ISBN 80-7192-297-8.
- STUMMER, Friedrich. *Das Alte Testament. Das Buch Judit*. Würzburg: Echter-Verlag, 1950. 42 s. (Další knihy v AT: Tobit, Ester a Baruch, počet stran každá samostatně).
- ŠPIDLÍK, Tomáš. *K vyšším věcem jsem se narodil*. Praha: Alverna, 1991. 1. vydání, 444 s. ISBN 80-900275-1-2.
- ŠPIDLÍK, Tomáš. *Prameny světla. Příručka křesťanské dokonalosti*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2005. 3. vydání, 471 s. ISBN 80-86715-34-5.
- ŠPIDLÍK, Tomáš. *Spiritualita křesťanského Východu*. Řím: Křesťanská akademie, 1983. 1. vydání, 437 s.
- TORKINGTON, David. *O modlitbě*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 1. vydání, 91 s. ISBN 80-7192-659-0.
- TORKINGTON, David. *Vnitřní život. Malé duchovní inspirace*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. 115 s. ISBN 80-7192-573-X.
- VLKOVÁ, Gabriela Ivana. *Slovo Boží a slovo lidské. Všeobecný úvod do Písma svatého svatého*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2007, 2. vyd. ISBN 978-80-244-1587-1.

- VONDRUŠKA, Isidor. *Životopisy svatých*. Praha: Ladislav Kuncíř 1930. 343. s.
- BALTHASAR, Hans Urs von. Manželský životní stav. *Communio, mezinárodní katol. revue*. 2010, roč.14, čís. 4., s. 24–43.
- CINCIALOVÁ, Lucie. Žena vdova – symbol církve zkoušené. *Rodinný život*, 2007, roč. 17, čís. 4, s. 30–31.
- HAVLÍKOVÁ, Lubomíra. Žena a manželství ve slovanském prostředí 9. století na příkladu velkomoravských právních památek a jejich byzantských předloh. *Synergie*, 2009, roč. V, čís. 2, s. 24. ISSN 1803-8301.
- HUŠEK, Vít. Nauka o milosti u Ambrože Milánského. In KARFÍKOVÁ, L. *Milost podle Pisma a starokřesťanských autorů*. Jihlava: Mlýn, 2004, s. 136–158.
- LUBICHOVÁ, Chiara. Slovo života. In *Zpravodaj plzeňské diecéze*, 2010, roč. 11, čís. 10, s. 28–29.
- MACHÁNĚ, Jiří. První zasvěcená vdova. In *Katolický týdeník*, 2009, roč. XX., č. 9, s. 1.
- MARCHAL, Héléne. Vdovství – vdova. In *Studijní texty ze spirituální teologie I. Axiomy duchovního života*. Olomouc: Centrum Aletti – Refugium, 2003, s. 40–49.
- OLIVA, Otmar. Od „východní plíce“ se máme co učit. *Katolický týdeník*, 2011, roč. XXII, č. 44, s. 3.
- ŘÍHOVÁ, Václava. Ohlédnutí. První zasvěcená vdova v Česku je z plzeňské diecéze. *Farní věstník*, 2009, roč. XX., číslo 5, s. 21–22. Rovněž na odkaze: <<http://frantiskani-plzen.farnost.cz>>
- UMLAUF, Michal. Svátost manželství – povolání žít Boží slovo v jedinečném vztahu muže a ženy. In *Fórum pastorálních teologů VII. Jak vykládat Písmo svaté*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2008. ISBN 978-80-7412-002-2. S. 141–152.
- WUNDER, Heide. Vdovy. *Souvislosti*, revue pro literaturu a kulturu, 1997, č. 4, s. 29–36.
- WILKOVÁ, Scarlett. Ztracená generace. In *Mladá fronta*, příloha Magazín dnes 2022, roč. XVIII, č. 29, s. 26–31.
- ČBK. Zástupci ČBK se vydali do Říma. *Katolický týdeník*, 2011, roč. XXII, č. 45, s. 1.

Církevní dokumenty

Bible, včetně deuterokanonických knih, Český ekumenický překlad, Česká biblická společnost, 1995.

Bible, mimo deuterokanonických knih, Ekumenický překlad, Praha, 1979, vydané ke 400. výročí Kralické bible, první společný mezicírkevní překlad u nás.³⁹⁷

Bible česká I. Písmo starého zákona. Sv. 1. Praha: Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1917. S. 1344.

Dei verbum, Věřoučná konstituce o Božím Zjevení. Dokumenty 2. VK, Řím, 1970.

Deus caritas est, encyklika Benedikta XVI. z roku 2005.

JAN PAVEL II. *Mulieris Dignitatem*. Apoštolský list O důstojnosti a povolání ženy, ze dne 15. srpna 1988.

Familiaris consortio, apoštolská adhortace JP II. *O úkolech křesťanské rodiny v současném světě*. Praha: Zvon 1992.

Gaudium et spes, Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě. Dokumenty 2. VK, Řím, Slovenský ústav Cyrila a Metoda: 1970.

Humane vitae, encyklika papeže Pavla VI. *O správném řádu sdělování lidského života*, z roku 1968.

Katechismus katolické církve (KKC). Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.

Lumen gentium, Věřoučná konstituce o církvi. Dokumenty 2. VK, Řím: 1970.

Misál na každý den liturgického roku. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, Praha: Liturgický institut, 2000. S. 2480.

Salvifici doloris, Apoštolský list Jana Pavla II. *O křesťanském smyslu lidského trpení* z 11. února 1984, Praha: Zvon, 1995.

Spe salvi, Encyklika papeže Benedikta XVI. *O křesťanské naději*. Praha: Paulínky, 2008.

Odkazy na internet a jiné nosiče

ARCIDIECÉZNÍ CHARITA Olomouc. Odkaz: <<http://www.acho.charita.cz>>

ARCIDIECÉZE OLOMOUC, kurie. Odkaz: <<http://www.ado.cz>>

BENEDIKT XVI. Homilie, odkaz na <<http://www.radiovaticana.cz>>

BENEDIKT XVI. Homilie ze dne 4. 6. 2007. Odkaz: <<http://www.redemptoristi.sk>>

GOTTLIEB, Lynn. <<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/biography/Gottlieb.html>>

GOZZOLI, Benozzo. Olga's gallery. <www.abcgallery.com/G/gozzoli/gozzoli.html>

---

³⁹⁷ Tato Bible je unikátní tím, že se na jeho vytvoření spojily prakticky všechny církve: římskokatolická, pravoslavná, československá husitská i nejrůznější evangelické církve, srv. NOVOTNÝ, Tomáš, *O Bibli*, Praha: Dinger, 2010, 4. vydání, s. 17. ISBN 978-80-86779-6.

KODET, Vojtěch. *Duchovní život II*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1993. Záznam přednášek postních promluv P. Kodeta, O.Carm. v březnu 1993.

JACOBS, A. S., *Writing Demetrias: Ascetic Logic in Ancetic Christianity*.
<<http://www.jstor.org/stable/3169329>>

KLIMAK, Jan. *Žebřík do ráje (nebeský žebřík)*. Odkaz: <catholica.cz/?id=898>

REVUE THEOFIL. *Bekyně*. Odkaz: <<http://revue.theofil.cz/krestanske-pojmy-detail.php?>

<www.karmel.cz>

<www.rodinnyzivot.cz>

Publikovaná skripta

KADLEC, Jaroslav. *Dějiny katolické církve I*. Olomouc: Vydavatelství UPOL, 1993. 3. přepracované vydání, 209 s. ISBN 80-7067-285-4.

VLKOVÁ, I. G. *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury starého zákona*. Olomouc: CMTF UP, 2007.

Slovníky

KRAFT, Heinrich. *Slovník starokřesťanské literatury*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2005. 319 s. ISBN 80-7192-516-0.

FIORES, Stefano de, GOFFI, Tullo – uspořádali. *Slovník spirituality*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 1999. S. 1295. ISBN 80-7192-338-9.

XAVIER, Léon-Dufour a kol. *Slovník biblické teologie*. Praha: Academia 2003. 2. vydání, 658 s. ISBN 80-200-1127-7.

OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný*. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Praha: J. Otto, 1907. Díl 26, U-Vusín, s. 1077.

*Svému Bohu chci zpívat novou píseň.
Pane, jsi veliký, jsi slavný,
obdivuhodně silný, neporazitelný.
Ať ti slouží všechno tvorstvo!
Neboť ty jsi řekl a tvorové byli,
seslal jsi svůj dech a byli vytvořeni
a nikdo nedokáže odolat tvému hlasu.*

(Jdt 16,13–14)

Judit s Holofernovou hlavou (1613)

Cristofano Allori, 16./17. st., italský malíř

olej na plátně, umístěno v Galeria Palatina, Florencie

Dostupné na: http://en.wikipedia.org/wiki/Cristofano_Allori

sv. Augustin

(Vyobrazení klíčové události Augustinova života)

Benozza Gozzoli, 15. st., italský sochař a malíř.

Jedná se o jednu ze 16 fresek v kapli Sant'Agostini San Gimignano, Itálie.

Dostupné na: www.abcgallery.com/G/gozzoli/gozzoli.html.

Dosud hledající a ne zcela připraven pro přijetí víry zaslechne v zahradě opakovaný dětský hlas, vyzývající ho: **Tolle, lege** – Vezmi a čti.

Otevřel Písmo svaté na epištola apoštola Pavla Římanům* a četl. Nikdy nezjistil, zda hovořil chlapec nebo děvče, ale věděl, že nachází to, co celý život hledal. Hlas vnímal jako Boží příkaz „and discovered his deep faith of God, objevil svou hlubokou víru v Boha.“**

Augustin vzal Písmo, četl a dodnes oslovuje církev, každého z nás.

* Augustin narazil na úryvek Řím 13,13n: „Veďme počestný život jako ve dne; ne v hodováních a pitkách, ne v necudnostech a prostopášnostech, ne ve sváru a závisti. Ale oblečte se v Pána Ježíše Krista a nepečujte o tělo tak, že by to vyvolávalo žádosti.“ Srv. *Slovník starokř. literatury*, s. 39.

** Srv. *Slovník starokřesťanské literatury*.

Obřad zasvěcení vdovy paní Marie Ventové v plzeňské katedrále byl výjimečnou událostí obrození nejstarší podoby zasvěceného života. Po mnoha staletích bylo obnoveno jedno z dědictví prvních křesťanských vdov.*

*Vyslyš, Bože, prosby modlící se církve
a smiluj se nad touto svou služebnicí,
kterou jsi s láskou povolal.
Ved' ji cestou k věčné spáse,
aby toužila po tom, co se ti líbí,
a svědomitě to také konala.
Prosíme o to skrze Krista, našeho Pána.*

(modlitba pronášena biskupem před vlastním obřadem zasvěcení)

---

* Farní věstník Plzeň, s. 22.

prosbá o pokoru

„Pokora je vepsána do lásky. Přináší pokoj, který vyplývá ze spojení s milovaným, a přivádí k souladu s ním. Zraje v rovnováze a křehké harmonii mezi sebeláskou a láskou k druhým, prožívanou a viděnou z hlediska lásky Boží.“*

Jen jako kající mohu zahlédnout stopy nekonečné Boží lásky, protože Bůh zkroušeným a pokorným srdcem nepohrdne (Ž 51,19) a pokorné zdobí vítězstvím (Ž 149,4). Na této cestě bude Ježíš vždy naším nejlepším učitelem. Sám nás vyzývá: Učte se ode mě, neboť jsem tichý a pokorného srdce (Mt 11,29). Pokora je velkým darem a je třeba o ni pravidelně prosit.

Odpusť mi, Pane, každý den bez modlitby, vzpomínky na tebe, bez tvého slova.

(1Tes 5,16)

Odpusť mi, Pane, všechna ta zbytečná, prázdná a nesmyslná slova, která jen více zamořovala tento zmatený svět, místo slov díky a chval, která ti právem náleží. (Mt 12,36)

Odpusť mi, Pane, každý rozhovor, ve kterém jsem neuměl naslouchat, nebyl laskavý, nedovedl povzbudit a usmát se, nedovedl se přiblížit duši druhého. (Mt 7,12)

Odpusť mi, Pane, všechny ty okamžiky, kdy jsem nedokázal projevit lásku člověku, který ji potřeboval, a sám jsem, bez vděčnosti tobě i lidem, přijímal mnohé dary. (Kol 3,14)

Odpusť mi, Pane, každé hodnocení a souzení, moralizování a ponižování druhého člověka. (Mt 7,1)

Odpusť mi, Pane, všechny chvíle, ve kterých jsem se staral o uspokojení pouze svých potřeb a svého života a byl lhostejný k utrpení duše i těla druhého člověka. (Mt 25,10)

Odpusť mi, Pane, všechny snahy po uznání, po obdivu, po pozornosti a moci, každý projev sebestřednosti a pýchy. (Mk 8,34)

Odpusť mi, Pane, každý skutek, který jsem vykonal ze své moci a své vůle, a neptal se po vůli tvé. (Mt 7,21)

Odpusť mi, Pane, všechny ty roky, kdy jsem si nasazoval masku pro své okolí a nedokázal se postavit v pravdě ani před tvou tvář. (J 8,32)

Odpusť mi, Pane, i hřích nelásky k sobě. Každou myšlenku, slovo i čin, kterými jsem se zraňoval, ubližoval si na těle i duši, tyranizoval sebe i okolí (Mt 22,39) a zapomněl, že

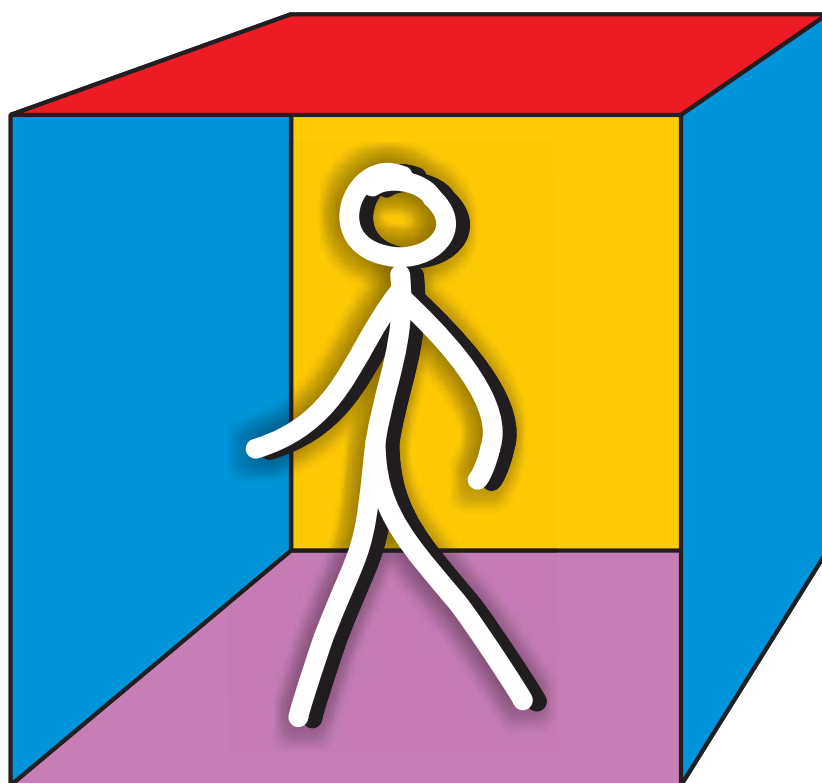
TY JSI LÁSKA SAMA. (1 J, 4,16)

Dovol mi, abych mohl padnout do tvé náruče a tuto lásku jako nový člověk konečně zakusit.

(Odkazy se vztahují k dané prosbě o odpuštění)

Jiný odkaz z Písma : Ž 138,6; Ž 25,9; Flp 2,3.

* *Slovník spirituality*, s. 651.

- Strop - vztah k Bohu
- Podlaha - vztah sobě samému - sebepoznání
- sebezpřijetí
- Zadní stěna - 1-3 (ne více) nejbližší bytosti
- Boční stěny - ti, kteří ke mně patří, (daností)
- ti, které si volím
- Přední stěna - vize budoucnosti

Ad viduam iuniorem. Letter to a Young Widow. Dopis mladé vdově.

1. Skutečnost, že Tě stihla nečekaná bolest a že tato krutá rána přišla shůry uprostřed života, je třeba přijmout. Dokonce ani nejpřísnější moralisté Ti nemohou upřít právo na truchlení. Na druhé straně by však nikdo, koho to potká, neměl trávit celý čas jenom ve smutku a slzách, ale učinit něco, co bude hojivě působit na zraněné nitro. Slzy patří ke truchlení, ale nesmějí ještě více jít rány. Je dobré poslouchat slova útěchy, když mírní a tiší Tvou bolest, ale jen po určitou dobu, dokud fontána Tvých slz sama nevyschne. Z toho důvodu jsem se zdržoval i já projevů účastenství, abych Tě ještě více nerozlítostnil zvláště v době, kdy na Tebe toto neštěstí tak nečekaně dopadlo. Čekal jsem, až si prožiješ svůj žal. Cítím, že nyní jsi schopna prohlédnout skrz mlhu a pootevřít oči svého srdce tomu, kdo Tě chce potěšit, posílit i povzbudit.

Rád bych se přidal ke všem Tvým poníženým služebníkům se svými vlastními slovy. Víím, že to stále bolí a Tvůj žal neodešel, že bouře neklidu a vanutí zármutku stále trvá. Každý, kdo by Tě chtěl i ve vši vážnosti nabádat, abys upustila od žalu, by jenom prohluboval Tvé utrpení a spíše by jen přilil olej do ohně a kromě toho by byl považován za bezcitného a hloupého člověka. Teď, kdy nepokojné vody začaly ustupovat a Bůh utiřil běsnění vln, smíme naplno rozvinout plachty naší otevřené rozmluvy, která může sehrát svou úlohu pro Tvůj další pokoj. Ve velké, těžko zvladatelné bolesti by náš rozhovor nebyl ku prospěchu. Z těchto důvodů jsem se zatím držel pokojně v ústraní a až nyní se odvažuji prolomit ticho své mlčenlivosti. Slyšel jsem od strýce, že nadešel čas začít sbírat odvahu, že i ostatní Tví slovutní služebníci si dovolují vyjádřit své názory a dlouze s Tebou o této záležitosti rozmlouvat. I ženy nebo ostatní příbuzní či jiní lidé kolem Tebe se takto chovají. Jestliže jim nyní dovolíš, aby k Tobě hovořili, mám i já velkou naději a důvěru, že nepohrdneš ani mými slovy a vynasnažíš se jim tiše a pokojně naslouchat. Po takové události je ženská sexualita, obzvláště pak u mladé, nenadále ovdovělé ženy, velmi přecitlivělá a náchylná k sebelítosti. Často jsou ještě navíc naprosto nezkušené v plnění povinností a úkolů s řízením domácnosti nebo celého majetku. Nastane doba velkých starostí, zatímco celý předcházející život byl naplněn přepychem, hojností a veselím. V této době může snadno zhřešit nebo podlehnout zlu, které má mnoho podob. Právě nezkušená žena, která nevěří na pomoc shůry, je vystavena nebezpečí. Někdy ji může i jedna špatná myšlenka rozrušit. A tak měj na paměti tu nekonečnou Boží péči o Tebe. To proto, abys nebyla přemožena žalem nebo hnána přirozeným stavem myslí, když se vyskytlo tak velké trápení, aby Tě sužovalo, a přitom nebylo způsobeno přispěním žádného člověka, ale všemohoucí rukou, čemuž lze jen stěží porozumět. Je to moudrost, která je kolem nás, je to *Otec milosrdenství a Bůh veškeré útěchy* (2 Kor 1,3). *Pojďme, vraťme se k Hospodinu*, říká nám Bůh, *on nás rozsápal a také zhojí, zranil nás a také obváže. Po dvou dnech nám vrátí život, třetího dne nám dá povstat a my před ním budeme žít* (Ozeáš 6,1–2). Dokud byl milovaný manžel s Tebou, prokazoval Ti čest a úctu a staral se o Tebe s horlivou pozorností. Dával Ti vše, co může milující manžel své ženě dát. Nyní ho Bůh vzal k sobě a On chce nastoupit na jeho místo. A to není má řeč, ale to sám požehnaný prorok David hovoří, že *Hospodin se ujímá sirotka a vdov* (Ž 146,9), a také Ti mnoha způsoby říká, že je *Otec sirotek a vdov* (Ž 68,6), že se bude vždy ohleduplně a pozorně starat o tuto část lidstva.

2. Pokud by neustálé připomínání a opakování slova vdova rozrušilo Tvou duši a vyvolalo pocit, že jsi byla zasažena v květu svého mládí, mám velkou prosbu a přání ukázat Ti, že jméno vdova není titul neštěstí, ale cti, ano, největší cti a důstojnosti. Nepodlehne chyběmu názoru světa, ale přikloňme se k varování požehnaného Pavla nebo raději

Krista. Vždyť přece Kristus sám hovořil skrze něj v jeho promluvách, jak čteme: ...*žádáte-li důkaz toho, že skrze mne mluví Kristus* (2 Kor 13,3). A co říká? *Mezi zapsané vdovy smí být přijata žena ne mladší než 60 let* a dále: *mladší ženy nezapisuj mezi vdovy* (1 Tim 5,9.11). Pavel hodlá těmito dvěma výroky ukázat na důležitost podstaty ovdovění. Když vytváří pravidla biskupům, nikde neuvede věk pro jejich působení, ale v tomto případě je velmi důkladný, žádá to ne proto, že by vdovství bylo větší než kněžství, ale proto, že vdovy snášejí větší utrpení než kněží. Jsou z mnoha stran obklopeny různými společenskými i soukromými povinnostmi, řeší mnoho různých záležitostí. Jako neopovněné město je vystaveno mnoha útokům loupežníků, je i mladá vdova, žijící sama své vdovství, vystavena v různých podobách nátlakům nejen těch, kdo touží po jejích penězích, ale i těch, kdo usilují o poskvěnění její čistoty. Vedle toho můžeme ještě vidět, že je vystavována mnoha dalším okolnostem, které jí mohou přivést k pádu. Kvůli opovržení svých sluhů a jejich nedbalosti k povinnostem, ztrátě respektu, kterému se dříve těšila, ale také často i vidinou stávající prosperity a přepychu je tato vdova přesvědčována, aby vstoupila do druhého manželství. Některé jdou do vztahu s mužem tajně a skrytě a vůbec nemají zájem uzavřít manželství právně. Chovají se tak, jako by vše bylo v pořádku, dokonce přijímají chválu na své vdovství, takže se zdá, že jim není možné něco vytýkat, ale spíše je obdivovat a považovat je hodné úcty mezi muži, a to nejen mezi věřícími, ale i nevěřícími.

Jednou, to jsem byl ještě mladý, jsem poznal člověka světa znalého, který mě později vyučoval¹ a který překonal všechny muže ve své úctě k božství, vyslovoval obdiv mé matce před velkou společností. Pátral, jak byl zvyklý, kdo je ten, co sedí vedle něj, a bylo mu odpovězeno, že jsem synem ženy, která je vdovou. Zeptal se mě na věk mé matky a trvání jejího vdovství, a když jsem mu řekl, že jí bylo 40 let a uplynulo 20 let od doby, co ztratila mého otce, naplnil ho úžas a hlasitě zvolal obrácen k lidem: „Nebesa!“ , křičel, „jaké ženy jsou mezi křesťany!“ Tak velký je obdiv a cena vdovství nejen mezi námi, ale i mezi těmi, kteří jsou mimo církev. A to jsme si vědomi slov požehnaného apoštola Pavla: *Nezapisuj mladší ženy mezi vdovy*. A dokonce i po tomto velkém omezení věku jí nedovoluje, aby byla zařazena do svatého společenství, ale uvádí ještě některé další nutnosti – *známá dobrými skutky: jestliže vychovávala děti, prokazovala věřícím pohostinnost a umývala jim nohy, pomáhala nešťastným a osvědčila se v každém dobrém díle* (1 Tim 5,1). Nebesa, jak volené a pečlivě zkoumané!, kolik ctností žádá od vdovy a jak přesně to popisuje, což by neudělal a neurčil, kdyby jí nesvěřil postavení hodné úcty a důstojnosti. A *mladší vdovy*, říká, *odmítnout*, a pak přidává zdůvodnění: *Neboť jakmile je smyslnost odvrátí od Krista, chtějí se opět vdávat* (1 Tim 5,11). Tímto vyjádřením nám ukazuje, jak porozumět tomu, že ty, které ztratily své manžely, jsou opět vdané, ale za Krista. Všimněme si, že on toto spojení zdůrazňuje a nepřímou ho označuje za vlídné, přirozené a jednoduché. Odvolávám se na pasáž *neboť jakmile je smyslnost odvrátí od Krista, chtějí se opět vdát*. Jako by On byl nějaký jemný manžel, který nad ženou nevládne, ale dovolí jí žít ve svobodě. Nikdo Pavla neomezoval v jeho názorech a slovech o těchto lidech a věcech. Také na jiných místech opět vyslovil velkou starost až úzkost, když říká: *Ta, která myslí jen na zábavu, je mrtvá, i když žije. Vdova, která je opravdu osamělá, doufá v Boha a oddává se vytrvale prosbám a modlitbám ve dne i v noci* (1 Tim 5,6–5). A v dopise Korintánům říká: *Ale více je požehnaná, zůstane-li tak* (1 Kor 7,40). Vidíš, jak velká cena je v Novém zákoně prisuzována vdovství, přestože krása panenství je samozřejmě nabízena Světlu? Právě tato krása nemůže zatemnit slávu vdovství, které září svým světlem ve všem a udržuje si svou vlastní cenu. A i když si my čas od času děláme vlastní názor na vdovství, nesnižujeme je nebo je ve své podstatě nepovažujeme za ponižující. Pokud je ponižíme, ponižíme tím více panenství. Ale tento postoj není v pořádku! To Bůh zakázal! Přece i my

¹ V dopise je odkaz na Libania. Libanius z Antiochie Syrské, pohan, nejslavnější rétor té doby. Byl učitelem budoucího císaře Juliana a řady významných křesťanských osobností, např. Řehoře Naziánského, Jana Zlatoušlého aj. Najdeme na: www.Radiovaticana.cz/clanek.php?id=8418.

všichni obdivujeme ženy, které žijí zdrženlivě, přestože jejich manžel je ještě neživ. Nestojí za obdiv život a cena těch, které se takto projevují a cítí se oddány svým manželům, když oni odcestovali?

Chci Ti také připomenout, jak dlouho Ti bylo dopřáno žít s požehnaným Therasiem, těšit se z jeho úcty a ohleduplnosti a všeho, co je pro ženy přirozené a navyklé dostávat od manžela. Teď máš na jeho místě Boha, který je Pánem všeho a je Tvůj zachránce a bude stále více a s ještě větší opravdovostí. A jako jsem vždy říkal, On není ve svých projevech přezíravý, ale vše působí svou přirozenou božskou péčí a chrání Tě celou, bez újmy, uprostřed takové výhně, jakou je zármutek a utrpení. A On nestrpí, abys podstoupila něco nežádoucího. Jestliže nedovolí žádné ztroskotání uprostřed bouřlivé vody, mnohem více bude chránit Tvou duši v klidném počasí a ozáří všechna břemena Tvého vdovství, to, co se Ti zdá být tak hrozné.

3. Pokud to není slovo vdova, které Tě tak zarmucovalo, ale ztráta drahého manžela, já Tě ubezpečuji, že na celém světě je mezi muži, zaneprázdněnými světskými starostmi, jen málokterý, který by Tě stejně okouzлил a byl jako on, tak něžný, tak jemný, tak pokorný, tak opravdový, upřímný, tak plný porozumění, tak oddaný. Je jisté, že kdyby zemřel a ustalo jeho bytí za podivných okolností, bylo by správné být zarmoucený a plný bolesti a žalu. Ale pokud se přepřelavil do uklidňujícího nebe a vydal se na cestu za Tím, kdo je jeho skutečným králem, pak by se nemělo nad tímto zúctováním truchlit, ale radovat se z něj. Tato smrt není smrtí, ale způsobem, jak se přenést z horšího do lepšího, ze země do nebe, od lidí k andělům a archandělům a k Tomu, kdo je Pánem všech andělů a archandělů. Zatímco zde na zemi sloužil císaři, mohl očekávat mnohá nebezpečí. Kol něj se vytvářela různá spiknutí lidí, kterým se z jejich nudného života oslabila vůle, a čím více rostla jeho sláva, vytvářeli se kolem něho nepřátelé. Ale teď, když odešel do jiného světa, žádné z těchto věcí se nemusí bát. Proč se v Tvém případě trápit, že Bůh vzal k sobě někoho, kdo byl tak dobrý a vážený? Měla by ses radovat, že byl převzat do takového bezpečí a slávy, daleko od všech starostí a nebezpečí, které ho stále obklopovaly. Teď už je ve velkém míru a pokoji. Není lepší připustit, že nebe je daleko hezčí než země a že je lepší přestat truchlit po těch, kdo byli vzati z tohoto světa do jiného? Kdyby Tvůj požehnaný manžel byl jedním z těch, kteří žili hanebným životem a proti Božím příkázáním, bylo by v pořádku naříkat a bédovat nad ním, nejen když zemřel, ale i když byl mezi živými. Ale jelikož on byl jedním z těch, kteří jsou přátelé Boha, měli bychom se nad ním radovat, nejen když žil, ale také když teď odpočívá v pokoji. A i my bychom měli jednat tak, jako bychom slyšeli slova požehnaného Pavla: *Toužím odejít a být s Kristem, což je jistě mnohem lepší* (Flp 1,23). Možná toužíš slyšet manželova slova a těšit se z jeho lásky, kterou Ti dával, prahneš po jeho společnosti a chceš zažít slávu, nádheru, úctu a bezpečí, které vytvářel svou odpovědností. Všechny tyto věci odešly a zármutek zatemnil Tvůj život. Dobře!!! Ale cit k němu, který je v Tobě uložen, můžeš nyní udržovat tak jako dříve.

Taková síla lásky objímá, spojuje a přilne nejen k těm, kteří žijí v současnosti a blízko, jsou pro nás viditelní, ale také k těm, kteří jsou hodně vzdáleni. A žádný rozměr času ani odloučení v prostoru, ani nic jiného nemůže rozbít či rozmělnit na kousky tento cit. A jestli si přeješ spatřit ho tváří v tvář (vím, jak po tom toužíš), udržuj své lože v posvátné úctě vůči od doteku jiných mužů a to bude nejlepší projev uznání způsobu jeho životu. A potom se jednoho dne nepochybně odloučíš od světa, aby ses připojila ke stejnému společenství s ním, ne abys s ním prožívala 5 let jako zde, nebo 20 nebo 100 let, nebo tisíc či dva, ale na nekonečně nekonečné věky. Proto není důležité nějaké fyzické spojení, ale soulad ve způsobu žití mezi těmi, kteří odešli na věčný odpočinek, a těmi, co zůstali. Jestliže i Lazarevi se otevřela Abrahamova náruč, protože byl čistý a neporušený v srdci, mnohým od východu na západ bude dopřá-

no zasednout mu po boku. Na věčnosti se tedy setkáš se svým dobrým Therasiem, jestliže povedeš stejný způsob života, jakým žil on. Jen tak by ti mohl být opět vrácen, ne v tělesné kráse, kterou měl, než odešel, ale v záři jiného druhu, v nádheře zastiňující paprsky slunce. Přece každé tělo, i když obdrží vysoký stupeň krásy, je nicméně pomíjivé. Ale těla těch, kteří se radují v Bohu, budou prostoupena takovou slávou Boží, že ani oko toho nemůže dohlédnout. Bůh nás ubezpečil o spolehlivosti svých slov a skryl je ve Starém i Novém zákoně. Kdysi zářila tvář Mojžíše s takovou intenzitou, že byla neúnosná očím Izraelitů, a Nová tvář Krista zářila ještě mnohem větší jasností.

Pověz mi, kdyby Ti kdokoli slíbil učinit Tvého manžela králem na zemi a pak by Ti rozkázal po dvacet let se od něho vzdálit a slíbil, že ho pak korunuje diadémem a oděje purpurem, a Ty bys mohla být s ním na stejném místě, zda bys pokorně a s patřičným sebeovládáním nevydržela odloučení? Nebyla bys velmi potěšena z takového daru? Nedomnívala by ses, že taková věc stojí za Tvou modlitbu? Dobře, určitě se teď podvolíš, ne pro království na zemi, ale pro království nebeské. Nedostaneš ho zpět oděného ve zlatý šat, ale oděného šatem nesmrtelnosti, takovým, jaký je v nebi připraven pro ty, kdo v něm bydlí. Pokud ale shledáš tuto zkoušku nesnesitelnou po tak dlouhou dobu, možná Tě navštíví prostřednictvím představitosti a rozhovoru mezi vámi tak, jak jste byli zvyklí činit, když byl ještě na zemi, a ukáže i tvář, po které tak toužíš. Dovol, aby toto bylo útěchou namísto jeho dopisů, vždyť je to jistě mnohem více než dopisy. V případě dopisu vidíme jen bohatství pera, ale takto můžeš vidět jeho dřívější tvář, jeho něžný úsměv, jeho postavu a pohyby, slyšet jeho řeč a poznat hlas, který jsi tolik milovala.

4. Od jeho smrti truchlíš zvláště nad ztrátou bezpečí, kterému ses dříve těšila v jeho blízkosti, dokonce i z důvodu velkých a rozličných nadějí, které svítaly (často jsem slyšel, že snad manžel nečekaně odjel k důstojnému prefektovi, a to, jak se domnívám, je pro tvou duši zvláště stresující a zmatené). Právě proto beru ohled a modlím se zvláště za ty, kteří jsou ještě na vyšších postech než on a život jim přinesl velmi politováníhodný konec. Dovol mi připomenout Ti je: pravděpodobně znáš podle pověsti Theodora Sicilského.² Byl jedním z nejurozenějších mužů, vysoce překonával ostatní nejen svou tělesnou krásou, ale také důvěryhodností, které se těšil u samotného císaře, a měl větší moc než ostatní členové královské rodiny. Protože nedokázal s pokorou unést svou prosperitu a úspěch, zapletl se do spiknutí proti císaři, byl vězněn a nakonec ostudně popraven. Jeho žena, která nebyla o nic méně vzdělaná než Ty, také urozená a respektována, byla náhle zbavena veškerého majetku i své svobody a zapsána do seznamu mezi služebnictvo jako nějaká otrokyně. Byla donucena vést život mnohem žalostnější než nevolník, nacházející klid pouze v této extrémní bídě a útrapách. Každého, kdo ji spatřil v tomto neštěstí, přiváděla k slzám.

A je řečeno, že Artemisia, která byla manželkou muže vysokého postavení a pověsti, od té doby, co se zaměřil na uchvácení moci a trůnu, byla uvržena do stejné chudoby a také slepoty. Pro hloubku jejího ponížení a množství slz jí zeslábl zrak. Nyní potřebuje lidi, kteří by ji vedli za ruce, když chce projít dveřmi, aby si připravila jídlo.³ Mohl bych uvést mnoho dalších rodin, které ztroskotaly na své cestě životem a podobně upadly do bídy. Znáš Tvou zbožnost a vím, že jsi moudrá, než abys našla útěchu v pomýšlení na neštěstí druhých. Zmiňuji tyto příklady proto, že i jiní mají své bolesti a že se můžeš učit, jak jsou lidské věci nicotné, jak říká sám prorok: *Sláva člověka je jako květ trávy. Tráva usychá a květ vadne, ale slovo Boha našeho je stále navěky* (srv. Iz 40,5–8). Vyvýšení a nádhera člověka jsou mnohdy úměrné dílu zkázy, a to nejen v případě těch, kteří žijí pod vládou druhých, ale vladařů samých. Našla

² Podle Ammianuse Marcellinuse, B 34, tento Theodor byl původem z Gálie. Theodore byl pravděpodobně nazýván Chrisostomem, protože se snažil tyransky ovládnout ostrov. Byl popraven kvůli zradě roku 371.

³ Nejsem schopen vypátrat žádné další informace týkající se Artemisie a jejího manžela.

by se nějaká jiná významná rodina, která by byla uvržena do tak velkého neštěstí a trápení, do kterých je nyní ponorena rodina císařská? Předčasná ztráta rodičů a manželů a násilný způsob smrti jsou pro ně více pobuřující a bolestivější než ty trasti, které pocházejí od povinností vládnout.

Dávno přešly časy, které vládly v naší generaci. V té době pouze dva z devíti lidí zemřeli přirozenou smrtí, ostatní byli zavražděni uchvatitelem.⁴ Jeden v bitvě,⁵ jeden při spiknutí domácí stráže,⁶ jeden, který byl vyvolen a kterému propůjčili slávu⁷ spolu se svou ženou, jak bylo popisováno, podlehl požití jedu, jiní zemřeli následkem jiných utrpení. Mezi těmi, co přežívali, byl jeden muž, který měl u sebe osiřelého chlapce. Neustále se chvěl úzkostí a strachem z budoucnosti, strachem z těch, co mají moc, protože by ho mohli zničit.⁸ Další naléhavě prosila o návrat z vyhnanství, do kterého byla uvržena tím, kdo obdržel vladařskou moc.⁹ A jiná manželka vládce, která se zotavila z dřívějšího neštěstí, byla zase plna smutku smíšeného s radostí, protože vladař byl příliš mladý a nezkušený a byl obklopen mnoha intrikánskými osobami všude kolem sebe.¹⁰ A další byla připravena zemřít strachem, protože trávila svůj čas mnohem ubozeji než zločinci odsouzení k smrti. To z důvodů, že její manžel byl stále, od doby, kdy převzal korunu, nepřetržitě zaneprázdněný válčením a boji a byl více vyčerpaný hanbou a výčitkami, kterými byl napadán ze všech stran, než dosavadním neštěstím.¹¹ Barbaři bloudící z místa na místo, opustivši svou vlastní zemi překročili nekonečné prostory i našich území a obsadili je. Uběhlo mnoho času, země byla pustošena ohněm a oni nepomýšleli na návrat, ale po způsobu lidí, kteří mají raději povalování než válčení, se nám pohrdavě vysmívali.¹² Slyšel jsem, že jeden z jejich králů vyprávěl, jak byl ohromen nestydatostí našich vojáků, kteří ačkoliv byli zabijeni mnohem častěji než ovce, neočekávali vůbec porážku a nebyli ochotni opustit vlastní zemi. Řekl, že osobně byl přesycený násilím, když viděl, jak jsou sekáni na kusy. Představ si, jak se cítili císař a jeho žena, když museli poslouchat taková slova!!!

5. Od té doby, kdy jsem se zmiňoval o válce, mě napadl velký dav vdov, které v minulosti požívaly převeliké slávy plynoucí z dobrého jména jejich manželů a nyní se všechny oděly v tmavé smuteční róby a tráví celý svůj čas v nárcích. Pro ně nebylo výhodou, že se těšily ze svých milovaných manželů. Ty jsi, má vzácná přítelkyně, viděla svého dobrého manžela ležícího na jeho posteli, slyšela jeho poslední slova, obdržela pokyny, co bys měla dělat v záležitostech rodiny, a naučila ses, jak splnit jeho vůli, jak být obezřetná proti různým druhům lidí, zvláště chamtivým a záluďným mužům. A nejen to, ale také když už ležel po smrti a Ty ses často pokoušela vzkřísit jeho tělo, líbala jeho oči, objímala ho a plakala nad ním, zařizovala jsi pohřeb s velkou důstojností a dělala vše pro rozloučení a uložení do hrobky. Časté návštěvy jeho hrobu, to vše byly útěchy na Tvůj zármutek, byť nepatrné. Avšak tyto ženy byly zbaveny všech těchto věcí. Vyslaly své muže do války a věřily v jejich návrat domů. Místo nich obdržely jen bolestnou zprávu o jejich smrti. Někdy dostaly jen mrtvé tělo svého zabitého manžela nebo zprávu o způsobu jeho smrti.

⁴ Konstace Magnentiova.

⁵ Konstantine mladší.

⁶ Kocian: bylo několik dalších verzí ohledně jeho smrti. Pohled' Gibbon (Milmanova edice). Chrysostom opakoval tento příběh v homilii XV., ad Filip.

⁷ Gallus Caesar (který se nikdy nestal Augustus) od Constantia.

⁸ Vdova po Jovianovi, jejíž syn Varronianus ztratil jedno oko (pohled' Gibbon nahoře).

⁹ Sporné, pravděpodobně první manželka Valentinina I., která se s ním rozvedla a byla poslána do exilu.

¹⁰ Konstantia, manželka Gratianova.

¹¹ Flacilla, manželka Theodosia. Dva císařové, kteří zemřeli přirozenou smrtí, byli Konstantin Veliký a jeho syn Konstantius. Srv. smutku plný list s oslavnou pasáží v Shakespearově Richardu II., akt III., sc. 2.: „Proboha, posad' me se na zem a vyprávějme smutné příběhy o smrti králů“ atd.

¹² Pohled' na úvod, předmluvu.

A byly některé, kterým nikdo neráčil dát zprávu, aby se dozvěděly, jak jejich manželé padli. Byli pohřbeni v ohnisku bitvy ve společném hromadném hrobě.

Nedivme se, že takto zahynula většina z nich, když dokonce císař osobně byl s několika vojáky uvězněn v jedné vesnici, neodvážil se ani odporovat útočnickovi a raději zůstal uvnitř. Nepřítel dům zapálil a všichni uhořeli, nejen lidé, ale také koně, trámy, stěny, to celé se změnilo v popel. Toto vyprávění přišlo jeho ženě místo toho, aby se císař vrátil sám.¹³

Vidíme, že i ve světě jsou věci krásné a nádherné, ale které se nijak neliší od květů jara. Vykvetou a záhy pomínou, aniž se stačily projevit. Přestože zažily sílu poslední chvíle plné krásy, rychle uvadají. Je něco bezcennějšího než pocta a sláva, která je draze zaplácena? Jaké ovoce to nese, jaký druh zisku z toho nakonec je? Byl by to jen hřích. Ve skutečnosti Ti majetek nepřinese nic dobrého kromě úpadku a každý, kdo má majetek, tuto nejkrutější milenkou, je neustále tlačěn snášet bolest a urážky. Pro tuto milenkou je každý jejím vlastnictvím a úměrně, tak jak si nechává lícitit svými otroky, povyšuje se nad něj a tímto postojem a hrubými příkazy člověka ponižuje a strhává stále níž a níže. Ale ona by nebyla schopna mstít se tomu, kdo jí pohrdá a kdo ji zanedbává. Ona je mnohem zlostnější než nějaký tyran nebo divoká šelma. Divoká zvířata i utlačovatelé jsou často uklidněni naší pokorou, přitakáváním, ale její zběsilost je největší, když my jsme k ní laskaví a když najde někoho, kdo ji bude poslouchat a kdo se jí poddá ve všem. Není na světě nic, čím by mohla být v budoucnu přirozeně zastavena. Mimo to má svého spojence, jakoby svoji dceru. Tato dcera se zařadila i mezi nás, po té, co dospěla, zapustila mezi nás kořeny a začala plodit aroganci, věc, která není méně schopná než její matka a umí vehnat duši těch, co ji vlastní, bez rozmyslu do zkázy.

6. Vzpomeň si, jak jsi naříkala nad tím, že Tě Bůh uzavřel do tak kruté nesvobody a že Ti zatarasil každou cestu proti těm zhoubným nemocem. Zatímco byl Tvůj manžel naživu, nepřestaly útoky na myšlenky Tvého srdce. Ale od jeho smrti jejich ostří utichlo, jsou ukryty a zadržovány Tvým porozuměním. To je ta kázeň, kterou bys měla v budoucnu cvičit, potlačovat nárek, aby ustoupilo zlo a dychtění po hořké tyranii, což tyto myšlenky probouzejí. Svým dechem narušují věci v jejich podstatě a tříští je na kousky. Stejně jako mnoho nevěstek, ačkoliv jsou v podstatě nezdravě privilegované a ošklivé, chtějí působit svou nalíčenou tváří jako mladé a svěží, přesto jsou to stále ty, které se nabízejí a prodávají. Ti, co je mají pod svou kontrolou, nakládají s nimi hůř než s nějakými otroky. A tyto vášně, okázalosti a arogance poskvřňují duši člověka víc než jiné druhy poskvrnění.

I když se bohatství zdálo být většině lidí velmi dobrou věcí, přinejmenším když bylo zbaveno vášnivě okázalosti, nebylo dlouho přitažlivé. Většina těch, kteří nabyli bohatství a věhlasnou slávu nečekané v době svého strádání, dlouho ho neupřednostňovali, ale raději opovrhli množstvím hmotného jmění, které jim bylo věnováno. Tobě nemusím připomínat, kdo jsou tito lidé, znáš je mnohem lépe než já. Epaminondas, Sokrates, Aristeides, Diogenes, Krates¹⁴, kteří proměnili vlastní území v „beránčí pokoru“. Jistě jsou i jiní, kteří nechtěli zbohatnout a vidět nečekané obdrženou vlastní slávu uprostřed své chudoby. Raději ji odložili hned, jak ji přijali do vlastnictví, tak byli posedlí pronásledováním té zrádné obludy. Proto nenaříkejme, když nás Bůh zachránil před tímto hanebným otroctvím, které je často předmětem posměchu a mnohých výčitek. Nic nezáří tak jako záchrana, kterou přináší Jeho jméno, které je-

¹³ Nejlepší zprávu o zkáze císaře Valence a jeho armády v bitvě o Hadrianopole r. 378. p. Kr. je možno nalézt v Hodgkinsonově monografii „Itálie a její vetřelci“, svazek 1, str. 120–6 (nakl. Clarendon, Oxford).

¹⁴ Krates byl kynický filosof, vychován Diogenem. Žil kolem r. 330 př. Kr. Byl dědicem velkého bohatství, ale celé je dal svému rodnému městu Théby. Diogenes Laertius o něm vypráví mnoho kuriózních příběhů.

dině zajistí místo na věčnosti těm, kteří jsou věrni svým postojům víry, jsou hodni titulu věřící křesťan. Není mnoho těch, co se pozvednou nad výsměchem druhých, co odolají pohledům na budoucí slávu. Ten člověk je obdivuhodný, který nemá oči jen pro bohatství, pocty a nádheru, ne ten, který se za slávou honí. Je přece mnoho lidí, kteří jsou zklamáni dříve, než jí dosáhnou, a jsou potom zahrnuti vším jiným než právě slávou, spíše posměchem a obviněním, úšklebkou, nepřátelstvím a nenávisť. A to se stane nejen mužům, ale i ženám, a vskutku mnohem častěji v podobné situaci, v jaké jsi Ty. Ta žena, která celým svým vzhledem, způsobem chůze i v oblékání není okázalá a nehledá žádnou prázdnou slávu, je obdivována druhými ženami, které ji nadšeně berou do svých modliteb, svolávají na ni pozhánání a přivolávají pro ni všechno dobré. Ale marná je sláva ženy, kterou oni spatří s nechutí a nenávisť a vyhnou se jí jako nějakému divokému zvířeti a zahrnou ji a zatíží nekonečným zlořečením a urážkami. A my unikneme tomuto zlu jen odmítáním věhlasné slávy. Jen tím bychom si zajistili ten nejvyšší zisk a přiřadili bychom se k těm, kteří byli zmiňováni, kteří se postupně cvičí v rozvazování pozemských závislostí, putují směrem k nebi opovrhující všemi světskými věcmi. Ten, který necítí potřebu pocty od lidí, bude v bezpečí dělat a plnit všechny dobré věci a i v problémech nebo úspěších svého života bude působit spolehlivě. Nikdo a nic ho nemůže ponižovat a skličovat, urážet nebo přezírat, on sám v nejistotě a nepříjemných okolnostech zůstává oproštěn od jakékoliv proměny. A to, jak očekávám, se bude brzy dít s Tvou duší. Zpřetrháš všechna pouta ke světským zájmům a my uvidíme Tvůj nebeský způsob života, pohrdneš slávou, nad kterou teď naříkáš a opovrhneš její klamnou a bezcennou maskou. Dlouho ses těšila z dřívějšího bezpečí u svého vlastního manžela i z ochrany svého bohatství a odolávalas úmyslům těch, kteří dokážou kráčet v neštěstí druhých. *Na Hospodina slož svoji starost, postará se o tebe a nedopustí, aby se kdy spravedlivý zhroutil (Ž 55,22). Pohleďte na dávná pokolení a vizte, je řečeno, kdo důvěřoval Hospodinu a byl zahanben? Kdo setrval v bázni před ním a byl opuštěn? Kdo ho vzýval a on ho opominul? (Sir 2,10)* Ten, který zmínil to nesnesitelné utrpení a přenesl Tě dokonce nyní do stavu pokoje a klidu, odvrátí každé hrozící zlo. Už nikdy neobdržíš jiné těžké rány než tuto, to bys měla připustit. Potom poneseš statečně tyto nečekaně zrozené, současné těžkosti, i když jsi předtím byla nezkušená, a budeš daleko lépe snášet události budoucí, tak protikladně k Tvým přáním, která ale Bůh zakazuje, a které by se mohly udát. Proto hledej nebe a všechny věci, které by mohly přispět k životu v budoucím světě, a nic z věcí zde nebude schopno Ti ublížit, dokonce ani vládce temnot osobně, jestliže si neublížíme my sami. Pak nás nikdo neoloupí o náš majetek ani nerozdrtí na kousky naše tělo, nic z těchto věcí týkajících se nás, jestliže naše duše zůstává celistvá.

7. Nyní, jednou provždy, jestli si přeješ, aby Tvůj majetek zůstával v bezpečí a ještě více rostl, ukážu Ti místo, kam nikomu z těch, kteří by ho chtěli vlastnit, nebude dovoleno vstoupit. Kde je to místo? Je to v nebi. Pošli své bohatství za svým dobrým manželem a žádný zloděj nebo pletichář nebo nějaká další ničivá síla je nebudou moci uchvátit. Když uložíš tyto pozemské statky na věčnost, najdeš velký zisk, který z nich vzejde. Všechno, co vložíme do nebe, dává velkou a hojnou úrodu, tak jak by mohlo být očekáváno od věcí, které mají svůj původ v nebi. A jestliže to budeš činit, uvidíš, z jakých požehnání se budeš radovat, na prvním místě z věčného života a z věcí, které Bůh slíbil, vždyť *ani oko nevidělo, ani ucho neslyšelo, ani nevstoupilo do srdce člověka, co Bůh připravil těm, kteří Ho milují (srv. 1 Kor 2,9)*, a na druhém místě z ustavičného spojení s Tvým dobrým manželem. Sama budeš zbavena starostí a strachu, nebezpečí a záměrů i lstí, nepřátelství a nenávisť, které Tě tady skličují. Tak dlouho, jak budeš obklopena svým majetkem, může se ho zde kdokoli a kdykoli zmocnit. Když ho ale přeneš na nebe, povedeš život v bezpečí a ochraně a budeš mnohem pokojněji spojena s božstvím. Vždyť je velmi nerozumné, když si někdo přeje zakoupit

půdu a shání se po úrodné zemi, jestliže je mu nabízeno nebe namísto země a možnost být obdarován jiným jméním. Když zůstane na zemi, je na něj kladena lopota a dřina s pozemky spojená a často zklame jeho naděje.

Ale od té doby, co je Tvá duše velmi rozrušená a zneklidněná z důvodu různých očekávání, často Ti přichází na mysl, že Tvůj manžel mohl dosáhnout hodnosti prefekta, slyšíš názor, že mu byl předčasně uloupen vysoký úřad. Je třeba si nejprve uvědomit fakt, že pokud v nás byla tato naděje hluboce zakotvena, byla to pouze lidská naděje, která se často na zemi rozpadá. Vidíme mnoho podobných věcí, které se v životě stávají a jsou očekávány, a přesto zůstaly nenaplněny, zatímco ty, které nám nikdy nepřišly na mysl, často přišly a pominuly a my je stále vidíme všude působit, v podobě vlád, království, dědictví i manželství. Neboť dokonce i v případech, kdy se zdálo být šance na dosah ruky, přece přísloví říká, *mezi pohárem a rtem může být velká vzdálenost*, a v Písmu je řečeno: *Čas se proměňuje od jitra do večera* (Sir 18,26).

Tak i král, který tu dnes je a zítra zemře, a dále ten samý moudrý muž objasňující zvraty v lidské naději říká: *Mnozí vládcové byli nuceni usednout na zem a korunu dostal ten, na něhož nikdo nepomyslel* (Sir 11,5). Není absolutně jisté, že kdyby Tvůj manžel žil, dosáhl by tohoto titulu. Vše to, co patří budoucnosti, je nejisté a vyvolává v nás různá podezření. Co je podstatné a očividné, že kdyby žil dále na zemi a dosáhl by té vážnosti a všech těch věcí kolem a nemohl by se jim vyhnout žádnou cestou, mohl by přece ztratit nejen úřad, ale mohl by se stát obětí úpadku a ztráty tohoto úřadu. Potom by byl vystaven nevráživosti, závistí a zlým úmyslům těch, kteří by si přáli předčít ho v prosperitě, nebo by prožíval jiné velké utrpení či neštěstí. Předpokládejme, jestli dovolíš, že bylo naprosto očividné, že by v žádném případě nepřežil, i kdyby získal tu velkou poctu. A úměrně k vysokým počtům a důstojnosti úřadu by narůstalo nebezpečí, velký neklid a pletichy, s kterými by se potýkal. Odložme stranou tyto myšlenky a dovolme si předpokládat, že překročil bezpečně moře nesnázi a vstoupil do velkého klidu. Pak mi řekni, co je cílem? Ne to, čeho nyní dosáhl, nebo to zcela jiné, ale pravděpodobně nepřijemné a nežádoucí? Na prvním místě by se zpozdlil v pohledu na nebe a božské věci, což je nemalá ztráta pro ty, kteří důvěřují ve věci budoucí. Dále je důležité připomenout, že po celou dobu jeho pozemského přebývání byl jeho život čistý i s nároky jeho vznešeného úřadu, byl uchráněn od mnohých pokušení, a tak při svém odchodu zůstal uchován v čistotě pro tuto poslední chvíli. Ve skutečnosti je nejisté, zda by byl nemohl projít mnohými změnami a nevolil by cestu lhostejnosti, než naposled vydechtl. Nyní jsme si jistí, že z milosti Boží se odebral do místa odpočinku, protože sám neučinil nic z těch skutků, které by ho vyloučily z nebeského království. Vždyť v případě dlouhého styku s veřejným obchodováním by mohl být pravděpodobně velice poskvrněn a zneuctěn. Je mimořádné a ojedinělé pro toho, kdo prochází uprostřed velkého pokušení, udržet si přímou cestu. Docela běžně se stává, že člověk sejde na scestí vědomě nebo i proti své vůli. Ale my jsme zbaveni této představy a jsme pevně přesvědčeni, že v ten slavný den se objeví ve velkém jasu, zářícím odlesku Krále, jdoucí s anděly v blízkosti Krista, oděn v šat nevýslovné nádhery, stojící na soudu vedle Krista jako jeden z Jeho kněží. Proto ustaň v nářcích a truchlení a jdi stejnou cestou jako on. Ba dokonce bude mnohem opravdovější, když rychle dosáhneš stejné úrovně ctností s ním, pak s ním můžeš obývat stejné obydlí a být k němu opět připojena na věčné časy, ne jako v manželství, ale v mnohem hlubším spojení. V něm je spojení pouze tělesné, ale pak budete spojeni skrze své duše, což je mnohem dokonalejší, mnohem radostnější a daleko ušlechtlejší.